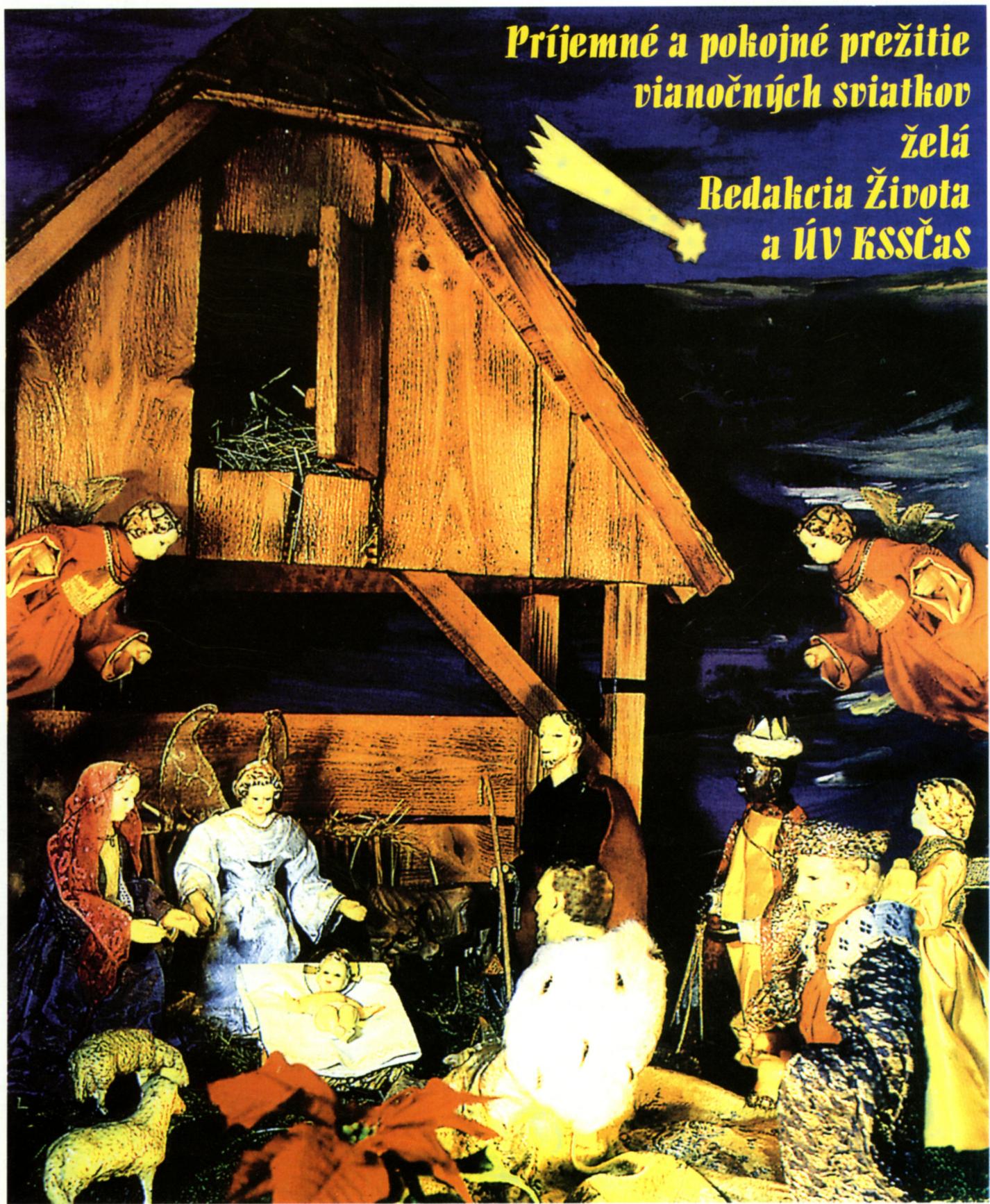

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • DECEMBER • PROSINEC • GRUDZIEŃ • 1994 • Č. 12 (439) CENA 5000 ZŁ

Príjemné a pokojné prežitie
vianočných sviatkov
želá
Redakcia Života
a ÚV KSSČaS

Kapela Urbaníkovcov vyhľadáva počas Dňa slovenskej kultúry na Orave. Podrobnejšie o podujatí na str. 16-17. Foto: J.Š.

IX. ZJAZD SPOŁOČNOSTI – 21.-22.I.1995

20.11. t.r. plenárne zasadanie ústredného výboru KSSČaS schválilo – na návrh predsedníctva ÚV – rozhodnutie, že IX. celoštátny zjazd Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku sa bude konáť v dňoch 21.–22. januára 1995 v Krakove.

V ČÍSLE:

Vyučovanie materinského jazyka je povinnosťou štátu	2
Tříisté osudy.....	3
Židovský cintorín na Orave	4
Z dejín Podvylka	5
Aký bol tento rok?	6
Neboja sa problémov a novôt	7
Miesto mrakodrapov vysoké pece	8-9
Smetie, kto ťa zmetie?	10
Dedičstvom sa treba obdarúvať	11
Tri pašerácke príbehy	12
Z české literatury	14-15
Deň slovenskej kultúry na Orave	16-17
Zo slovenskej literatúry	18-19
Citatelia–Redakcia * Redakce–čtenáři	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým–mladším–najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava – humor	30-31
Stáva sa – Stalo se	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-66-88

ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOŁOČNOSTI ČECHOV A
SLOVÁKOV V POŁSKU)
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca
Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor
Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespół
Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Eugen Miśnec,
Jozef Pivovarčík

Społeczne kolegium doradcze
Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková, Jozef
Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lídia Mšalová, Anton Pivovarčík

Skład i łamanie
"IKTUS"

Druk
Drukarnia TSKCiS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty
Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w
terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty dla kól i oddziałów
Towarzystwa:
jeden numer - 7000 zł, kwartalnie - 21000 zł,
rocznie - 84000 zł.
Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa
o 100%
Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza
się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków i
fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

Kardinál J. Tomko požehnáva veriacich v kostole sv. Kríža vo Varšave...

... a zapisuje sa do pamätnej kruhy na veľvyslanectve SR. Vedla veľvyslanec SR M. Servátkova s manželkou...

VZÁCNA NÁVŠTEVA

Na začiatku októbra tr. bol na trojdňovej návštive (8.-10.10.) vo Varšave významný slovenský rodák a vysoký cirkevný hodnostár, Jeho Eminencia Jozef kardinál Tomko, prefekt Kongregácie pre evanjelizáciu národov pri Sv. stolici. Přecestoval do Polska medziiným previaľ čestný titul doktora Honoris Causa, ktorý mu udelila Katolícka teologická akadémia vo Varšave.

Otec kardinál Tomko pochádza z východného Slovenska. Narodil sa v roku 1924 v katolíckej roľníckej rodine v nevelkej obci Udavské nedaleko Humenného. V tomto roku oslávil teda svoje 70. narodeniny, ale aj dve ďalšie významné životné jubileá – 45. výročie vysvätenia za kňaza a 15. výročie biskupskej vysviacky. Po štúdiach bol o.i. vicerektorm Nepomucena a spoluzakladateľom Slovenského ústavu Cyrila a Metoda v Ríme. Keď začal pracovať v rímskej kúrii, prejavil naplno svoje schopnosti ako človek mimoriadne aktívny, pracovitý a iniciatívny, ktorého krédom je slúžiť Bohu a ľudom. Popri iných úlohách pôsobil 5 rokov ako tajomník celosvetovej biskupskej synody. Nakoniec bol menovaný do čela vari najľažej Kongregácie, ktorá má na starosti celý misijný svet. Je to neobvykle

náročná práca prakticky s dvoma tretinami ľudstva, ktorá zahrnuje 965 diecéz. Ich počet neustále stúpa, sám kardinál Tomko pripravil zriadenie 65 nových.

O S. Otcovi Jánovi Pavlovi II. sa pre jeho početné zahraničné cesty hovorí, že je to pápež – pútnik. Kardinál Tomko pri svojej náročnej misiónarskej práci podnikol hádam ešte viac cest a aj jemu patrí prímenie pútnik. Len v Afrike bol približne 37 razy, v Ázii a Latinskej Amerike de-saškráť a v Austrálii a Oceánii trikrát, nehovoriač o návštevách rodného Slovenska a iných európskych krajín. Svoje úvahy a postrehy z týchto návštev opísal v knihe *Na misijných cestách*.

Program trojdňovej návštavy Jeho Eminencie bol mimoriadne bohatý. Krátko po prílete zavítal do varšavskej katedrály, kde sa pri hrobe kardinála Stefana Wyszyńskiho poklonil pamätké prímasa tisícročia. Bol sa tiež pomodliť pri hrobe zavraždeného kňaza Jerzyho Popiełuszku a navštívil Slepčeky ústav v Laskach. Na druhý deň odslúžil sv. omšu v kostole sv. Kríža, kde peknou poštou prednesol homiliu venovanú misijnnej tematike, ktorú podobne ako sv. omšu, vysielal rozhlas do celého Polska. Navštívil tiež

niekoľko misijných stredísk, ako aj Veľvyslanectvo Slovenskej republiky, kde ho srdcne uvítal veľvyslanec SR Marián Servátko. Otec kardinál sa ukázal ako znamenitý besedník, ktorý počas vyše hodinového stretnutia s pracovníkmi veľvyslanectva porozprával o.i. o svojich bohatých zážitkoch z misijných cest a práce pri Sv. stolici. Po stretnutí sa zúčastnil slávnej večere v rezidencii veľvyslanca SR za účasti oficiálnych cirkevných a štátnych predstaviteľov.

Tretí deň pobytu začal otec kardinál návštavou Katolíckej teologickej akadémie, kde počas slávostného zasadnutia senátu prevzal čestný doktorát tejto školy. Samozrejme stretol sa s prímasom Poľska J.E. Józefom kardinálom Glempom, viacerými biskupmi a rokoval s komisiou Episkopátu pre misijné otázky a ďalšími predstaviteľmi katolíckej cirkvi v Poľsku.

Napriek bohatému programu návštavy si otec kardinál našiel čas, dokonca dvakrát, aby mohol prijať predstaviteľov našej Spoločnosti – šéfredaktora Života Jána Špermogu a tajomníka ÚV KSSČaS Ľudomíra Molitorisa. Oboznámili ho so životom krajanov na Spiši a Orave, s činnosťou Spoločnosti a všetkými problémami týkajúcimi sa slovenských bohoslužieb v našich obciach. Na naše prekvapenie vysvitlo, že otec kardinál je dobre informovaný o našich otázkach, najmä v minulosti. Nielenže si spomnul na udalosti v Novej Belej a Krempachoch, ale

Privítanie vzácnego hosta na veľvyslanectve SR. Foto: J.Š.

Pozdrav Jeho Eminencie čitateľom Života

*Čitateľom "Života"
velá Božieho prežehnania!*

Jozef kard. Tomko

vedel i o zavedení slovenských omší v prvých farnostiach, ba dokonca si pamätał názvy niektorých spišských a oravských obcí. Radil nestrácať trpežlivosť, snažiť sa o dobré spolužívanie a zachovať optimizmus, keďže podľa jeho presvedčenia sa postupne všetky problémy vyriešia.

Na záver stretnutia J.E. Jozef kardinál Tomko poskytol širšiu výpoved pre čitateľov Života:

Chcel by som poslať svoj krajanom pozdrav, ako aj požehnanie krajanom, ktorí žijú v Poľsku a žijú práve v tej časti krajinu, ktorá je spojená s pamiatkou sv. Andreja Svorada.

Pamäám sa, keď ma pred viacerými rokmi pozval biskup z Tarnowa na slávnosť do Tropia. Pamäám sa ešte na tú myšlienku, ktorú som vyjadril k zástupu žiromazdených veriacich, biskupov a kňazov, keď som prosil našich polských bratov o pomoc pre Slovensko, najmä o duchovnú pomoc. Vtedy som povedal: hľa, tu nás spája Dunajec, tuná nás spájajú spoločné hory. Aj keď sú medzi nami hranice, je to vlastne ten istý kraj, nás pekný kraj. Spája nás najmä to, čomu hovoríme duchovné kanály. My veriaci dobре vieme, že sme všetci spojeni v tajnom Kristovom tele a že Boh nepozná hranice a nijaké prekážky. A tak toto duchovné prechádza cez

všetky prekážky. Božie požehnanie a božia milosť sa polybuje celkom volne, nezávisle na ľudských plánoch a hraniciach. Myslím, že toto platí aj dnes, že si musíme nájsť tieto cesty duchovného bratstva.

Pestujte si teda svoje tradície, udržiavajte si svoju reč a žite v bratskom pokoji so všetkými. Pomaly sa aj problémy, ktoré môžu existovať, budú riešiť a sa vyriešia. A tak prajem všetkým hojne božieho požehnania pre vaše rodiny, pre vaše deti, pre starých a chorých, jednoducho pre všetkých. Nech vás Pán Boh požehnia.

J.Š.

Vyučovanie materinského jazyka je povinnosťou štátu...

Dňa 19. septembra t.r. navštívil Oravu náčelník ministra národného vzdelávania PR Kazimierz Dera. Sprevádzali ho dva poslanci polského parlamentu Wladyslaw Gąsienica-Makowski a Kazimierz Sas. Po krátkom privítaní v Gminnom úrade sa hostia spolu so zástupcami jablonskej gminy premiestnili do tamojšieho licea. Pred budovou ich pozdravila mládež základnej školy č. 2, licea a učiteľský zbor. Náčelník ministra si na mieste vyskúšal znalosť slovenčiny vŕtajúcich ho žiakov – Aldony Zahorovej a Krištofa Kašpráka.

Kedže hlavnou tému stretnutia boli otázky slovenského školstva v gmine, zúčastnili sa ho aj zástupcovia našej krajankej organizácie E. Mišinec a Robert Kulaviak, učiteľky základnej školy č. 2 v Jablonke, riaditeľka základnej školy v Chyžnom, predsedu gminnej rady, vojt. tajomník gminy, niektorí poslanci gminnej rady a samozrejme vedenie licea. V úvodnom slove vojt gminy Jablonka J. Stopka poukázal na existenciu slovenskej národnostnej menšiny v gmine a oboznánil hostí so stavom vyučovania

slovenského jazyka v základných školách a lýceu.

– Na území našej gminy sa časť obyvateľov hľási k slovenskej národnosti. Chcú, aby sa ich deti učili slovenský jazyk. Majú na to právo a my im to chceme umožniť. Vyučovanie slovenčiny však stojí gminu viac ako miliardu zlích ročne. Túto sumu sme zatiaľ hradili z vlastného rozpočtu, ale pre našu gminu je to pomerne veľká záťaž. Je nevyhnutné, aby nám ministerstvo pokrylo tieto výdavky – povedal o.i. vojt gminy.

Nedostatok financií by mohol väčne ohrozil existenciu slovenčiny v našich školách, a preto sa zástupcovia KSSČaS dožadovali jasného stanoviska náčelníka ministra vo veci národnostného školstva.

– Nie ste odkázaní na žiadne milodary. Školopovinu žiaci majú právo na vyučovanie materinského jazyka a povinnosťou štátu je, aby to zabezpečil. Vás by vlastne ani nemali zaujímať finančné záležitosti, ktoré s tým súvisia. Je to vec rezortu a gminy. V subvencii pre jablonskú gminu nebola táto skutočnosť zohľadnená a

vynasnažíme sa to uroviať. Môžete byť úplne spokojí – ubezpečil nás pán K. Dera.

Ministerstvo disponuje sice obmedzenými finančnými prostriedkami, ale podľa slov Kazimierza Deru, určite nebudú chýbať na zabezpečenie národnostného školstva v Poľsku. Náčelník ministra informoval prítomných aj o niektorých iných investíciach (výstavba škôl pre národnostné menšiny), ktoré hradí rezort. V tejto súvislosti sme mu položili otázku, či ministerstvo pomôže finančne uhradiť prístavbu k jablonskému lýceu, ktoré sa dožaduje vedenie školy. Ide totiž o jedinú strednú školu v Poľsku, kde sa už viac ako 40 rokov vyučuje slovenčina a kde sa nachádza aj slovenská základná škola. V odpovedi sme počuli, že v budúcom roku to nebude možné, avšak o dva roky sa naskytá reálna šanca. Dovtedy škola môže pripraviť podklady. Som veľmi zvedavý či tento sľub bude dodržaný. Zatiaľ chcem iba poznamenať, že gymnázium v Jablonke vyhotovilo potrebné podklady už pomerne dávno.

Ďalšou tému rozhovoru bola otázka slovenských učiteľských kádrov v oravských školách. O podmienkach práce oboznámili ministra samotní učitelia. Súčasne sa naňho obrátili s prosbou o pomoc v oblasti učebných pomôcok. Streli sa však s negatívnou odpovedou – niet peňazi. Zato zástupcom Spoločnosti náčelník prislúbil získať v budúcnosti jedno štipendium na štúdium slovenského jazyka na jednej zo slovenských vysokých škôl.

Poslanci polského parlamentu nás ubezpečili, že Poľsko chce dbať o všetky národnostné menšiny, v tom aj o slovenskú, a že bude vytvárať také podmienky, aby sa ich príslušníci necítili ohrození, ale naopak, aby mali dostatok priestoru na slobodné pestovanie svojej národnej odlišnosti.

Na záver svojej návštevy v Jablonke si hostia pozreli jednu väčšiu školskú investíciu v gmine – prístavbu základnej školy č. 1 v Jablonke, na ktorú chce gmina získať finančnú podporu Ministerstva národného vzdelávania. Náčelník ministra kladne zhodnoľ činnosť gminy v oblasti školských investícií, takže Jablonka môže očakávať pomoc tohto rezortu. Nám ostáva len dúsať, že slová tak vysoko postaveného štátneho úradníka sú viero hodné a nemusíme sa obávať, že nedostatok peňazí spôsobí obmedzenie vyučovania slovenského materinského jazyka na Orave.

Jablončí žiaci vŕtajú náčelníka ministra K. Deru

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

TŔNISTÉ OSUDY

Okrúhla, usmiate tvár, tmavé, žiariace oči, nevysoká postava, výrečnosť a dobrá orientovanosť v každej oblasti života – takto by sme mohli stručne charakterizovať krajana Františka PLEVU z Fridmana, ktorého životné osudy chceme dnes predstaviť.

Narodil sa 6. apríla 1938 v krajanskej rodine Valenta a Márie Plevcov. Ako dnes spomína 56-ročný František, otec Valent bol známym fridmanským bačom, a nie hocijakým – bačoval na majetku baróna Jungenselva z Falštína, ktorý osobne dozeral, aby mu ovce v lesoch neohrýzali malé stromky. Asi bol s Valentom spokojný, lebo jeho bačovanie trvalo viac rokov.

František bol najmladší zo šiestich súrodencov, čo rozhodlo, že zostal gazdovať pri rodičoch. Roky parobčenia mu ubehli veľmi rýchlo, lebo už v máji 1960 sa ako 22-ročný oženil. Vzal si za ženu Margitu, šikovné dievča z krajanskej rodiny Balarovcov. Odvtedy, spojení manželským vzväzkom, spoločne trávia veselé a aj tie smutnejšie dni každodenného života. Na svet postupne prišli deti – Bohuslava, Mária, Alžbeta, Eva, Jozef a najmladší Pavol, ktorým bolo treba zabezpečiť primerané životné podmienky. Vznik novotarského obuvníckeho kombinátu poskytol mnohým obyvateľom zo Spiša dodatočné možnosti zárobku. Preto neprekupuje, že sa tam zamestnali aj Plevovci – najprv manželka Margita, potom aj František, ktorý v tejto veľkej novotarskej fabrike – na gumárii – odpracoval takmer 14 rokov. Ako dnes spomína kraján František, bolo to obdobie asi najväčšieho pravnového vypätia v jeho živote.

– Bola to strašná drina – hovorí František Pleva. – Mnohí ma odhovárali, že si neporadím, ved' bolo treba obrobiť šesť hektárov pôdy. Cez deň sme pracovali v závode a večer, aj do polnoci, zvážali seno a obilie a robili iné práce na gazdovstve. Pri takomto zaneprázdnení som nemal príliš veľa času na akúkoľvek spoločenskú činnosť. Chcel som deťom zaistiť budúnosť, aby aspoň ukončili stredné školy. Keď podrásli a začali pomáhať, mal som už viac času pre seba.

Miestna skupina KSSČaS vo Fridmane vznikla ako jedna z prvých, v apríli 1947. Mnohí z jej zakladateľov už nie sú medzi nami. Kraján František Pleva vždy patril k jej aktívnym členom a tak už na 4. zjazde KSSČaS bol vyznamenaný čestným diplomom Spoločnosti. V rokoch 1974-78 bol pokladníkom miestnej skupiny, potom členom výboru, od r. 1983 podpredsedom MS. V roku 1988 ho fridmanskí krajania poctili tou najväčšou dôverou, keď ho zvolili za predsedu svojej miestnej skupiny a za delegáta na celoštátny zjazd našej Spoločnosti. Situácia sa opakovala aj počas tohto ročného volebnej kampane.

– Dnes – hovorí František Pleva – našej miestnej skupine je potrebná naozaj väčšia aktivita. Niekoľko mám pocit, že ľudia akoby ľahšie podliehali kadejakým nátlakom a zrikajú sa svého pôvodu, alebo skôr zanedbávajú túto otázku. Ved' tvrdenia, s ktorými sa stretávame, že žijeme v Poľsku a teda sme Poľiaci, neobстоja. Máme svoje slovenské dejiny, výchovu a

Manželia Margita a František Plevovci

tradície... Našu činnosť v obci obmedzuje aj fakt, že nemáme riadnu kluboviu, kde by sa krajania mohli stretnúť. Zíšla by sa tým viac, že v obci vôbec chýba väčšia spoločenská miestnosť. Veľké nádeje spájame s u končením zdravotného strediska. Toto stavebné monštrum z predošlého obdobia by popri svojom pôvodnom poslaniu mohlo plniť aj spoločenskú funkciu, kde by sa našlo miesto aj pre kluboviu.

Uplývali roky a život Margity a Františka Plevcov, s ich každodennými radostami a starostami, pokojne plynul napred. Cesty osudu sú však nevyspytateľné. Keď sa už zdalo, že všetko najhoršie majú za sebou – postihol ich úder, najťažší zo všetkých – tragická smrť 17-ročnej Alžbety študentky strednej školy v Nowom Targu. Zostal im bôf, akýsi pocit krivdy, s ktorým sa dodnes nevedia zmieriť.

Dnes sa už väčšina deťí osamostatnila. Najstaršia Bohuslava sa vydala žiť na Slovensko, ďalšie dve dcéry Mária a Eva sú v Spojených štátach. Syna Jozefa by si rodičia chceli ponechať doma, na gazdovke, tým viac, že najmladší Pavol navštievujúci základnú školu je výborným žiakom a vra chce študovať ďalej.

Popri gazdovaní, krajanskej a inej činnosti je František Pleva zapáleným futbalovým fanúškom. Ako nám prezradil, v mladších rokoch sa tomuto koníčku venoval oveľa aktívnejšie. Bol spoluzakladateľom futbalového mužstva ŽOR-Fridman, ktoré existuje podnes. Zdá sa, že futbalové zásluby prešli aj na syna Jozefa, ktorý svoj voľný čas trávi s fridmanským futbalistami. Pomáha tiež pri zriaďovaní riadneho športového ihriska ktorému sa nesmierne teší.

Čo ešte dodať? Vari len to, že Plevovci sú členmi KSSČaS od svoje dospelosti, že sa vychovali v slovenskom duchu a túto tradíciu odovzdali a svojim deťom. Sú hrđi na svoj pôvod, zaujímajú sa nielen o krajanské dia nie, ale veľmi pozorne sledujú aj vývoj na Slovensku. Do ďalších rokov in prajeme veľa zdravia, šťastia a úspechov.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

DAR SRDCA

Uvádzame mená ďalších darcov, ktorí neváhali a finančne prispeli do našej akcie DAR SRDCA. Tentoraz sú to: František Kovalčík z Krempách – 100.000 zl., Jozef Pivovarčík z Krakova – 80.000 zl. a Júlia Šturekárová zo Spojených štátov – 20 amerických dolárov. Peckne ďakujeme.

Ktokoľvek by chcel podporiť našu Spoločnosť, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSKCiS, ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: BDK v Lublinie, I/O Kraków, nr 333401-2017-132.

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje jednu z dvoch známych slovenských sestier – herečiek. Zahrala mnoho pôsobivých úloh v divadle a filme. Z filmov spomeňme napr. Markétu Lazarovú, Pustý dvor, Záveje, Za frontom, Elekturu, Sesternicu Betu, Radúzku a Mahulienu a pod. V poslednom období bola vysvetlankyňou vo Viedni. Napište nám jej meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

V Živote č. 10/94 sme uverejnili fotografiu Richarda Deana Andersona. Knihy vyžrebovali: Jozef Lukáš z Krempách, Katarína Vaničková z Durstína a Jan Rosák z Krakova.

ŽIDOVSKÝ CINTORÍN NA ORAVE

Orava má niekoľko cenných historických zaujímavostí. Patrí k nim málo známy židovský cintorín v Podvuku, a vlastne jeho pozostatky. Nachádza sa na kopci niekoľko sto metrov za dedinou smerom k osade Danielky. Pohľad naň je veľmi žalostný. Pováľané a porobzíjané náhrobky sa zachovali iba v hornej časti cintorína. Na viacerých miestach vyčnievajú zo zeme len úlomky mramorov, ktoré nasvedčujú, že voľakedy tu stáli veľkolepé židovské pomníky. Žiaľ, už dávnejšie niekde zmizli. Boli vraj vhodným materiálom pre betónové podvlčianske stavby. Ale pravdepodobne poslúžili tiež na iné účely. Neúprosný čas a ľudia spôsobili, že táto jediná židovská pamiatka na našej Orave veľmi spustla. Neprejavovali o ňu záujem, podobne ako o iné oravské historické pamiatky, ani zodpovedné pamiatkárske inštitúcie. Zdá sa, že tento jediný kirkut (cintorín) na Orave nie je dodnes zapisaný v úradnom zozname historických a kultúrnych pamiatok v Nowom Sączu, a preto nie je chránený.

Domnelá história

O histórii Židov na hornej Orave, tohož o ich cintoríne v Podvuku vieme pomerne málo. Neskúmali túto problematiku vedci a neukázala sa o nej žiadna ucelená publikácia. Hádam jediným človekom, ktorý sa už viac rokov zaobráva touto problematikou, je Antoni Krzewniak z Gliwic. Nie je Žid, ani historik či pamiatkár, ale kybernetik, ktorý sa tomuto výskumnému koníku venuje počas svojich dovolenie. Výsledkom jeho systematického pátrania je obdivuhodné množstvo cenných poznatkov a materiálov, ktoré žiaľ, nie sú zatiaľ sprístupnené verejnosti. Avšak na základe útržkovitých údajov v niektorých historických prácach, informácií získaných od starých obyvateľov Oravy a od p. A. Krzewniaka, ako aj niektorých čitateľných nápisov na pomníkoch podvlčianskeho kirkuta pokúsim sa aspoň priblížne načrtiť história tohto židovského cintorína na hornej Orave.

Andrej Kavuljak v Historickom miestopise Oravy (vyd. SAV, Bratislava 1955) vo 4. kapitó-

le pomenovanej Náboženské pomery piše: "Na Orave sa okrem katolíkov a evanjelikov vyskytovali aj príslušníci židovského náboženstva. R. 1624 bol na Orave jeden jediný Žid, a to v Tvrdošíne Jakub Žydek, komorník, t.j. obyvateľ nemajúci svoj dom (želiar). Vlastné stahovanie Židov na Oravu sa začalo v dobe, keď oravské hradné panstvo začalo svoje regálne práva dávať do prenájmu. Stalo sa to v čase panovania cisára Jozefa II., ktorý Židom povolil voľný obchod a priemysel a otvoril pred nimi možnosť uplatniť sa v hospodárskom živote. Medzi regálne (tzn. kráľovské – pozn. E.M.) práva hradného panstva patrilo aj právo výčapu liehových nápojov a piva. Hradné panstvo, aby zvýšilo svoje dôchodky, rozšírilo sieť svojich výčapov na celú Oravu a súčasne dalo právo šenkovať a varenia liehových nápojov do prenájmu zväčša Židom. Toto prilákalo na Oravu veľa židovských rodín, najmä zo Slezska a zo susednej Haliče. R. 1780 bolo na Orave 112, a r. 1785 115 Židov. R. 1801 ich bolo 688. R. 1828 sa ich počet zvýšil na 1398, r. 1840 na 2333, r. 1850 ich bolo 2453, r. 1870 3004, r. 1875 3139, r. 1900 sa vzomholi na 3197 ľudí. Vzmáhanie sa židovstva dalo podnet na založenie vlastnej náboženskej organizácie. Tak vznikol už pred rokom 1791 jeden rabinát pre dolnú Oravu v Dolnom Kubíne, druhý pre hornú Oravu v Námestove. Súčasne si Židia postavili synagógy na týchto miestach. Neskoršie si zriadili modlitebnice aj v Trstenej a vo Veličnej."

Je pochopiteľné, že v súčasnosti s organizovaním sa židovských náboženských obcí vznikali aj samostatné židovské cintoríny. Keďže, čo je úplne nesporné, aj židovské osídlovanie na Orave smerovalo z juhu na sever, prvý židovský kirkut na hornej Orave bol založený najpravdepodobnejšie v Tvrdošíne a neskôr v Podvuku. Bolo to asi v období, keď sa u nás výrazne zvýšil počet príslušníkov Mojžišovho vierovyznania a nastali vhodné podmienky pre založenie osobitného cintorína. Podľa najstaršieho zachovalého nápisu na hrobke Jakuba Goldsteina z roku 1868 možno usudzovať, že tento židovský

Zachovalý pomník J. Stieglitz

cintorín bol založený asi v polovici 19. storočia. Keďže dnes už nemožno zistiť, či tam boli aj staršie židovské hroby, bude ľahko určiť, či cintorín vznikol o niečo skôr alebo neskôr. Z vyše 70 náhrobkov je tam – okrem spomínaného – 10 z rokov 1880-1899. Niektoré nápisu na nich sa už nedajú presne prečítať, niektoré sa však zachovali v pomerne dobrом stave. Skoro všetky sú vyryté v hebrejčine, nemčine buď akejsi hebrejsko-nemeckej skomolenine a iba jeden z roku 1917 je v maďarčine: OXX Ōzy Kurcz Miksanér. Zaujímavé, že ani jeden nápis nie je v slovenčine ani v poľtine.

Kirkut v Podvuku je miestom večného odpočinku Židov bývajúcich kedyži v okolitých hornooravských dedinách: v Jablonke, Hornej Zubrici, Dolnej Zubrici, Veľkej a Malej Lipnici, Podvuku a ďalších. Židovská náboženská obec pochovávala na ňom svojich príslušníkov až do II. sv. vojny. Na každom hrobe stavali charakteristické kamenné buď mramorové slupy, alebo pomníky tzv. maceby s patriarchálnymi inskripciami a židovskou šesťcípou hviezdom. Na niektorých náhrobkoch sa tieto znaky zachovali dodnes.

Oprava začala

O kirkut na Orave sa v poslednom čase začali väčne zaujímať židovské organizácie ➤ ➤

Zničené náhrobky si nutne vyčadujú opravu

Pohľad na kirkut v tieni briez

Z DEJÍN PODVLKA

Súčasné dejiny Oravy sa odohrávajú pred našimi očami a všetci, čo žijeme na juhu Poľska a severe Slovenska, sa niečím skromným alebo i väčším na nich podielame. Tvoríme obraz regiónu, zaznamenávame ho a odkladáme pre ďalšie pokolenia. Teraz k tomu slúžia hlavne masovokomunikačné prostriedky, ale aj kroniky, ktoré sú založené v každej obci či meste. Častokrát predstavujú jediný zdroj informácií o danej dedine, usadlosti, farnosti.

Dostala sa k nám do rúk kronika-štúdia o Podvlku autora Štefana Šmiheľa, ktorý pôsobil v tejto obci v rokoch 1941-43 ako miestny farár. Dejiny Podvlka ho veľmi zaujali, pretože sám pochádza z Oravy – z Hrušúna. Aby sa dostal k materiálom zo štátnych archívov musel po 2. svetovej vojne nejaký rok počkať, ale jeho hľadanie prinieslo dobré výsledky. Pri ich štúdiu Štefan Šmiheľ zistil, že aj jeho predkovia žili istý čas (v 18. stor.) v Podvlku a podľa nich bola dokonca pomenovaná časť chotára – Čepigovský šnúr. S o to väčším nadšením Š. Šmiheľ zhromažďoval stare záznamy a zmienky o Podvlku. Rozhodol sa, že všetko odovzdá Podvlčanom, aby aspoň čiastočne poznali svoje najstaršie dejiny a mali na čo nadvážovať v zaznamenávaní súčasných.

Dlhé decembrové večery sú ako stvorené, aby sme sa myslami prenesli do 13. storočia, do lona panenskej prírody mladého horného Uhorska, ktoré svojou nedotknuteľnosťou lákalo pionierov k zakladaniu osád. Prvou vraj bol Tvrdosín – založený v r. 1265 na podnet Bélu IV. – kde bola colná stanica, kontrolujúca prevoz soli, súkna a olova z Poľska do Uhorska. V roku 1371 vznikla Trstená, z ktorej bola neskôr kolonizovaná celá severovýchodná časť Oravy.

To sú už údaje, ktoré uvádzá Štefan Šmiheľ vo svojej štúdiu. Čerpal ich zo slovenskej a poľskej literatúry, zo Štátneho oblastného archívu v Bytči, z archívu Biskupského úradu v Spišskej Kapitule, ale aj z Katolíckych novín a iných prameňov.

A čo bolo ďalej?

Zelené bohatstvo tohto bujného pralesa si uvedomoval aj František Thurzo, uhorský magnát, ktorý dostał Oravu od kráľa Ferdinanda

I. za 18.337 zlatých. Bohatí Thurzovci poverili svojich ľudí – zvaných šoltysi, založením osád. Boli dobre zvýhodnení spoločenskými výsadami, ako aj dvojnásobnou výmerou poľa, osloboodení od naturálnych dávok a daní a malí právo rozhodovať v sporoch. Funkcia šoltysa bola dedičná až do zavedenia tereziánskeho urbára v Uhorsku r. 1767. Potom obce spravovali volení richtári.

Š. Šmiheľ uvádzá, že aj dnešnú Jablonku založili Ľudia Thurzovcov, pochádzajúci z Jablunkova na Sliezsku.

S Podvlkom to bolo tak:

na území okolo prameňa Čiernej Oravy sa na začiatku nikto neusídľoval, len pastier menom Ondrej tu pásaval svoje ovce. Podľa neho nazvali Ondrejovský vrch, Ondrejovský potok a vôbec celé okolie – Ondrejovo.

Pre zaujímavosť uvedieme, ako boli v listinách niekdajšieho Oravského panstva zaznamenané ostatné osady: Nižná Oravka (Oravka pod Kulichom), Veľká Oravka (Veľké Ondrejovské, Ondrejovské Dolné, Oravka pod Vlčkom, Podvlk), Stredná Oravka (Oravka pod Srnom, Srnie), Horná Oravka (Horné Ondrejovské, Oravka pod Harkabuzom, Harkabuz).

Prvé záznamy o Podvlku pochádzajú z roku 1580, keď bol robený daňový súpis Oravského panstva. Uvádzia sa tam, že Ondrejovské Dolné, ako aj iných 16 osád, ešte neplatí zemepánovi, lebo sa len budujú.

23. apríla 1585 dostał Felix Vlčko, prvý šoltýs novej osady s 20 valachmi od prefekta Oravského zámku Jána Abbaffyho poverovaciu listinu, v ktorej boli určené práva a povinnosti voči zemepánovi. Túto zakladaciu listinu osobne potvrdil a schválili Juraj Thurzo na svojom zámku v Bytči 16. augusta 1596.

Štefan Šmiheľ uvádzá aj slovenský preklad (pravdepodobne vlastný) latinského originálu zakladacej listiny. Dozvedíme sa z nej, že šoltýs F. Vlčko so svojimi osadníkmi sú za náruhu, dôkladnosť a horlivosť pri zakladaní osady v hlbokých lesoch oslobodení od všetkých poplatkov, služieb a robôt voči Oravskému zámku na 16 rokov. Šoltýs okrem toho dostał výsadu využívať pre vlastné potreby 2 osadníkov a 2 komorníkov, povolenie postaviť si mlyn s jedným mlynským kolesom, kde si môže zriaďiť pláš. Musí však z nej platiť pre zámok desiatok.

Osada a jej obyvatelia

Kým boli? Dnes to už nikto presne nezistí. Meno Vlčko sa vyskytovalo v daňových súpisoch Oravského panstva v obciach Žaškov na dolnej Orave (koniec 14. stor.) a Nižnej na strednej Orave (1420). Každopádne to boli Slováci z územia južne od Tvrdosína. V záznamoch sa vyskytuje aj forma Vilček. Spôsobili to ľažkosti s výslovnosťou niektorých spoluľások za sebou, a preto si ju maďarskí úradníci uľahčili pridaním samohlásky "i".

Ostatní osadníci mohli pochádzať z rôznych oblastí Oravy, ale mohli to byť aj valaci, ktorí na

Erb Podvlka

toto územie prišli cez hrebene Karpát. Thurzovci ich radi využívali ako dobrých strážcov uhorských hraníc pred Poliakmi. Osady na hornej Orave boli zakladané na valašskom práve s mimoriadnymi výsadami pre osadníkov-valachov, za ich strážnu službu na cestách a v pohraničí. Jestvoval v tom čase krajinský zákon na ochranu hraníc č. XXXII. z r. 1486, zameraný zvlášť voči Poliakom. Hlavne poľská šľachta – P. Komorowski zo Žywca a C.M. Bański násilne obsadzovali územie Oravy, na ktorom veľmi záležalo Thurzovej rodine.

V listinách z neskoršieho obdobia sa našli Inštrukcie pre úradníkov Oravského zámku, v ktorých sa nariaduje, aby do zámku nepúšťali cudzích ľudí, hlavne Poliakov. V jednej z týchto Inštrukcií z roku 1620 sa vystríha obzvlášť pred poddaným M. Komorowského. Za každý priesutop hrozí správcovi zámku pokuta 50 Rlf (rýnskych florenov). Šoltýs, do dediny ktorého vstúpi Poliák, mal zaplatiť zakaždým 12 Rlf.

Felix Vlčko sa so svojimi valachmi usadil v údolí rieky Oravky a každý z nich si postavil sídlo na vydelenom pozemku. Domy boli od seba vzdialenosť a netvorili kompaktnú zástavbu.

Okrem riadnych poddaných tu bývali aj chudobní komorníci a podkomorníci, ktorí nemali majetok a pracovali za jedlo a strechu nad hlavou.

Rozloha pozemku nebola privelká, ale vypočítaná presne pre potreby rodiny osadníka. Mal na nej vysteňovať plodiny pre vlastnú potrebu a okrem toho si splniť povinnosť voči pánoni. Rále sa vtedy určovali podľa vysiateho obilia. Vrchnosť nariadila, že ráfa má byť tak veľká, aby sa na ňu vysialo 15 lukien zrna (ináč merica = 62 litrov) a nasušilo 4-5 vozov sena. Ráfa mala asi 25 hektárov. Prvé úradné zameranie podvlnského chotára bolo až v r. 1850 a stanovilo 5.489 kat. jutár, čiže 4.061 hektárov.

Aký mali osadníci život v tejto drsnej horskej krajine sa dozviete v nasledujúcom čísle.

Sprac.: VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

a ustanovizne v Poľsku. Tak napr. nadácia Wieczna Pamięć z Varšavy sa dohodla s Gminným úradom v Jablonke o spoločných opatreniach na záchrannu cintorína. Na tento účel venovala aj 50 mln zł, kým gminný úrad sa zaviazal prispieť čiastkou okolo 20 mln zł. Výsledkom dohody je stavba trvalej ohrady okolo celého cintorína, ktorú vedie gminný úrad a vykonávaťmi sú miestni murárski majstri. Ďalšou etapou bude oprava náhrobkov a nakońec úprava celého cintorína, ktorý sa takto môže stať pozoruhodným turistickým objektom.

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

AKÝ BOL TENTO ROK?

Blíži sa koniec kalendárneho roka. Je to čas, keď pri teplom kozube začíname hodnotiť uplynulé mesiace. Vraciame sa k minulým faktom a udalostiam a počítame, čo sme získali a čo stratiли. V hlavách nám občas zavíria nové, racionálnejšie myšlienky a nápady, ktoré možno uplatníme v budúcom roku.

Nad uplynulým rokom sa tiež zamýšľajú spišskí či oravskí rolníci. Úspech ich práce vo veľkej miere závisí od prírodných podmienok, ktoré majú priamy vplyv na úrodu. Aká bola táto úroda, opýtali sme sa viacerých krajanov na Spiši.

Ako v Afrike

Také horúčavy, aké boli v tomto roku, nezažili ani najstarší krajania. Podľa nich na vne je ozónová diera a tým aj oteplovanie našej planéty. V priebehu roka došlo k veľkým teplým výkyvom. Zima, podľa rolníkov, bola dosť slabá. Snehu bolo sice dosť, ale chýbal silnejší mráz, ktorý ničí hmyz a hladavce, akumuluje vodu a zlepšuje bonitu pôdy. Zima aj keď slabá, trvala dosť dlho a oneskorila jarné poľné práce. Len čo sa trochu otepnilo, rolníci začali siť, potom sadil zemiaky, po čom sa zase ochladiло. Klíčiace obilniny vo vyšších horských polohách ohrozil sneh a mráziky. Keď sa kdesi koncom mája nadobre otepnilo, nastalo sucho, čo negatívne ovplyvnilo vegetáciu. Extremálne teploty vyvrcholili v druhej polovici júla, keď meteorológovia namerali najvyššie teploty v strednej Európe. Z dravých spišských riek sa za dva týždne stali nevelké potôčiky. Rápidne klesla hladina spodných vód. V niektorých studniach, najmä vo vyššie položených lokalitách, napr. v Repiskách, Falštine, Duršúne a Čiernej Hore, voda skoro úplne zmizla. Ako nám povedal čiernochorský richtár František Mlynarčík, ľudia boli nútení dovážať vodu z nedalekej Bliačky.

Od sena k žatve

V dnešných časoch poľné práce sú ľahšie, trvajú kratšie, najmä vďaka mechanizácii, čo vidíme medziiným počas senokosov, kde rotačné kosačky skoro úplne vyplačili ručné kosy. Tak napr. v Kacvíne, kde je mechanizácia práce pomerne vysoká, senokosy či žatva za pekného

Sušenie dáteliny na ostrvách v Repiskách

počasia trvajú necelé dva týždne, kým pred rokmi aj mesiac a nezriedka i viac.

V hodnotení rolníkov zber sena bol prekvapivo dobrý a rýchly, keďže aj počasie prialo. Prázdne šopy a stodoly sa rýchlo zaplnili voňajúcim senom. Po krátkej, asi dvoj- až trojštádnej prestávke, nastala žatva. Mnohí rolníci na Spiši, aby si usahčili prácu – kosbu, sušenie, viazanie, zvážanie či mlátenie, čoraz častejšie využívajú kombajny, ktoré tieto práce urobia za deň. Na spišských poliach pracovalo hodne rakúskych kombajnov Class. Hodina práce kombajnu stúla od 400 do 450 tisíc zlých. Nie všetci rolníci si ich chvália. Podľa Jozefa Kuchtu z Kacvína kombajn necháva na poli veľa zrna a príliš vysoké strnisko. Také straty si každý nemôže dovoliť, tým viac, že ani kvalita zrna nebola vysoká. Vysoké teploty spôsobili, že obilie sa "zapálilo" a dozrelo príliš rýchlo.

František Pleva z Fridmana, ktorý má vlastnú mlátačku a poskytuje služby rolníkom hovorí, že viacerí rolníci mali peknú úrodu, ale boli aj takí, ktorých je viac, čo sa nemajú čím pochváliť. Najslabší bol ovoš a pšenica. – *Zrno je maličké a navyše akési čierne* – povedal František Pleva.

Po žatve

Veľké horúčavy a nedostatok dažďa výrazne spomalili rast mládzky (otavy) a druhej dáteliny. Ako nám povedal Jozef Brija z Novej Belej, niektorým rolníkom, závisle od pôdnich podmienok, skoro vôbec nenarástla a nevyplácalo sa ju ani kosiť. – *Ale čo mali robiť, každá hŕstka sa na zimu zíde. Až po silnejšom septembrovom daždi začali rásť druhé otavy. Tie, keďže už bolo neskoro, sme už zväčša nekosili, ale páslí na nich kravy. Dalo sa pásť do neskorej jesene.*

Dosť dobre narastli druhé dáteliny. Boli čistejšie a krajšie. Tak isto celkom slušnú úrodu priniesla kŕminá repa, alebo "runkla" – ako ju volajú na Spiši. V tomto roku bude musieť vo väčšej miere kompenzovať zemiaky, ktorých celkovo nebolo príliš veľa. – *Obrodili len na mestach obrátených proti slnku* – povedal Anton Pivočarčík z Kacvína – *kde pôda dlhšie kumuliuje vodu. Na slnečných mestach vŕňať uschla*

Takéto drevené vozy patria už minulosti

pomerne skoro a zemiaky nenarastli. Bolo veľa drobných, ktoré sa hodia len na kŕmenie.

Naproti tomu Fridmančania – ako nám povedal František Pleva – mali dosť dobrú úrodu zemiakov a mnohí si mohli dovoliť isté množstvo predať. Fridmančania pestujú najmä jedlé dryfy a kŕmne bronky, flisoky, či tarpany a v poslednom období sa pokúšajú pestovať aj veľké biele sokoły. Ich výnosnosť a kvalita je vraj pomerne vysoká.

Vďaka Bohu

za tohoročnú úrodu – hovorí Jozef Brija. – Nebol to zlý rok, každý rolník stihol včas zožíbrať všetku úrodu. Pamäťom si časy, keď nebolo takto poľnohospodárskych strojov ako dnes, ľudia vyberali zemiaky niekedy aj spod snehu. Dnes už koncom septembra boli takmer všetky poľnohospodárske práce zavŕšené.

Zase Anton Pivočarčík z Kacvína hodnotí tento rok ako menej úspešný. Tohoročnú výnosnosť odhaduje len na 50%. Podľa neho bývali aj oveľa lepšie úrody. Nuž Pánu Bohu nik nerozkláň!

Aký bude budúci rok?

Niekto rolníci na základe pozorovania prírody vedia predpovedať nasledujúci rok. Samozrejme nie vždy sa ho podľa predpovedať dosť presne, najmä v posledných rokoch, keď príroda sa stala akási nevyspytateľná a už viackrát "oklamala" aj tých najdôslednejších pozorovateľov. Podľa predpovede Sebastiána Mlynarčíka zima by mala byť o niečo ostrejšia a mrázivejšia ako vlna. Podľa neho keď sú na sv. Jakuba mraky tenké, bude málo snehu, keď sú hrubé a olovnaté, snehu bude viac.

– Dnes je akosi ľažie predpovedať počasie – hovorí S. Mlynarčík. – Počívanam každé ráno v rozhľase predpovede najstaršieho gorala Jaška z Poronina, ale ani jemu to často nevychádza.

Zase krajan Ján Petrášek z Krempách pozorne sleduje správanie sa včiel. – *Na jeseň – vysvetľuje – sa včely skôr začali pripravovať na zimovanie. Propolisom tesnejšie obliepovali rámiky, z čoho by sa dalo usudzovať, že zima bude ostrejšia, ako v minulom roku.*

Aké bude budúce leto, nikto nám zo spišských rolníkov nevedel povedať. Len hákajú, že bude asi tak isto suché a horúce ako v tomto roku. Ba, možno ešte teplejšie. Aké naozaj bude – uvidíme až na budúci rok.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

NEBOJA SA PROBLÉMOV A NOVÔT

Gmina Veľká Lipnica už dávno vyrásla z detských topánčiek a smelo napreduje mísťovým krokmi do sveta. Či za svetom? Za tri roky svojho jestovania prevzala školstvo, zdravotníctvo a začína sa pasovať s dlhodobými investíciami, ako kanalizácia, plynofikácia a vodovodná sieť.

Aké sú prvoradé úlohy na najbližšie obdobie? Vojt Franciszek Adamczyk odpovedá:

– Pokračujeme v tom, čo sme začali hneď po osamostatnení – čiže v školských investíciach.

Za svoju prvoradú povinnosť si poslanci novej gminy pokladali prevziať do svojich rúk školstvo. Urobili tak v 92. roku a odtedy sa snažia dokončiť prestavbu základnej školy v Kyčorách a uviesť do prevádzky úplne novú školu v centre Lipnice. Už dávnejšie sa uzniesli, že v novostavbe umiestnia aj strednú školu.

– Deti sa po 8. triede často nevedia rozhodnúť, čo majú robiť. Stredná všeobecnovzdelávacia škola im posluží na vykryštalizovanie záujmov a výber odboru, ktorý by mohli ďalej študovať. Rozhodnú sa, čo chcú v živote robiť – hovorí vojt.

Nebola by pre dedinskú gminu vhodnejšia učňovka? F. Adamczyk má všetko dokonale premyslené, a preto pohotovo odpovedá.

– Myslím si, že Poľsko je pred ďalšou zmenou školského systému. Učňovky budú zriaďované regionálne. Gminy nemajú naraz takto pracovných miest, aby mohli prijať absolventov.

Zdraví ľudia, alebo dobré cesty?

Vo Veľkej Lipnici s rozhodnutím problémy nemali. Dokonca aj odpoveď na moju otázku, či prevzatie zdravotníctva pod gminnú samosprávu nebolo na úkor niečoho ďôležitejšieho, je jednoznačná: – potrebujeme zdravých a vzdelaných mladých ľudí.

Nato sú predsa miestne samosprávy, aby samé rozhodovali, čo je pre obyvateľov prvoradejšie. Ich úlohou je slúžiť občanom. Vždy je to lepšie, ako by mal rozhodovať niekto z Varšavy, čo Lipničania potrebujú. To sú už slová mladého vojta, ktorý tvrdzo razí nové progresívne názory v novej gmine.

Budúca stredná škola s moderným počítačovým zariadením

O Veľkej Lipnici na Orave sa čoraz viac píše aj v tlači a F. Adamczyk robí všetko preto, aby bolo o čom písalo. Sám hovorí, že je neraz veľmi ľahko presvedčiť ľudí, že nové metódy priniesú lepšie výsledky. Občas sa preto stáva, že sa ozvú hlasy, prečo ešte nemajú vybudované cesty. Vtedy vojt trpeživo vysvetľuje, že je najprv potrebná kanalizácia, zavedenie plynovodu a vodovodu, aby sa nové cesty nemuseli onedlho rozkopávať.

– Za svoje rozhodnutia musím byť zodpovedný sám pred sebou, ale hlavne pred občanmi. Treba len chcieť, aj keď za to nemám žiadne dodatočné peniaze, skôr problémy. Sám musím zháňať finančné prostriedky, vypočuť si sťažnosti a nájsť ich riešenie – hovorí vojt.

A čo sa týka zdravotníctva vo Veľkej Lipnici – už sme o ňom písali. Lekári majú predovšetkým kludnejšiu prácu, pretože sa nemusia strachovať aspoň o najpotrebnejší zdravotnícky materiál.

Snažíme sa prácu systematizovať

– hovorí vojt, aby jedna činnosť nadväzovala na druhú, alebo z nich vychádzala.

Nechcú mať nič dočasné. Preto je práca, ktorú začali pred 2 rokmi, rozplánovaná na ďalších 20. Robia dôkladné mapovanie terénu celej gminy, aby vedeli, ako pokračovať pri výkopových práciach. Prvá by sa zišla kanalizácia, aj keď v najpokročilejšom štádiu je plynofikácia. Spoločný projekt s Jablonkou a Čiernym Dunajcom už vyvolal veľa nepotrebných emócií, naťastie jeho realizácia napreduje.

Zdá sa, že Veľkolipničania nie sú tak odkázaní na vlastné ruky, ako obyvatelia iných oravských dedín. Vojt tvrdí, že také veľké investície sa nedajú robiť svojpomocne. Jeho úlohou je postarať sa o dotácie, alebo nenávratné štátne pôžičky. A samozrejme dohliadnuť, aby boli načas využité. Štát dáva dedinským gminám takúto možnosť, pretože nemajú priemysel, ktorý by ich podporil. Ale zároveň nariaduje určitú disciplínu v ich preinvestovaní. Lipničania si sami postavili sedem mostov v dedine, čo značne

Vojt Franciszek Adamczyk

vyriešilo komunikačné problémy. Ani cesty nie sú tak dôležité.

Agroturistika? Áno!

– Je to moderný pojem, ale vyžaduje nemaľé investície – hovorí optimistický vojt. – V prvom rade je to ochrana životného prostredia – teda kúrenie plynom. V zime tu máme druhé Sliezsko. Potom kanalizácia a kalkulácia, kolko roľníkov by z nej výžilo.

Aj keď sú plány gminy v tejto oblasti zatiaľ len na papieri, už v tomto roku sa prihlásilo 5 gazdov, ktorí sa rozhodli pre agroturistiku – ako dobrý príklad. Vojt v gmine zaviedol akúsi neformálnu turistickú kanceláriu, ktorá udeľuje potenciálnym záujemcom informácie o ubytovacích možnostiach. Majú svojich gazdov, za ktorých ručia.

Nemáte kde stráviť letnú či zimnú dovolenkú? Zavolajte si do gminy Veľká Lipnica. Dostanete vyčerpávajúcu odpoveď.

Vojt však vzápäť podotýka: – Nevymyslel som to ja. Bol som na školení v Dánsku, kde už majú vypracovaný celý systém v podobných regiónoch, ako je nás. Kým si ho vypracujeme aj my, zaoberám sa reklamou a realizáciou sám.

Sú to prvé kroky v šírom okolí, na ktoré F. Adamczyk nahovára aj iných vojtov.

DOKONČENIE NA STR. 13

Takéto "chalúpky zdobia" Veľkú Lipnicu

MIESTO MRAKODRAPOV VYSOKÉ PECE

Snívali o zemi zasľúbanej, v hlavách im hučalo more, pred očami rásťli mraukodrapy božskej Ameriky. Pochádzali z mnohotetných rodín a otcovia nedovolili krájať drobné polia, aby užívili všetky hladné krky. Nečakali so začlenenými rukami, dali sa zlákať krajinou vysokých pecí, temného neba, hálom porastených riedkymi brezovými lesmi. Tak ako v 17. storočí ománilo vychýrené banícke mesto Olkusz tamomného Mateja Slováka, po ktorom dodnes zostal barokový erb nad bránou jedného z historických domov.

– Slováci išli za chlebom – hovorí Bronislav Knapčík – a ďaleko hľadať nemuseli. Miesto Ameriky našli Sliezsko.

Husto osídlené mestá hýrili všetkými farbamí. Ľudí ako v mravenisku, v obchodoch vecí od výmyslu sveta. Dancingy, pivárne, reštaurácie, odvážne oblečené dievčatá, vysoké podpätky. *– Privážali sme odtiaľ oblečenie a topánky – tvrdí B. Knapčík. – Celkom ako z pravej Ameriky!*

Dvaja tajní s netopierími krídlami

Väčšina z nich začala fáraf v bani, čierny uholný prach pokryl ich tváre a ruky. Bronislav Knapčík a Boleslav Bogacz sa však vybrali na 3-ročné učiteľské štúdium v Katoviciach. Ako prví Oravci si kúpili motorky – slovenské kývačky 250. Sliezsko vtedy zachvátili časy twistu, rock and rollu a oni drali topánky na zábavách, šili si obleky na mieru u vyberaných krajčirov. A odkiaľ mali na to všetko peniaze? Tak ako mnohí Oravci – z pašovania. V Čenstochovej nakúpili zlaté krížiky, ukryli ich v útrobach motoriek a hybaj s nimi rovno do Tatier na druhnej strane hranice. Viali za nimi dlhočízne hnedé plášte z imitovanej kože, ktoré ešte nosili príslušníci Slovenskej armády. Tie Erb Mateja Slováka v Olkuši

netopierie krídra zbožne obdivovali rovesníci, prepiato sledovali policajti. Dvaja oravskí mládenci boli často legitímovaní, vraj priomírali tajných.

Bronislav Knapčík s manželkou Štefánou na svojej legendárnej motorku spred viac ako 20-tich rokov

Hanys znamená dobrý

Štefánia Knapčíková sa vydala za svojho muža v roku 1961. Nie je Poľka, ani Nemka, ale Slezanka. *– Oravčania v nás videli Nemcov, nevedeli pochopiť, že sme Slezania. Volali nás hanysi.*

– Nám Nemci krivdu neuroobili – tvrdí Bronislav Knapčík – hanys u nás znamená dobrý človek, ktorí má otvorené srdce.

Štefánia Knapčíková z hmlistého oparu spomienok vytáhuje hlasné nemecké povely, povinné povolávanie do Wermachtu. Boli to časy, keď všetkých delili podľa národnosti do troch skupín. Po vojne všetkých Nemcov vysídliili, v školách zakázali nemčinu. V Mikolówe zostala asi jedna tretina pravých Slezanov, zvyšok doplnili pristáhovalci posmelení hojnými možnosťami práce a prázdnymi bytní.

Štefánia prišla za mužom na Oravu začiatkom 60. rokov. *– Vtedy tam bolo viac Slovákov, – spomína si pani Knapčíková – v škôldach sa učilo po slovensky, obchody označovali slovenskými nápismi. To ma najviac prekvapilo. Nepamätam sa, že by u nás na Sliezsku boli nemecké nápis!*

Slezanov a Oravcov zblížilo národnostne zmiešané prostredie, pohraničie prúdilo v ich žilách ako krv tej istej skupiny. Do ich života sa naveky vryla hranica, stala sa predmetom sváru, ktorý oni museli niesť na vlastných pleciach. Pri náhodných stretnutiach odhalili, že mnohé veci chápou tak isto, že ich osudy sú poznačené rovnakými medzníkmi. Preto si rozumeli, preto sa vzájomne obohacovali. A preto medzi sebou často uzatvárali manželstvá.

Otvorené dvere a nemilosrdný poriadok

– Akí sú Slezania? Veselí ľudia, žijú pestrejšie – tvrdí Bronislav Knapčík.

– Oravci majú zdravý koreň – hovorí za Štefánia Knapčíková. – Slezanky sú šetrné, praktické, vedia hospodáriť s peniazmi a v spoľočnosti neodmietajú pálenku – dodáva B. Knapčík. Oravčanky sa vraj od nich líšia skromnosťou a prispôsobivosťou. Keď chlap holduje alkoholu, žena mlčky udržiava rodinu.

– Na Sliezsku sa varí pestrejšie a mastnejšie ako na Orave, ale radšej by som jedol bryndzové halušky ako sliezské klusky – hovorí B. Knapčík.

Na Orave v kapuste nebola vždy "stuka mäsa". A na Sliezsku? Každodenná samozrejlosť!

Byty a domy sa v kraji sadzí a ničivých komínov prekvapivo lesknú čistotou, veci sú starostlivo poukladané, všetky záklutia dôsledne vydrhnuté.

– Doma mi vyčítajú, že robím neporiadok – stáva sa B. Knapčík. Na Orave všetkým presakuje tá ľubezná sloboda, hravá nedbalosť voľne pohodených vecí, otvorených okien a dverí. B. Knapčík sa rád vracia do detstva, do tých hlbokých a hviezdnatých nocí, keď jeho mama nechávala otvorené dvere pre pocestných, pútnikov, drotárov, ba aj pašérakov. Pod veľkým stolom na nich vždy čakala deka a voľné miesto na spanie. Tie otvorené dvere Oravčanom na Sliezsku chýbajú, všetko je vymedzené a usporiadane, dokonca aj stretnutia so známymi podliehajú tvrdým nemenným zásadám.

Piesne ako tmelivo

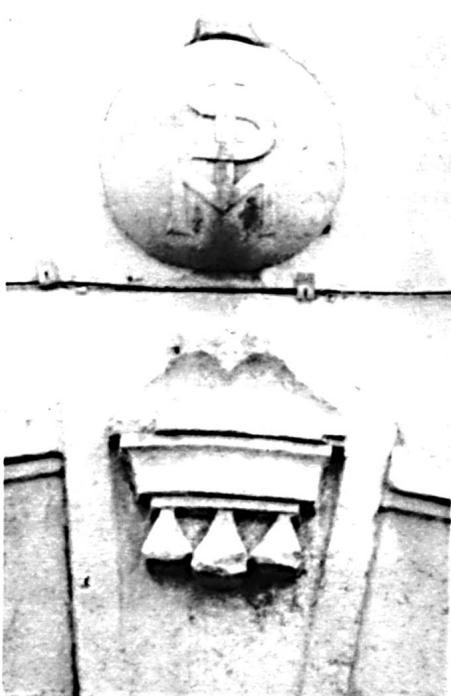
MS KSSČaS na Sliezsku bude zanedlho sláviť 15. výročie.

– Keby sa do nej zapísali všetci Slováci, ktorí žijú na Sliezsku, mohlo by ich byť až 5 tisíc – tvrdí Bronislav Knapčík.

Na začiatku sa navzájom nepoznali. "Aj ty si zo Sliezka?" – pýtali sa pri priležitosťných stretnutiach na Spiši a Orave. Tak sa šírili informácie o vzniku miestnej skupiny – ústne ako staré legendy. Chlapí, čo sa na Sliezsku oženili boli odvážnejší a najmä rozhodnejší od svojich rodáčok. Na spoločné stretnutia totiž ďahali aj zvedavé manželky. Tak vznikol asi 15-členný sliezsko-oravsko-spišský spevokol, ktorý tmeli lúbivé slovenské piesne. Tohto roku si ho všimla Matica hornosliezska, ktorá poslala pozvania na tretiu celopoľskú prehliadku "Wspólnota w kulturze". Uskutočnila sa v dňoch 17.-19. novembra v Ursuse pri Varšave a financovalo ju Ministerstvo kultúry a umenia spolu s Nadáciou kultúry. Hoci podujatie umožnilo predstaviť umeleckú tvorbu a tradície národností a etnických skupín na hornom Sliezsku, slovenskí a českí krajania túto možnosť nevyužili. Zabránila im v tom krátkosť času, nedostatočná príprava a samozrejme chýbajúce finančné prostriedky, ktoré treba najprv zarobiť.

Skupina, či obvod?

Podľa B. Knapčíka by situáciu miestnej skupiny vylepšilo vytvorenie sliezskeho obvodu.

Najiac krajana žije v Tychách (Šeligovci, Dvorníkovci, Adamčíkovci, Krištofekovci a iní) a tam sídlia aj miestna skupina. Mesto Tychy (zatiaľ ako jediné) prispele na tohoročnú Krajanskú vatrú v Szczyrku sumou 5 miliónov zlých, čo si krajana mimoriadne oceňujú. V Mikolówe sú aktívne najmä rodiny Knapčíkovcov, Adamčíkovcov, Kubíkovcov, v Bielsku Bialej zas Grobarčíkovcov a Tibusovcov. Ešte v začiatkoch sa krajana schádzali u Čecha Žijúceho v Katoviciach Juraja Sýorského. V najväčšom sliezskom meste žije údajne veľa Čechov, ale členovia MS ich nehladajú, nemajú na to totiž podmienky.

– *Nechceme sa deliť* – vysvetľuje Bronislav Knapčík. – Spolu je nám lepšie. V Katoviciach pôsobí Český konzulát a konzul Milan Peprník je nám v mnohých veciach veľmi ná pomocný.

Samosprávy pomáhajú

Na Sliezsku pomerne dobre funguje spolupráca s miestnymi samosprávami, čo sa nedá porovnať so situáciou na Spiši a Orave. – *Mesto Mikolów o nás vie* – tvrdí B. Knapčík – a snaží sa nám pomôcť. Jeho predstaviteľia nás pozývajú na mnohé kultúrne akcie, vyučujajú naše prekladateľské služby.

Mikolów pred niekoľkými rokmi nadviazał spoluprácu s Klimkovicami pri Ostrave a Ilavou na Slovensku. Medzi mesteckami začala prúdiť živá kultúrna výmena. – *Ilavčania pripravili kulturný program, ktorý na mikolowskej scéne odznel v slovenčine* – spomína si B. Knapčík. – *Nikomu to neprekážalo a všetci rozumeli aj bez prekladu!*

V blízkej budúcnosti sa uvažuje o prehĺbení športovej a rekreačnej spolupráce. Prvými lastovičkami boli návštevy Ilavčanov na plážach Baltského mora a Mikolówčanov na lyžiarskych svahoch považských hôr. – *Mesto počíta s našou pomocou* – dodáva B. Knapčík. – *Primátor chce povolať organizačný štáb, ktorý si vezme na starosť rekreačnú výmenu medzi Mikolowom a Ilavou. Bude potrebovať prekladateľov, sprievodcov, mládežníckych inštruktorov (v rámci tábora), ale aj ľudí, ktorí budú viesť napríklad korešpondenciu.*

Na Sliezsku si miestne samosprávy uvedomujú multietnickú štruktúru svojho regiónu a podporujú kultúrne bohatstvo, ktoré doň menšiny a etnické skupiny vnášajú. Veď okrem Slovákov a Čechov na tomto území vedno žijú aj Nemci, Židia, Rómovia a Kašubi.

Ohnivá činorodosť

Sliezski krajania majú na Univerzite Komenského "svoje študentky" – Anetu Kubíkovú, a Katarínu Čongvovú. Slovenčinu na Sliezskej univerzite zas študujú ďalšie dve krajanky K. Adamčíková a A. Želinská.

V miestnej skupine sa neustále čosi deje. Okrem každoročne sa zapálajúcich krajanských vatier často vzbližku aj iné podujatia, viac či menej živelné, podmieňované predovšetkým rytmom prírody v Sliezskych Beskydách a voľnými kapacitami chaty na Skrzycnom. Na obzore sa však črtajú ďalšie perspektívy. Bronislav Knapčík si totiž na leto prenajal kroviansky saláš, ktorý patrí pod správu Babiohorského národného parku a rozhodol sa v ňom zorganizovať informačno-gastronomicke stredisko. Na hektárovej ploche polany Kroviansky už stojí cvičná alpinistická stena, majú pribudnúť trojazýčne informačné tabule a dva huculské koníky, ktoré na svojich statných nohách vynesú turistov až na Markowe Szczawiny. Smelé a nespútané plány preverí až skutočnosť, ale hovorí sa, že odvážnemu štastie praje.

Moja duša býva na Orave

Mladým sa už "banská Amerika" nejaví taká príťažlivá ako ich otcom. Na Sliezsku prepúšťajú ako všade inde. Domov sa vracajú baníci, hutníci, šoféri. Nikto neponúka byt a prácu treba hľadať ako ihlu v kope sena. Bez pomoci rodiny a najbližších priateľov je ľahké pohnúť sa z mesta, mŕtveho bodu. Slováci na Sliezsku sa zomkli, držia spolu. Jeden druhého potrebujú, potešujú, nezavárajú pred sebou dvere, každý z nich má po oravský – srdce otvorené.

– *Ked som prišiel na Sliezsku* – spomína si B. Knapčík – *povedal som si: 10 rokov popracujem, a potom sa možno vrátim späť.*

B. Knapčík v krajanskej klubovni

– *10 rokov prešlo, môžeš sa vrátiť* – hovorí mu zo žartu manželka, keď sa pohašteria. Kufre sú stále v pohotovosti, túžobný návrat sa usídlil v útulnom mikolowskom byte, znova a znova pokúša vlnami nostalgie, prítlne dotieravými spomienkami. Možno je tomu tak ako v piesňach 10. Babiohorskej jesene, ktorá sa tohto roku uskutočnila v Zawoji. Vraj Oravčania robia chybu, že sa túlajú po Sliezsku plnom sadzí, ozrnutých priemyselných hál, nevynášajúcich baní. Teraz ich volá späť Orava sladkým lúbezným hlasom, teraz ich nadovšetko potrebuje a nuka nové možnosti. Bronislav Knapčík vyslyšal jej hlas, skúša štastie v Babiohorskom národnom parku. Pridajú sa k nemu iní?

– *Materiálne sa cítim doma na Sliezsku, ale moja duša býva na Orave* – dodáva B. Knapčík.

– *Tam je moje miesto, dokonca aj na cintoríne. Mám pekný slovenský náhrobok...*

Text: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ
Foto: MIROSŁAW KLIMKIEWICZ

KRÁTKO ZO SPIŠA

Po takmer dvadsaťročnej prestávke sa Kacvínčania vrátili k starému problému – k meliorácii lúk a pozemkov v časti chotára zvanom Pod májovou horou. Ako sme sa dozvedeli, melioračné práce by sa mali skončiť už na jar.

Na tohoročnú zimu myslie už v lete Gminny úrad v Bukownie Tatrzanskej, keď dal zaviesť ústredné (olejové) kúrenie na základnej škole v Jurgove. Na nákup a inštalačiu ohreviacích zariadení vydal gminný úrad skoro 400 miliónov zlých. Žiaci a učitelia sa už nebudú obávať ani treskúcich mrazov.

Požiarinci z Čiernej Hory (od Tribša) dostali od Gminného úradu v Bukownie Tatrzanskej zachovalú motorovú striešku v hodnote 50 miliónov zlých. Vysoká technická vybavenosť požiarnikov každého poteší.

V druhej polovici septembra sa v Novom Targu konali oslavys spojené s 90. výročím založenia Všeobecnovzdelávacieho lýcea Seweryna Goszczyńskiego v tomto meste. Študovala na ňom aj mládež zo Spiša a Oravy.

V dňoch od 3. do 31. októbra bol v Gminnom úrade v Bukownie Tatrzanskej vystavený pre verejnosť plán priestorového

obhospodárenia gminy na najbližších päť rokov. Občania sa s ním mohli nielen oboznámiť, ale aj uviesť svoje pripomienky a výhrady.

Pomerne rýchlo pokračuje výstavba novej školy v Kacvíne a rozširovanie školy v Tribši. Ako sme sa dozvedeli, stavbári by chceli ešte pred príchodom zimy oba objekty zastrešiť. Keby len stihli!

Kacvínsky farár usporiadal medzi farinskmi peňažnú zbierku na nákup materiálu a uštie rôznofarebných kamíň pre miništrantov. V nových úboroch sa miništranti prezentujú veľmi pekne. (jp)

Obecné smetisko v Kacvíne

Takto je znečistený lapšanský potok

SMETIE, KTO ŤA ZMETIE?

Pálčivý problém

Teraz, keď všetko pokrýva sneh, krajina sa nám v svojej súvislosti jednotvárnosti javí nesmierne čistá. Málko sa zamýšľa nad tým, kolko smeti v belostnej prikrívke čaká do jari, kolko z nich podlieha nemenným biochemickým procesom. Väčšina sa nerozpustí v snehu, nepochová v zemi. Na jar znova ožijú ich krikľavé farby, neprijemný západ.

– *Divé smetiská sú jedným z našich najväčších problémov – hovorí Wendelin Haber, vojt gminy Nižné Lapše. – V 90-om roku som vydal špeciálne nariadenie, podľa ktorého by mal každý, kto vlastní pozemok pri potoku, alebo riečke, očistiť breh, ktorý k nemu prilieha. Nemáme gminné smetisko, v každej obci musia roluči individuálne využávať smeti na dedinské skládky.*

– *My vozíme smeti za dedinu – tvrdí Anna Špermogová z Kacvína – tam je obecné smetisko. Drevo a papier pálime v peci, konzervy nekupujeme. Niektorí vyhadzujú smeti nad potok. To neslobodno, tam sa predsa v lete kúpu deti!*

Jednoduchšie riešenie

Kacvínske smetisko sa nachádza asi 2 km za obcou. Leží bezpečne vysoko nad potokom, zato nebezpečne blízko lesa a súkromného pozemku. Možno na ňom nájst všetko: archaické rebríky, muzeálne kusy starých kolovrátkov, krosien, pluhov, ale aj kočíky, detské vaničky, akumulátory, staré pece, žiarovky a najmä obaly najrôznejšieho druhu.

– *Dávnejšie nebolo umelých hmôr, ani konzerv – tvrdí Michal Neupauer z Nedece. – Všetko sme pálieli v peci. Flašky sa vracať späť, nie tak ako dues. A vodku krčnár nalieval len do pochárikov.*

Na divých smetiskách je množstvo vecí, ktoré by sa mohli po oprave použiť, alebo prerobiť na čosi iné. Sú dôkazom ľahostajnosti a istej povrchnosti, neuhasitejnej túžby kupovať novšie a novšie, zdaleka nie kvalitnejšie predmety.

– *Najlepšie by bolo – uvažuje Anna Špermogová – keby sa všetky smeti pálieli doma.*

Jednoduchšie je však vysypať ich za najbliž-

šie humno. Divé smetiská sa šíria ako burina a nedajú sa ľahko vykoreníť. Nepomáhajú prosby, ani hrozby. – *Najhoršia situácia je v Kacvíne – tvrdí nižnolapšanský vojt.*

– *Okolo školy vidno rozbité flašky, brehy potoka vyzerajú žalostne – hovorí Anna Špermogová – ľudia vysypú smeti do každej dievy, ktorú nájdú.*

– *Kedysi mali ľudia k zemi veľkú úctu – hovorí Ján Budz z Čiernej Hory. – Nikto si netrišal znečistiť ju. Bolo by to veľkým hriechom...*

A teraz? Zdá sa, že rohniči nešanujú ani rosu, aj tam totiž z brázdy občas vyčnieva krabička od cigariet, rozmliaždená plechovka.

Nákladná likvidácia, nízke pokuty

Nedečania sypú "na čierno" pod Hombarkom. – *V 70. rokoch sa rozhodlo, že tam má byť dedinské smetisko. Potom ktori vystúpil s návrhom, aby sa tam zvážali smeti z celej gminy – hovorí Michal Neupauer. – Nedečania to však zamieli.*

Divé smetiská sú skutočne novou spišskou pliagou. Čačko ich vyplieniť, ľačko zabrániť ich vzniku. A likvidácia?

– *Stojí strašne veľa – tvrdí Wendelin Haber. – V lete sme odstraňovali nižnolapšanské smetisko a stalo nás to asi 60 miliónov zlôtých. S prekvapením sme zistili, že sa na ňom nachádzajú celkom dobré drevené dosky a niekoľko železnych predmetov, ktoré by sa hodili do zberu. V budúcnosti by sme chceli podobným spôsobom zlikvidovať každé divé smetisko v gmine.*

Termín? Bližšie neurčený. Politika gminy skôr smeruje k predchádzaniu vzniku smetísk. Starosta obce nemôže udeliť pokutu občanom, ktorí vysypajú smeti na voľnom priestranstve, nanajvýš môže na nich vplyvať morálne. Pokuty má na starosti gmina. Sú však zarúžajúco nízke – od 200.000 do 500.000 zlôtých a ich udeľovanie stávaťe dokádzanie viny.

– *Nie som zástancom pokút za každú cenu – vyznáva W. Haber – dŕžam prednosť prevencii, čiže rozhovorom s riaditeľmi škôl o žere druhotných surovín.*

Nedávno gmina podnikla dve kontrolné akcie – filmovanie nelegálnych smetísk a kontrolu s hraničnými strážami v Kacvíne.

– *Vieme, kde divé smetiská sú – tvrdí Wendelin Haber – miame dokonca katalóg, v ktorom sú zaznačené podrobne spolu s čislami domov, ku ktorým patria.*

Nezávislé od úradníkov gminy, čistotu životného prostredia kontroluje vojvodský inspektor ochrany prírody.

– *Kedysi kontrolovali viac – hovorí Anna Špermogová – chodili z gminy, aj vojvodského úradu.*

Recykling,

čiže triedenie a spracovanie druhotných surovín je na západe samozrejmým spôsobom likvidácie obrovského množstva smetí. Wendelin Haber sa na jeho zavádzanie v Poľsku pozerá skôr skepticky.

– *Je veľmi nákladný, treba doň dopĺňať. Novotargský vojt skúša spolupracovať s Rakúšanmi. Výsledkom sú farebné kontajnery na sklo, papier, plechovky, ktoré už možno vidieť v Krempachoch, Novej Belej.*

Jedinou formou recyklingu v gmine Nižné Lapše sú zatiaľ školské zbery. – *Ja som s rodičmi priniesla na zber starú pec a vedrá – hovorí jedenástečná Hedviga Ratajová z Kacvína. – 200 žiakov zarobilo 100.000 zlôtých. Ani zmrzlino sme si za to nemohli kúpiť.*

Gmina Nižné Lapše podpísala zmluvu so súkromným podnikateľom, ktorý by mal zvážať smeti z celej gminy. Odkedy? Hned ak sa roztopia posledné zvyšky tohtoročného snehu. Kam? To gminu nezaujíma. Dôležité je, že to bude za jej hranicami.

Mini čističky a maxi smetisko

Čistička odpadových vôd funguje zatiaľ iba vo Fridmane. V Nedeči pokračuje výstavba čističky pre Kacvín, Vyšné a Nižné Lapše, Nedeču-Zámok. V Tribši sa začne stavať pravdepodobne na jar a vezme si to na starosť gmina Bukowina Tatralašska. V malých obciach ako napr. Lapšanka, Falšún by sa mali zaviesť tzv. biologické čističky, ktoré už desiatky rokov spôsobivo fungujú napríklad v Škandinávii. Tie-to miniatúrne zariadenia obsahujú biologické baktérie, čistú odpadové vody zo 2, až 3 domov a stoja len 25 miliónov zlôtých. ➤ ➤

DEDIČSTVOM SA TREBA OBDARÚVAŤ...

Slováci v Poľsku sa stretávajú s rôznymi formami pomoci a podpory starej vlasti. Ide nielen o deklarácie štátu, ale predovšetkým o široko chápánu všeobecnú pomoc ustanovizní, úradov (tak najvyšších, ako aj obecných) a jednodlívco. Podľa mienky našich krajanov mala by to byť však sústavná a vzájomne sa dopĺňajúca práca, v ktorej každá slovenská aktivita je naozaj opodstatnená a vítaná. Práve v súčasnosti je záujem Slovenska o nás priam žiadúci. Nemusia to byť veľké a nákladné predavzatia, naopak mnoho ráz stačí ochota a pochopenie, ktoré však musí vyplývať zo vzťahu k rodákom na hornej Orave a severnom Spiši v Poľsku.

O postojoch najvyšších slovenských úradov a Matice slovenskej k riešeniu krajanských problémov sme na stránkach nášho časopisu informovali pomerne často. Dnes sa chcem krátko pozastaviť nad prácou inštitúcie, ktorej činnosť sa priamo dotýka pohraničnej oblasti Oravy. Zároveň chcem poukázať na to, aký význam má v tejto súvislosti osoba na vedúcom mieste.

Olga Žabenská, riaditeľka Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne boli problémy našich krajanov odjakživa blízke. Nezávisle od politických a ekonomických podmienok nám vždy podľa svojich možností vychádzala v ústrety. Neraz dokázala viesť do plánu práce tejto inštitúcie aj pomoc rodákom v Poľsku, čo sa nie vždy páčilo stranícnej vrchnosti bojujúcej predsa za tzv. národný internacionalizmus. Jedným z jeho cieľov bolo vyrovnanie národnostných a národných odlišností socialistickej spoločnosti. Možno si už mälokto pamätá, že v bývalom Sovietskom zväze ustanovili aj

O smetiskách sa neustále hovorí, predkladajú sa nové návrhy. Najaktívnejší je zatiaľ Podhaliansky zväz gmin, ktorý 7. októbra predstavil projekt regionálneho smetiska medzi Gronkovom, Waksmundom a Novým Targom. Budú sa doňho dovázať sметi z Pienin, Gorcov, Podhalia a v priebehu dvoch rokov by malo dojsť k jeho výstavbe. Nápad je skutočne originálny, ale otázne je, či pri tak veľkej vzdialenosťi bude zabezpečené pravidelné zvážanie smetí a či predsa obyvatelia okolitých obcí nedajú prednosť jednoduchšiemu riešeniu, ktoré ich navyše nič nestojí.

Text a foto:

BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

Olga Žabenská na obvodnej schôdzi v Jablonke

speciálny termín sovietsky človek, a to preto, aby sa príslušnosť obyvateľov k jednej zo 120 národností dostala do bezvýznamného pozadia.

Regionálne kultúrne stredisko (dávnejšie Okresné osvetové stredisko) v Dolnom Kubíne je už veľa rokov akýmsi koordinátorom rôznorodej činnosti, ktorej cieľom je sprostredkovať slovenskú ľudovú kultúru na našom území, vytvárať podmienky pre predstavenia našich súborov na Slovensku a takouto cestou výmeny a spolupráce, prevažne v oblasti oravského folklóru, prehľbovať slovenskú vzájomnosť. Nepochybne sa o to zaslúžila dlhorocná riaditeľka tejto kultúrnej inštitúcie, naša oddaná priateľka Olga Žabenská. Nielenže bola ochotná vždy podporovať našu krajanšku aktivitu, ale tým, že chápala potrebu oživovania slovenského ducha medzi našim ľudom, bola neraz aj jej iniciátorkou.

Je to ozajstná znalkynia a milovníčka Oravy, ktorá tento rozdelený región chápe ako jeden kultúrny celok a svojim počináním sa ho snaží integrovať. Jej snahou je zabezpečiť účasť slovenských kultúrnych telies na všetky naše dôležité kultúrne podujatia. Treba poznámať, že napriek obmedzeným prostriedkom sa jej to darí. Zásluhu na tom majú aj ďalšie kultúrne domy, osvetové strediská a taktiež súbor, ktoré s ňou spolupracujú. A tak sa bez slovenských súborov v poslednom desaťročí neuskutočnilo v gmine Jablonka azda ani jedno väčšie kultúrne podujatie, nezávisle od jeho organizátora. Vediba v tomto roku tu bolo až 10 folklórnych súborov, ľudových kapiel a dychoviek zo Slovenska. Regionálne kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne tieto vystúpenia nielenže zorganizovalo, ale uhradilo väčšine aj cestovné.

Olga Žabenská niekoľkokrát v roku navštievovala našich ľudí – prevažne aktivistov Spoločnosti a členov súborov, aby im poradila budovať výstupy na Slovensku, alebo ich jednoducho povzbudila do ďalšej práce. Zúčastňuje sa tiež schôdzí našej krajanškej organizácie.

– My oravskí osvetári by sme mali veľmi úzko

spolupracovať. Nemala by nás rozdeľovať Žadna hranica – ani štát, pretože naša krásna Orava je jedna. Treba zveladovať kultúrne dedičstvo tohto regiónu a vzájomne sa týmto bohatstvom obdarúvať. Treba si vymieňať skúsenosti a pomáhať si. Život, práca a zvlášť kultúrno-národná ľuďinosť rodákov v Poľsku je mi veľmi blízka. Nesmieme si ceníť nejednú a namáhavú prácu vašich ľudí a snažiť sa im podľa možnosti pomôcť. No nielen ja. Mnohí kultúrni pracovníci celého regiónu chápú túto situáciu a radi vám pomôžu. Naše Regionálne kultúrne stredisko má vo svojom programe aj spoluprácu s krajanmi v Poľsku, ktorú chceme neustále prehľbovať a rozširovať. Dúfam, že nám postačí sil a prostriedkov. Som nadšený tým, ako sa vám dobre vydaril I. ročník Dňa slovenskej kultúry v Jablonke. Verím, že v tejto akcii budeme spoločne pokračovať – hovorí Olga Žabenská.

Regionálne kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne je hlavným usporiadateľom buď spoluorganizátorom mnohých kultúrnych podujatí, na ktoré už tradične pozýva aj naše súbory, kapely alebo spevácke skupiny. Medzi najznámejšie a najobľúbenejšie patria Podhráiske folklórne slávnosti v Zuberci, ktorých sa v posledných rokoch zúčastnili skoro všetky oravské súbory. RKS spolu s obecnými kultúrnymi domami neraz zabezpečili vystúpenia a viacdenný pobyt na Slovensku našmu ochotníckemu divadlu MS KSSČaS z Podvlnky.

Dvere Regionálneho kultúrneho strediska na Bystereckej ulici č. 55 v Dolnom Kubíne sú pre nás vždy otvorené. Presvedčili sa o tom už neraz viacerí naši krajania. Naposledy predseda OV KSSČaS na Orave Robert Kulaviak, ktorého riaditeľka Olga Žabenská všemožne podporovala a povzbudzovala počas príprav I. ročníka Dňa slovenskej kultúry na Orave. Veľmi si ceníme pochopenie a vecný prístup tejto dolnokubínskej kultúrnej ustanovizne ku krajanškej problematike. Verím, že jej postoj sa nezmení.

EUGEN MIŠINEC

TRI PAŠERÁCKE PRÍBEHY

Chuchvalce peria si podmaňujú krajinu, Peřinbaba pára vankúše, ktoré dozrievali celé leto na nebeských husiach. Ľadová Morena s belostnou tvárou kráča bosá po vrchoch a mrazivými krokmi uspáva zem. Brodím sa po hrebeni a schádzam úzky chodníkom dolu k dedine. Šíja mi meravie pod bičovaním neprestajného snehu. Stmievam sa nečakane rýchlo, na zem padá temná šatka oceľového neba. V lese je teplejšie, ale neprehladne. Medzi hrubými kmeňmi sa mihne oranžový jazyk. Kráčam ďalej akokoby ma príťahoval magnet, lesný chodník aj tak zmizol niekde medzi klzky mi koreňmi. Praskanie, vôňa bukového dreva, svetlo. Husté, mihotavé, roztopené. Okolo vatry sedia traja chlapia. Sedia oni sedia, do ohnička hľadia, slovko nepovedia.

– Do dediny tadiaľ? – pýtam sa habkavo.

– Tadiaľ, tadiaľ.

Ich nehybnosť ma priklinuje k zemi. Až keď sedím na vyhriatom pni, všimnem si batohy s vlnenými dekami. Pašeráci! Chlap so sivými fúzami, ktorý sa zdá byť najstarší, rečie hlasom hlbokým ako studňa:

Ako Ďuro svine opíjal

– Žil v Kacvíne taký pašérák, Ďuro Vojtášik sa volal. Narodil sa so zubami, meno dostal po Jánošíkovi, svaly mal mocnejšie ako železo. Široko-ďaleko mu páru nebolo. Pytliačil a pašeračil sám ako kôl v plote, tak mu odvaha prsty štekli a smelé myšlienky pokoja nedali. Najlepšie pasce z celého chotára staval a raz do nich sám nevedel ako, chytí svine z Čertovo chlieva. Boli to kance čierne ako uho, oči sa im zvláštne leskli, sily mali za sto volov. Potešil sa Ďuro, že tak dobre živené diviaky kapil a domov ich naradostne priviedol. Len čo to Čert zbadal, rozozrúl sa, až sa hory zachveli, skaliská od tolkého kriku popraskali.

– Prečo sa tak zlostíš? – zleteli sa divoženy v pavučinách odeté, s lístom vo vlasom miesto závojov. Keď im Čert vyrozprával, aké príkorie ho postihlo, sadli ježibaby na metly, a hybaj rovno do Ďurovej chalupy! Do sna mu bosými nohami vstúpili, a tak ho vábivými hlasmi prehovárali:

– Pusti Ďuriček diviaky, pust ich na slobodu, súdom meda sa ti odmeníme, sladko sa ti bude žiť.

– Ešteže čo! – kričí Ďuro zo sna. – Čo som si dorobil, to si aj zjem!

Ako áno, ako nie, na druhý deň Ďurova žena polievku ohnívú ako peklo navarila, diviace klobásy zaúdila. Ale Čert kacvínskemu pašérákovi krvdu nezabudol, pomsta v ňom rástla, zlovestre silnela. Na jar Ďurova svíňa priviedla na svet mladé. Ani to diviaky, ani prasce. Napoly ružové, napoly pásikavé.

– Trochu ich vykŕmim – zaumienil si Ďuro – a potom ich do Veľkej Frankovej prepašujem. – Ako povedal, tak aj urobil. Každej svini po poháriku pálenky nalial, aby v hore nekvíčali, a vybral sa sám, ako mával vo zvyku, strmým chodníkom rovno na zelenú hranicu. A Čert už iba na to čakal. Vojakovi na stráži pošepol, kam Ďuro uháňa. Vojak nelenil a prilepil sa Ďurovi na päty.

– Stoj, lebo strelím! – zreval. Ďurova ruka sa vymršila ako strela a vrhla dýku rovno do tma vej postavy v húštine. Nazlostený Čert poštvál na mládenca psy. Besné, zúrivé, na pytliačoch vycvičené. Ale Ďuro rýchlejšie ako blesk siahol do záhrenia a nasypal im do očí papriku. Zaskuviňali a so zvisnutými chvostami pobrali sa preč. Teraz už Čert všetky najhoršie zaklínadlá z Čiernej knihy vykrikoval a diviaky z celého chotára zvolával. Na hranici Ďuro začul dunenie rozbesených ratíc. Ani nadávku si nestačil uľaviť a už ho obklúčilo zo všetkých strán diviacie stádo. Čo mal neborák robiť? Vyškriabal sa na najbližšiu jedlu a prečkal noc až do rána. Keď sa rozvidnelo, po diviakoch, ani Ďurových prasococh chýru-slychu nebolo.

– Kto v piatok spieva, v nedele bude plakat – tešil sa Čert. Odvtedy sa Ďurovi Vojtášikovi veru zle vodilo. Nech robil, čo robil, každý rok mu diviaky obilie podupali, zemiaky vykopali. Nech pašoval, ako pašoval, aj tak vždy všetky peniaze premíhal. I hlboká studňa sa často vyváži a Ďurovu rodinu prikvačila krutá bieda.

– Tak sa mám, ako holý v tríni – dudral si Ďuro popod nos. A veru naozaj vyzeral tak, ako keby len duša doňho spával chodila. Navefa, navefa sa predsa len dovtípil, kto mu brvná hádže pod nohy.

– Zaťal si sekera do tvrdého dreva, Čertisko! – povedal Ďuro a vybral sa na jarmok za posledné peniaze súdok vodky kúpiť. Žena vzlyká, rukami zalamuje, ale Ďuro na ňu nič nedbá, len ten trúnok vyleje do výlova, z ktorého diviaky po daždi vodu pijú. Len čo sa zvečerilo, stádo sa priblížilo k výlovu a bralo sa pálenku piť. Ďuro skrytý v húštine iba na to čakal. Keď sa všetky diviaky popili, sahko ich cez hranicu prevedol. Odvtedy mal Ďuro pokoj aj s Čertom, aj s jeho diviakmi, zato pošovníci na poľskej strane začali bedikať, že všetka zver je na Slovensku...

Sivovlasý muž zmíkne a jeho oči sa zúžia, akokoby chceli pohlbiť všetky ohnivé jazyky. Druhý, ryšavý zapáli fajku s tuhým tabakom a do tmy hustej ako smola vysúkne niekoľko nerovnomerných koliesok dymu.

Za humnami v Kacvíne

Ako Franek Praženica vajcia pašoval

– Ej boli časy, keď sa pašovalo všetko, čo prišlo pod ruku. Ženy na chrbtoch vláčili soľ, muži vlnu, deky, pokrovce, prevádzali dobytok a kone. V Kacvíne žil Franek, ktorý si povedal, že horší od ostatných nebude. – Na jednom koni chleba nedorobíš – hútal. Ale ako hľadal, tak hľadal, čo by cez hranicu prenesol, nič nájsť nemohol. Ovce boli biedne, ani dobytka mu nevyšlovalo, iba čo v kurníkoch netírekom sliepok žilo. – Bližšia koščela ako kabát – povedal si Franek a do batohu sto vajec nababil. Vykráča je si on dedinou ako kráľ, akoby bol celý z porcelánu, a pred ním jeho žena Zuza pobehuje, vojakov vetrí. Za posledným posom cez bráničku prekukne a dá Frankovi znať, aby cez plot preliezol.

– Vrchy sa neschodia, ale ľudia áno, trochu si tu odpočinem – dumá Franek. Ako tak sedí, pálenku popija, vojak sa prikráda za kopani sena. Zuza horekuje, štiplavými rečami muža pobúda. Franek navefa, navefa, aby mal od nej pokoj, zavesí sa širokými dlaňami na plot a lezie ako medved. Len čo mu hlava v klobúku spoza neho vykukne, vojakov hlas zaburáca:

– Kanže, kanže s tým batohom? – A Franek meravý od hrôzy spadne z plota ako hnilá hruška, do potoka sa kotúľa. Deti za ním vykrikujú:

– Praženica, praženica! Nič to za to, že je blato, príde vietor, vysíka to. Odvtedy v dedine nešikovného pašéraka nazývajú Franek Praženica a nikomu viac na um nepríde vajcia na Slovensko pašovať.

Oheň pomaly vyhasína a sivovlasý prikľadá posledné šísky. Tu najmladší s havraními vlasmi, hlbokými očami, vytiahne ploskačku a ponúka všetkých kol dokola.

Ako Ondro medveďovi vyhrával

– Žil taký muzikant, Ondro ho volali. Na basse hrával a chýry o ňom sa tak šírili, že ho až do Osturne na zábavy a svadby volali.

– Jeden nespravodlivý groš vyženie z vačku aj sto spravodlivých – dumal Ondro – ale čo by som bol za Kacvínčana, keby som pašovanie neskúsil?

Napchal teda do basy zlaté krížiky a sväté obrázky a popri muzike si aj na týchto relikviách privyrobil. Prišla treskúca zima. Keď viesť hviždi, aj Meluzína pláče. Ale Ondra s kamarátom Lojzom ľahalo do Osturne ešte viac. Cez hranicu na čierno prechádzali, snehom sa brodili, ľadovými cencúlami im brady obrastali. Lojzo by aj plášť z Panny Márie prepil a raz veru od pálenky takým tvrdým spánkom zaspal, že Ondro sa volky-nevolky späť vybral sám. Ako tak ide, čižmy zaborené v snehu, basa na pleci, čosi sa mu za pätami vlečie, čosi skuvíňa. Ondro sa obzrie a na bledom snehu zbadá svorku vlkov. Čo mal neborák robiť? Odviazal basu z chrbta a začal slákom po hrubých strunach šermovať ako dák ytier. Vlčie beštie krútia chvostami, divnej

muzike sa čudujú, ale k mihotavému sláku sa priblížiť neodvážia. Tako Ondro až do hranice docukpá, obzera sa, vlci na kraji lesa čihajú. Urobí krok dopredu a zrazu hup! Nešťastný Ondro padol do pasce na medveďa, ktorú starostliví Kacvínčania prikryli čečinou. Až mu od hrôzy vlasy dupkom stoja, v očiach sa najväčšia hrôza zrkadlí. V tej jame už totiž sedí medved, a to nie taký ledajaký, ale medvedisko ako svet! Ondro len zastone, čo už mu v takom neštastí pomôže?

Postaví pred seba basu ako obranný mûr a na hrubizných strunách spustí koncert. Ale aký! Všetky zlaté krížiky a sväté obrázky, čo v Osturne nepredal, hrkajú ako búrkové kone hromovládcu Perúna. Medved pozera vyvalenými očami, akoby okolo Ondra videl svätožiaru a ten

len hrá, hrubizným slákom si do bieleho rána život zachraňuje.

Mara, čo sa do všetkého mieša ako vareška, vyberá sa zrana do lesa. Začuje čudné zvuky z medvedej jamy, a keď na dne zbadá Ondra s hnédym macom, uháňa s vreskotom do dediny po pomoc. Ešte v ten deň sú v Kacvíne medvedie hody a Ondro hrá ako divý hnédemu obrovi aj po smrti...

Kráčam zasneženým chodníkom dolu k dedine. Stmievá sa nečakane rýchlo, na zem padá temná šatka oceľového neba. Tam dolu blikajú svetlá. Obzriem sa k hore. Medzi hrubými kmeňmi sa mihnú tri tiene. Pašeráci? V povetri sa vznáša ľahká vôňa zahaseného ohniska..

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

NEBOJA SA PROBLÉMOV A NOVÔT

DOKONČENIE ZO STR.7

K atraktívnosti gminy, ale hlavne k čiastočnému vyriešeniu "mliečneho problému" by prispeli aj vojtove vysnívané malé syrovne. Už dva roky nahováral gazdov, až sa mu konečne na jeseň podarilo vyslať piatich na skušy do Francúzska. Ak sa pre výrobu rozhodne a spoň jeden z nich, už to bude úspech. Potom sa pridajú aj ďalší.

Strasti a slasti pohraničnej gminy

Tak, ako na celej Orave aj tu žije zmiešané obyvateľstvo. Majú rodiny po jednej a druhej strane hranice. Vojt tvrdí, že národnostné problémy nemajú, aspoň nie medzi obyvateľmi a nie v dnešných časoch. – *Zastávam názor – hovorí – že každý má právo, nezávisle od toho kde*

býva, na svoju národnosť a vyjadrenie toho, čo cíti. Je to prirodzené právo človeka a nikto by ho nemal nikomu zakazovať ani ho spochybňovať. Ved smie voľakedy žili spolu a bolo dobre, kým politici nezaviedli hranicu.

Veľká Lipnica má úzku spoluprácu s Námestovom a Bobrovom. A nie je to len kultúrna výmena – spoločné vystúpenia súborov, ale aj výmena skúseností oboch samospráv. Nedávno vyšla zo Slovenska iniciatíva – rozvinúť tzv. malý biznes s poľskými remeselníkmi. Sú však problémy. Darmo máme Euroregión Tatry, ktorý formálne nemáme, lebo je nezaregistrovaný. Platia tie isté predpisy pre Varšavčanov, ako pre Lipničanov. Kým sa bude platiť vysoké clo, bude fungovať len súkromný trh. Ako niekto mýdry povedal – najlepšiu pohraničnú spoluprácu majú pašeráci, oni sa vždy dohodnú.

F. Adamczyk nie je proti euroregiónu, ale po dotyka, že je to len sformalizovanie spolupráce, ktorú už aj tak majú. V rámci euroregiónu nebúdú mať miestne samosprávy žiadnu právomoc, budú môcť len tvoriť koncepcie a o povolenie za každým žiadat Bratislavu a Varšavu.

Staronový hraničný prieschod už na obzore

Ak sa vojtovi F. Adamczykovi bude aj nadáľ dariať tak, ako doteraz, na nový prieschod nebude musieť dlho čakať. Dostal totiž v tejto veci splnomocnenie a kompetencie vojvodu a bude investorom hraničného prieschodu Bobrov-Velká Lipnica. Chystá sa vyhlásiť konkúr o najlepší projekt a hneď potom začne zháňať finančné prostriedky. Už je schválené, že všetky náklady uhradí Poľsko, s tým, že tu budú mať svoje pracovisko aj slovenskí colníci a pohraničníci. Automobilový prieschod bude slúžiť predovšetkým pre turistický ruch, ale aj regionálne hospodárstvo (prevoz tovaru do 1,5 tony).

Veľkolipničania teda napredujú skokmi. Neboja sa zavádzajť nové metódy a spôsoby práce. Neboja sa počítavo ani angličtiny v školách, kde ako lektorov zamestnávajú pravých Angličanov. Radi sa školia za hranicami, nielen v Európe. F. Adamczyk si v súčasnosti zvyšuje svoje kvalifikácie, ako jediný reprezentant Poľska v USA na univerzite v Hartforde. Rastie nám druhé centrum Oravy?

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

KRÁTKO Z ORAVY

Na Orave sa neustále kazí telefónne spojenie. Hoci tam v posledných rokoch zamontovali niekoľko nových ústrední, telefóny často mlčia. Keď je dážď, vraj moknú káble, viesť a búrka strhávajú vedenie. Stáva sa, že aj celý mesiac sa nemožno nikam dovoliať. Zato účty prichádzajú pravidelne, nezávisle na tom, či telefón bol pokazený alebo nie. Možno sa situácia zlepší, keď oravské telefónne ústredne budú napojené na nový velkokapacitný podzemný kábel, spájajúci Jablonku s Novým Targom, ktorý práve teraz končia montovať.

Malá Lipnica a Dolná Zubrica sa pripravujú na výstavbu obecných vodovodov. Budú to veľmi nákladné investície, lebo pramene, ktoré by postačili zásobiť pitnou vodou každú z týchto obcí, sa nachádzajú až na úpätí Babej hory. Kým však voda poteče z kohútikov, treba vybudovať špeciálne betónové nádrže a niekolkokilometro-

vé vodovodné potrubia do každej dediny. Obce môžu žiadať finančnú podporu Gminného úrad v Jablonke, ale až vtedy, ak si samé uhradia prípravu vhodnej dokumentácie. Zatial sa v Dolnej Zubrici prihlásilo asi 200 a v Malej Lipnici vyše 300 záujemcov o vodovod. Ak všetko pôjde dobre, výstavba sa začne už na budúci rok. Vodovod má v oboch obciach veľký význam aj pre požiarníkov – zvýši účinnosť protipožiarnej ochrany.

Boj o pitnú vodu na Orave vyúsťuje v poslednom období do nezvyčajných, ba zákerých spôsobov. V minulosti sa občas stávalo, že sa gazdovia pohádali alebo aj pobili o to, aby jedna studňa bola patrične vzdialenosť od druhej. Nedávno však malolipnických obyvateľov pobúrlí vražedný čin, keď neznámy páchateľ otrávil istú studňu nejakým chemickým prostriedkom, pravdepodobne naftou, čím spôsobil trvalé skazenie vody. Prípad rieši miestna polícia a novotarská prokuratúra.

Oravské zdravotné strediská chronicky trpia na nedostatok zubných lekárov. Avšak v poslednom čase sa situácia začína zlepšovať. Od októbra t.r. Gminné zdravotné stredisko v Jablonke má opäť – po dlhej prestávke – stálu zubnú lekárku. Ordinuje na 1. poschodi 4 dni v týždni od 8. do 13. hodiny. Je zamestnankyňou ZOZ v Novom Targu a to na plný úvazok. Gminný úrad v Jablonke jej ponúkol aj byt, ktorý na vlastné trovy obnovil.

Čoraz väčší záujem o Slovákov v Poľsku prejavuje v poslednom čase poľská televízia. Sotva krakovská TV odvysielala na druhom programе polhodinovú reláciu natočenú pri priležitosti Dňa slovenskej kultúry na Orave, už tím I. programu z Varšavy pripravuje ďalší program o živote, práci a problémoch slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku. Zatial má pracovný názov Žiť na tejto zemi a jeho režisérom je Marian Kubera. Predpokladá sa, že ho na obrazovkách uvidíme niekedy v januári budúceho roka.

KAREL POLÁČEK

HRÁČI

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Veselí přátelé pana Kalouse pojali jednou při pítce záměr vysvobodit Karlušička ze zajetí přísné manželky. V noci připlížili se k jeho domu, přistavili žebřík, vlezli do ložnice a Karlušička unesli. Zavezli jej do Plzně a tam ho drželi po celý týden uprostřed bujných pitek. Když se Karlušiček vrátil domů, tu nalezl svoji manželku mrtvou. Zemřela následkem rozčilení a z nevýslovného zoufalství, že se jí ztratil Karlušiček.

A pan Kalous kvílel nad hrobem své maminek a úpělivě ji prosil za odpusťení. Od té doby odumřel životu, zanechal pití i karbanu a stal se tichým společníkem partie v Bohuslavce. Celý týden setrvával v dobrovolném domácím vězení a jen ve středu si dovolil východ. A jinak celé své myšlení věnoval nebožce, své přísné maminec.

19 Kdo je patronem karbaníků? * Pan řídící Tšpon * Jeho paměti

Velebný pán mohl sloužit za příklad náruživého hráče, jenž nicméně dovele krotit své city do té míry, že jakkoli rozjařen, nikdy nedodal ze sebe slůvka křivého. Tento učený muž neznał onoho zavrženohodného zvyku mnohých hráčů, kteří svoje neúspěchy provázejí hrozným zlořečením a kteří svoje strašlivé kleby pronáší mnohdy bez ohledu na přítomnost nevinného děcka, které přišlo přes ulici se džbánem pro pivo.

I provázel hru nevinnými výrazy, které nemohly zavdati přičinu k pohoršení.

Říkával: - Sakulentské eso, kterak jsi mne zmálo!

- Kulový spodku, zpropadený hošku!

Špatný list nazýval: - Ó, zástupce nešlechetných Amalekitských!

Nad kartou dlouho zpytoval, maje oči obrácený ke stropu, a ševelil rty.

- Hle, - držídl jej pan Fikejz, - velebný pán se modlí k patronu karbaníků o vítezství. Důstojný pane, kdo je patronem karbaníků?

Důstojný pán se podivil této otázce. Zamyslil se a pravil po chvilce: - Milý pane sousede, uvedl jste mne svou otázkou v rozpaky. Nechte mne uvážovat.

Především si musíme ujasnit, je-li hra v karty hřichem. Já myslím, že nikoli. Hřich je vědomě přestoupení zákona božího. Pěstujeme-li však hru v karty v slušných mezích, a nedává-li karban přičinu k pohoršení, pak se domnívám, že tato zábava neodporuje duchu křesťanství, které je nakloněno veselosti a družnosti.

Pak by ovšem karban mohl mít svého patrona. A párám-li ve své paměti, tu se přiklánil k názoru, že by patronem karbaníků mohl být některý svatý ze zakladatelů řádu františkánů...

- Nuže? - tázal jsem se.

- Možno považovati, - za patrona karbaníků svatého Františka saléského, vznešeného biskupa ženevského, jenž se proslavil vynikajícím spisem "Filiothea", který pánum k četbě doporučuje. Přitom jsem na pochybách, nemá-li být povyšen za přimluvčího karbaníků miloučký svatý František z Assisi, přítel dětí a kumpán prostých lidí. Je nabízeno, že tento světec na svých cestách slunnou Umbrií účastnil se hostin a radovánek venkovánů, a tedy je možno, že si s nimi často ve vrhcáby i v kartičky hodil.

- A což mariáš, - pátral pan Fikejz, - mariáš nemá svého patrona?

Velebný pán se zasmušil.

- Obávám se, že nikoli. Mariáš je hra česká. A čeští svatí jsou vesměs smutní patroni, jsouce obrazem povahy svého národa. O žádném českém svatém není známo, že by se dovedl poveselit v kruhu prostých lidí a vyhodit si v mezičích křesťanského mravu z kopejka. Čeští svatí jsou patroni přísní a pouční...

Tak pravil velebný pán a hlásil betla.

Jednoho večera - velebný pán nebyl právě přítomen, přivedl pan Lebeda s sebou do Bohuslavky hosta.

Byl to růžolicí kmet, pomení a švitořívý. Bílé kučery pokrývaly jeho hlavu jako šlehaná smetana čiši mražené kávy.

- Představuji vám, - pravil pan Lebeda, - svého bývalého učitele, pana Tšpona, nyní správce školy na odpočinku. Doporučuji jej vašemu přátelství; zasluhuje svrchované úcty. Pan Tšpon vycvičil mne v elementárních naukách, a když jsem školy vychodil, zaučil mne v tajze licitovaného mariáše.

- Příliš mi lichotíš, Toníčku, - odmítal starý pán, - jest ovšem pravda, že jsem měl svoje žáky a moji svěřenci mi stejným citem opláceli. A tebe, Toníčku, jsem zejména vyznamenal, neboť jsi měl hlavu jako stříbrný zvonek. Ale uličník jsi byl, velký uličník... Kdopak mi to v roce 1903 zavřel do katedry chrousty? Příznej se, hochu dobrý. Nepřiznáš-li se, postavím tě na hanbu...

- Nemohu stát na hanbě, prosím, pane učiteli, protože musíme hrát. A zveme vás ve svůj kruh. Prosím, působte s námi.

- To jest ovšem něco jiného. Povinnost je povinnost. Ale po hře tě potrestám, nepřiznáš-li se.

Když po skončení hry přepočítal starý pan řídící svoji hotovost, shledal, že prohrál sedm korun šedesát haléřů.

Zasmušil se a pravil:

- Neměl jsem se pouštět do hry tady v tom Babylóně. Velkoměstský ruch mi nesvědčí: moje mysl není při věci, jak by měla. Stala se chyba... Zkrátil jsem věno své dcerušky Maričky.

Povstal a dodal důrazně: - A to bylo tím, že jsem se dvakrát pošetile otočil. Kam jsem dal hlavu? Dvacíků jsem netralhal a vy jste, kuliserové, měli na mne kupu meldunků.

Pohlédl na pana Lebedu a jeho tvář zpřísněla: - A ty, kluku uličnická, napíšeš mi stokrát: - Dal jsem panu učiteli do katedry chrousty - a dál to tatínkovi podepsat. Já tě, darebniče, naučím dobrým mravům!

Obchodník železným zbožím zastříhal dvěma prsty zdvižené pravice a pokusil se namítnouti:

- Prosím, pane učiteli...

- Ml! - zahřměl stříbrovlasý kmet. - Učiníš, jak jsem pravil. Přineseš čistotně napsaný trest do mého sídla v Poříčí na Sázavě a - (ukázal na mne) - tohohle mladého vezmeš s sebou.

Jeho tvář zvlídňela, když dodal: - Tam se ukáže, kdo s koho. Důklivě vás zvu, párové, pocíte starého muže návštěvou. Uprostřed krásné přírody a na svěžím vzdachu si zahrajeme. Nechce žít ve vaší paměti jako břídil.

Vyhověli jsme pozvání a příští neděli vydali jsme se na cestu. Byl krásný den a svět šuměl veselostí, když jsme na Wilsonově nádraží nastupovali do vozu modřanské lokálky.

Dýchavičný vláček byl nabit cestujícími. Zde jsi viděl skupinu hlučících trampů v kostkovaných košílích, kteří vytrvalou hrou na mandolínu slaví volný a nespoutaný život v divoké přírodě. Onde jsi spatřil opálené venkovany, kteří sedí na svých zavazadlech a hulí z věkovitých dýmek. Tu potěšilo se tvé oko pohledem na několik tet a sestřenic, které mají úcesy pod barevnými sítkami. A brzy ocíli jsme se v lůně jedné rodiny, která v počtu mnoha hlav zaplavila vagón.

Byla nám těsně uprostřed nepokojného a popudlivého zástupu, ale přesto jsme si zachovali mysl svěží a tak jsme letěli cíli vstří.

Vlak burácí podél černých skalisek, jest pohlcován jícný černých tunelů, aby se opět objevil ve stříbrném světle. Pod námi teče Vltava, jejíž břehy jsou vroubeny davem povykujujících naháčů: s nemalou rychlosťí ubíhají napřed cihelný a cementárný.

Tak nám uběhla cesta a my jsme šťastně přibyli do Poříčí nad Sázavou. Pana řídícího Tšpona jsme zastíhl, an stojí u vrátek a dlaní si zacílá obličej. Spatřív nás, zajásal a řekl, že jsme hodní. Uvedl nás do stinné besídky a sám vyběhl do stavení. Brzy nato se vrátil, přinášeje velkou, papírovou krabici a tlustou knihu.

Pravil: - Nechám vás chvíli o samotě, neboť musím všecko připravit k vašemu uvítání.

Počali jsme z dlouhé chvíle prohlížet knihu. Měla název "Moje paměti" a první stránka nesla heslo "S Bohem". Tyto zápisky počínaly se rokem 1883. - Převraceli jsme stránky, hustě po psané drobným, úhledným písmem.

- 4. září 1883. Hra počala se o třetí hodině odpoledne a končila se o deváté hodině večerní. Účastnili se párové: Fiškandl, Poborák a Nehyba. Poborák učinil renonc. Vyhral jeden zlatý a čtyřicet pět krejcarů.

- 14. prosince 1889. Za účasti pánu Fiškandla, Krause a Poboráka počalo se působit hned po obědě. Hra byla pamětihodná tím, že jsem vyhrál čtyři durchy po sobě. Výhřev: tři zlaté šedesát krejcarů. Kraus mi nese dvacet pět krejcarů. Připisuje se mu k tíži.

- 25. června 1896. Zemřel pan Fiškandl, který si již dlouho naříkal na ledviny. Na jeho místo nastupuje zkušebně pan Grulich, starosta. Jest opatrny a hádavý. Nechali jsme brzy hry. Vyhral: šest krejcarů.

- 6. září 1900. Přijeli hosté. Četnický závodčí Lexa a c. k. profesor Komers. Pan Lexa hraje mistrovsky. Zeleným vyrazil panu profesorovi sedmu. Škoda, že musil brzy na patrolu. Vyhral jednu zlatku a jednu novou korunu.

– 17. ledna 1908. Zima je velmi tuhá a mnoho ptactva pomrzlo. Včely se musejí přikrmovat. Koupil jsem nové karty. Nehyba se otočil na dvě sedmy a vyhrál. Velmi jsem se rozmrzel na pana Lustiga, nájemce dvora, že lehkomyslně fleskuje. Prohrál jsem zlatý sedmdesát. Odmlíti připlatit si na nové karty. Víckrát nehrál.

– 18. ledna 1908. Hra byla velmi zajímavá. Nehyba prohrál sedm zlatých a řekl, že víckrát nehráje. Vyhrál jsem 4 zlaté 30 krejcarů, ostatní pan Lustig. – Martička dostala osypky. U zdejšího úřadu nastoupil nový listonoš. Zdali také hráje?

20 Martička... * Přes tu naši louž letěl chocholouš * Z vypravování starého válečníka

Mezitím, co jsme se oddávali četbě této zajímavé knihy, přišel pan Tšpon.

Zasmál se drobným, staréckým smíchem a pravil:

– Jen se nevzrušujte, pánové. Tato publikace je moje životní dílo. Obsahuje zajímavé události od doby, kdy jsem nastoupil jako učitelský pomocník. To však je již druhý díl. První si vypůjčil obecní tajemník Král, který je přítelem memoárové literatury.

Moji pozornost upoutala také krabice, která ležela na stole. Měla rozměr krabice, do které se balí kostkový cukr. Ale když jsi ji otevřel, shledal jsi, že je to plechová škatulka od cigaret Khedive, která obsahovala drobné mince. Její rozměr se časem zvětšil postupně nalepovaným papírem, jenž byl popsán záhadnými poznámkami a číslicemi.

Stařec nám podal toho vysvětlení: – Dbám vždycky toho, abych měl dostatek drobných. Stává se, že pánové, kteří mne přicházejí vyhledat v mé sídle, aby si se mnou zahráli, nemívají drobných peněz. Z toho povstávají svízele a hra se zbytečně zdržuje.

– A co značí ty poznámky na obalu, pane řídci? – tázal se pan Lebeda.

– To máš tak, – odtušil pan Tšpon, – když skončena jest hra, pak poznámenám na papíře svůj výtěžek s příslušným datem. Tento papír nalepím na krabici. Tak, podobna krápníku, zesílí věky vrstva papíru... A výsledky hry přenáším za zimních večerů z obalu krabice do knihy svých pamětí. Tato činnost, kromě včelařství a výchovy mé dcery Martičky, vyplňuje jeseň mého života... Ejhle, právě přichází, přinášejíc občerstvení!

Do besedy vstoupil podnos s květovanými hrničkami... a dívka, která držela podnos v ruce, způsobila, že mé srdce sladce strmulo. Byla krásná, pánové... Já cítil, že v této chvíli dotkl se mne Pán svým prstem. Její spanilost byla taková, že muž, který ji jedním okem spatřil, mohl být rázem příslušným úřadem zbaven svéprávnosti a postaven pod kuratelu. Já nejsem básník, pánové, abych mohl vypsat svoje city. Mohu říci jenom tolik, že jenom rozkošná bradařka, kterou jí Hospodin v humoristické náladě nad levým koutkem úst umístil, způsobila, že jsem viděl celý svět růžově...

Sotva jsme dopili kávu a hodlali přistoupit ke hře, tu ozval se zvenčí hlas: – Hola, přátele! Jakže? Vy byste bez mne působili?

Rozhrnula se houšť psího vína; objevila se zjizvená hlava s přátelsky vyceněnými zuby. Stařec se zaradoval.

– Jen dál, pane Dykaste, – pobídl majitele zjizveného obličeje. A obrátil se k nám, pravil: – Doufám, že nepohrdnete společností mého soudu. Pan Dykast je muž znamenitý. Tento bílý lev Sibiře dovezl stejně udatně bojovati za vlast na nesmírných pláních svaté Rusi, jako se vyzná v boji na zeleném suknu.

– Jest nám vítán, – pravil pan Lebeda.

– Tak, malá dává, – pravil muž se zjizveným obličejem a vytáhl z balíčku karet kulového spodka.

Zachvátil nás oheň nadšení. Karty se rozdávaly a pleskaly o sůl s rychlosí, jako by byly poháněny neviditelným strojem.

– *Kuda jábлоčko,
kuda ty kuišja...*

zpíval pan Dykast, když byl zhuben jeho bel.

– *Přes tu naši louž
letěl chocholouš...*

tak opěvoval pan Tšpon přebitou sedmu.

– Na cestě do Jalových Dvorů jsem potkal kouzelníka... – recitoval pan Lebeda nad špatným listem.

– O, hra mi zoufes! – úpěl pan řídící učitel, maje platičku za flek pod obojí způsobou. Ale cítě mocný list v hrsti, vyhrožoval nám vzápětí: – Naděláme z vás konzerv!

A za mými zády usedla Martička. Já, poslán její přítomností, bojoval jsem tak chrabře, jako nikdy předtím, čímž jsem velmi stoupil v očích spoluhráčů.

Tak válel se boj sem a tam, až se slunce sklonilo k západu.

Příjemná únava se nás zmocnila a my jsme se oddali družnému rozhovoru. Mnohé vzpomínky vypluly jak bublina nad bažinu. Pan Lebeda vyprávěl příběh o třech braťách, kteří, majíce hlídati stádo svého otce, krátili si čas hrou v karty. Neměli peněz, a proto platičku kusy skotu a bravu. Za červenou sedmu platili ročním beránkem, vena betla byla ustanovena ve výši těle, ale durch stál statného bulíka. Tak rozehrál stádo svého otce a třemi směry se rozešli, každý se svým podílem. Vyhledali si krajiny pro svá stáda a založili kmen.

– To je příběh z dějepravy, – přerušil jej invalida Dykast, – a takové vypravování posloucháme jako pohádku... Dovolíte-li, budu vyprávět své příhody z války...

Nacpal si dýmku, zamyslil se a jal se vyprávět:

– Světová válka byla krutá a mnohé utrpení přinesla národu. V čase míru jsem nebyl odveden, neb jsem měl křečové žily a byl jsem špatný na dech. Ale v roce patnáctém seznali, že jsem hoch jako květ a tak si mne císař pán povolal na vojnu. Učili mne cvičením s puškou a chodit v řadě, a když jsem dovezdil všecky vojenské věci, tak jsem obdržel štíkově šedou uniformu, tři sta ostrých, rezervní konzervy a ostatní výzbroj.

Avšak nejlepší těšitel vojínův, pánové, v tom těžkém životě, je tahací harmonika a karty. Na to

nemůžete zapomenout, kdyby měla propuknout nová vojna. S patnáctým maršbatalionem jsem táhl do pole. Cesta nás vedla přes Moravskou Ostravu, Bohumín, Krakov. Jako kočující komendanti trávili jsme život ve voze. Za pouti po českých zemích jsem neměl šeststí; padala karta taková, že život člověka netěšil. Teprve za Krakovem se to obrátilo a smula byla protřízena. Leč den nato vyložili nás ve městě, jež se zove Rawa Ruska. Zde jsme fasovali každý dvě vely chleba a odtud se šlo už jen pěšky na Uhnów, jenž leží na hranicích, a pak jsme vešli do ruské země.

Trudné doby nastaly. Po nekonečných silnicích jsme táhli za palčivého srpnového slunce i za truchlivých ruských dešťů. Poklesl na mysl i schvácení únavou neměli jsme pomyslení na karty. Rozcuchané polské chalupy. Nekonečná alej švestkových stromů. Bukové lesy. Na obzoru větrný mlýn. Ne, v této zemi nechtěl bych být ani po smrti...

Patnáctého dne našeho putování dospěli jsme konečně do fronty. Na obzoru vidíme drátěné překážky. Slyšíme hluché šlebetání kulometů. A ve vsi, která sloužila za rezervu, uvítal nás velitel pluku, který chtěl nám pověděti, že císař pán očekává, že radostně položíme život za vlast. Avšak během jeho řeči zatížil nám nad hlavou červenošedý praporeček: japonský šrapnel explodoval a přinutil nás, abychom se rozprchli. Přidělili nám místo na jedné zahradě a tam jsme si každý polní lopatkou vyhrabal pro sebe příbytek.

V noci nás probudili a vedli do předních zákopů. Kamarádi říkali, že teď bude dobré, protože v linii je mírná vojna a vývalování břicha. Času dost na hraní. Všechno ale dopadlo jinak. Ráno, když jsme si šli pro kafe ke kuchyni, připravili se Moskali přes řeku Styr, a pušky, které jsme nechali ležet v šíšardách, hodili na hromadu, a nás, kteří jsme se vraceli s plným esšílkem, brali jednoho po druhém a odváděli na druhou stranu. Ani kafe jsme v tom zmatku nemohli vypít.

Tak jsme si ani nezavádili a již jsme se ubírali jako vojenopleny do moskalské země a tam nám veleli, abychom pracovali. Bylo to lepší, než v austrijské vojně, neb Čech je k dílu, ale nerad dělá vojenské vopičky, které k ničemu nejsou. Já jsem přišel k jednomu mužíkovi, dost bohatému, jmenoval se, počekejte... Sidor Ivanovič Kobyleňko, měl jsem se dobré, jídla dost, pil jsem samohonku, to je moskalská kořalka, a kouřil machorku. I báryšny byly, s těmi jsme večer gulgali, na harmoniku hráli a sěmočka louskali. Ruská řeč je moc podobná naší, jenom židům se říká livr, pes sabáka a meruňky nazývají brkosy. Rusové jsou národ dobrý, jenom když se ožerou, pak mlátlí do zubů, a to je často. Dobře mi tam bylo, jenom se mi stýskalo, vždyť ani zahrát si člověk nemohl. Karty jsem na frontě ztratil a Rusové hrají ty svoje moskalské hry, jako duraka, což je hloupá hra, asi jako černý Petr, a ve městě hrají vint, který je tak něco mezi ferblem a bulkou. Jiný kraj, jiný zvyk.

Predsedovia OV na Orave R.Kulaviak a ÚV KSSČaS E.Mišinec počas otvorenia slávnosti

Pochoduje súbor mažoretek z Prievidze

DEŇ SLOVENSKEJ KULTÚRY NA ORAVE

Podujatie, ktoré sa v mysliah Oravčanov rodiло už dlhé roky, svoju reálnejšiu podobu nadobudlo na jar t.r., keď sa dostalo do plánu obvodného výboru. Ešte v lete sa zdalo, že si organizátori neporadia s finančnými ťažkostami, ale na pomoc prišlo v poslednej chvíli ministerstvo kultúry.

Oravčania chceli zorganizovať veľkolepé ukážkové podujatie, kde by slovenskú kultúru predstavili krajanské amatérské súbory z Oravy a Spiša, ako aj ľudové súbory zo Slovenska.

Predsedajúci obvodného výboru na Orave Robert Kulaviak si dal na scenári veľmi záležať, škoda len, že sa mu nepodarilo ustrážiť jeho realizáciu. Keď som sa ho v septembri pýtala, ako je to s krajanskou činnosťou na Orave, smutne odpovedal:

– Žiaľ, z nášho plánu sa podarilo zorganizovať len málo, krajania si akosi zvykli, že všetko za nich vybaviť niekto iný. Ale s Dňom slovenskej kultúry to musí vyjsť!

Rozhodný tón v jeho hlase nasvedčoval, že aj keď nikto iný, on určite urobí všetko preto, aby sa podujatie uskutočnilo. Škoda, že si to nepovedali aj ostatní členovia obvodného výboru, lebo ich pomoc by sa bola veľmi zišla.

Som presvedčená, že mnohí naši krajania nielen na Spiši, ale aj na Orave, sa o Dni slovenskej kultúry dozvedajú až z tohto článku. Všetci si kladieme otázku – prečo? Pozvánky boli vyt-

lačené, plagáty tiež. Len sa akosi nedostali za hranice Oravy, až na výnimky. Ako som sa dozvedela, v Jablonke plagáty nevydržali ani jednu noc. Vizitka rôznorodej kultúry. Niektorí organizátori vylepili nové, inde si to krajania ani nevšimli. Je veľmi zlé, že si naši radoví členovia zvykli na procedúru "osobného pozývania". Žeby sa bez tohto maniera necitili pozvaní? Asi nie, hľadisko jablonského amfiteátra, kde sa podujatie konalo, tomu určite nasvedčovalo.

Usmiate slniečko a Veľký deň

V nedelňe ráno sa pred kostolom Premenenia Pána v Jablonke schádzali ľudia na slovenskú omšu a z nejednej skupinky bolo počuť: – Ale sme si vymodlili krásny deň. Naozaj. Po zanešenom studenom týždni sa ukázala zlatá jeseň.

Po omši sa na námestí v Jablonke – centre Oravy, začali zhromažďovať hostia, účinkujúci, ale aj náhodní diváci, ktorých prilákala rezká hudba Uherčanky z Veľkých Uheriec, ktorá hrala do taktu prievidzským mažoretkám. Vysoké dlhohonné dievčatá v krásnych čiernozelených kostýnoch nás s radosťou opäť navštívili, lebo si po prvom vystúpení v Krempachoch na Spiši odnesli milé spomienky. Tentokrát na ich súmerných postavách, ladných pohyboch a usmiatych tvárách nechávali oči jablonskí mladenci. Dievčatá graciózne odpochodovali až

k amfiteátru a tam svojim vystúpením otvorili Deň slovenskej kultúry na Orave.

Naše pozvanie prijali aj hostia zo Slovenska – riaditeľ Členského ústredia MS v Martine Cyril Žuffa a primátor Námestova Ivan Krušinský. Nechýbal ani verní priatelia našej Spoločnosti – Olga Žabenská, riaditeľka Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne, Ján Lacko, riaditeľ Domu kultúry v Nižnej a Dušan Rybár, ktorý pomáha hudobníkom z Malej Lipnice. Gminu Jablonku reprezentoval vojt Julian Stopka a riaditeľ Gminného kultúrneho strediska Józef Szperlak.

Po slávnostnom príhovore predsedu KSSČaS Eugena Mišinca a predsedu OV KSSČaS Roberta Kulaviaka sa začala pestrá prehliadka slovenskej ľudovej hudobnej tvorby, kde nechýbal spev, tanec ani muzika. Chýbali len naše krajanské súbory a dychovky.

Bol to Deň slovenskej kultúry na Orave, kde sa mali pôvodne predstaviť naši najlepší muzikanti, speváci a tanecníci. Keby nie hostujúce súbory zo Slovenska, zostali by sme v hanbe. V poslednej chvíli sklamala dychovka z Podvľaka, zo Zubrike, Bandikovci z Prívarovky, Veselica z Nedece. Nehovoriac o iných hudobníkoch, ktorí ešte donedávna vyhrali aspoň na krajanských podujatiach.

Cinnosť našich miestnych skupín je častokrát nijaká. Kedy, ak nie na takýchto podujatiach,

Súbor Babiogorci zo slovenskej Oravy

Divadelný kružok z Podvľaka s ukážkou hry Paní richtárka

Súbor Oravan z Nižnej tancuje Brezovický divý

Spievajú V. Smrečáková a A. Vojtyčková z Malej Lipnice. Sprava red. V. Juchniewiczová v úlohe konferencierky

máme príležitosť ukázať, že existujeme, že nadálej pestujeme a chránime kultúru našich predkov? Ukázali to len krajanky V. Smrečáková a A. Vojtyčková z Malej Lipnice, ktoré zaspievali niekoľko slovenských piesní. A spoľahliví divadelníci z Podvlnka, ktorým sa predsa len podarilo nacvičiť divadelnú hru Pani ríchtárka od Ferka Urbánka. So svojimi mladými členmi súboru sa predstavili divákom jedným dejstvom. Novým hercom sa na javisku darilo a bolo vidieť, že ich vedú skúsené ruky starších kolegov divadelníkov. Konečne sa znova pred súborom Ondrejko otvára radostnejšia perspektíva.

Nesklamali ani žiačky základných škôl, ktoré prednesli slovenské básne.

Máme sa od koho učíť

Väčšiu časť programu vyplnili vystúpenia hostujúcich súborov zo Slovenska. A bolo ich neúrekom. V spomínamej tanecnej skupine mažoretek sestier Sokolových, ktorá už 2 roky účinkuje spolu s dychovou hudbou Uherčanka, sa predstavili dievčatá vo veku 15-18 rokov. Vraj v Centre voľného času v Prievidzi, kde pôsobia, ich je až 100.

Uherčanka Antonia Kováča mlad. z Uherieč má už 110 rokov a od začiatku je pod patronátom požiarníkov.

Ludová hudba Urbaníkovcov z Horného Vadičova k nám pricestovala z Kysúc. Bratia a bratrance Urbaníkovci nám zahrali vadičovské čardáše, veľmi podobné terchovskej muzike.

Babiogorci sa svojim folklórom vôbec nelíšili od toho na severnej Orave. Vedľ sú tiež spod Babej hory – z Rabčíc, Rabče, Sihelného a

Oravskej Polhory. Súbor pod vedením V. Baňákovéj sa predstavil pôvodnými piesňami a tancami z týchto obcí.

Známy súbor Oravan z Nižnej, reprezentujúci slovenskú kultúru na nejednom folklórnom festivale v zahraničí, si na nás koncert pripravil rázovitý tanec – brezovický divý, ako aj podmanivé, krv v žilách povzbudzujúce tance šafa a flaškový. Nemenej temperamentná bola aj šarišská polka. Oravan – profesionálne vedený G. Sochárom, má vo svojich radoch aj vynikajúcich muzikantov. Divákov očarili clivou hrou na fujarách, ako aj rázovitými čimhovskými a goralskými polkami na heligónke.

Spod Roháčov sa predstavila svojimi piesňami folklórna skupina zo Zuberca.

Nechýbali ani deti. Detská ludová hudba Zázrivček zahrala melódie a piesne zo Zázrivej a Terchovej. Husličky a heligónky sa len tak obrácali v detských rúčkach.

Na záver bohatého programu, keď sa deň už chýlil ku koncu a slniečko už zašlo za Babiu horu, vystúpil Jurek Božík, krakovský džezmen, ktorý nechyba ani na jednom podujatí našej Spoločnosti. Zmenil žáner a amfiteáter sa rozozvučal slovenskými tangami. Vo svojom vystúpení pokračoval aj pri táboráku, ktorý zakončil tento nádherný slovenský hudobný maratón, aký Jablonka už dávno nevidela. Dve symbolické vatry ešte raz všetkých zblížili a padli sluby aj na budúci rok.

Deň slovenskej kultúry na Orave bol významným podujatím krajanov Oravčanov, ktorý aj napriek spomínaným nedostatkom zanechal vo všetkých dobrý dojem. Predseda OV

Robert Kulaviak organizoval veľkú akciu po prvý raz. Našlo sa len málo krajanov, a nielen v teréne, ktorí mu pomohli. Snáď si z toho vyvodia dôsledky a II. ročník Dňa slovenskej kultúry už bude ukážkový.

Slúbená podpora vojta J. Stopku určite prispeje k jeho priažnejšej atmosfére, nie ako zjavná neochota riaditeľa hornozubrnického skanzenu E. Moniaka, ktorý aj napriek nariadeniu vojvodského konzervátora neboli ochotní sprístupniť priestory múzea krakovskej televízie na nakrútenie reportáže z nášho podujatia.

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

Recituje M. Bartkoviaková z Hornej Zubrice

Divákov nebolo príliš vel'a. Foto: J. Špermoga

Oravan z Nižnej tancuje šarišskú polku

EMO BOHÚŇ

SVIATOČNÉ VRANY

Minulého roku, niekolko dní pred viačnými sviatkami, dostał som list od svojho starého priateľa, s ktorým sme prežili niekoľko ľudkých mesiacov v Sedmohradských Karpatoch ešte za prvej svetovej vojny. V tomto liste priateľ ma srdečne pozýva, aby som tohoročné viačné sviatky strávil v kraji jeho rodiny. Pozvanie ma prekvapilo, lebo vedľ s priateľom Mikulášom Gemerským nestrelol som sa už dobrých pätnásť rokov, od toho času, čo sa z Bratislavu presťahoval ako notár do jednej zemplínskej dediny. Pozvanie bolo sice napísané veľmi srdečne, ale pritom jeho obsah bol tak imperatívny, že nemohlo byť ani pomyslenia nevyhovieť jeho žiadosti, a preto popoludň pred Štedrým večerom vystúpoval som už z osobného vlaku na malej stanici, ktorá bola od dediny vzdialená ani nie na dva kilometre.

– Ďakujem ti, že si prišiel – uvítal ma pán notár. – Mám pre teba malé prekvapenie. Podívaj sa na týchto dvoch páнов. Myslím, že ti ich nemusím predstavovať.

Dvaja páni sa na mňa kamarátsky usmievali a podávali mi ruky. Usmieval som sa i ja karátsky, ale veru ani jedného som z nich nepoznal.

– Predsa ti ich musím predstaviť. Tento brúcháč sa volá Janko Paláš. Tak už ich poznávaš?

Na tieto slová z tridsaťročnej minulosti vynorily sa dve mená, vynoril sa obraz mladých chlapcov, ktorí pred troma desaťročiami mali ešte skoro detský obliečaj, ledva vyšli zo školských lavíc, zo záveria rodičovského domu, rovno do výchryce svetovej vojny. Teraz tu stojia predo mnou tria spolubojovníci. Prekonali medzitým tridsať rokov života. Ako, či dobre, či zle, však mi to dnes večer moji drahí, milí kamaráti pod viačným stromčekom pekne porozprávajú. Niekoľko mesiacov krutej zimy v Sedmohradských Karpatoch, čo sme spolu prežili, spriatelieli nás natolko, že v živote viac na seba nemôžeme zabudnúť.

Mikuláš Gemerský, ktorý nás dnes do svojho domu pozval, oživil pamiatku milej udalostí, v ktorej pred tridsiatimi rokmi on hral hlavnú úlohu. Vtedy bol mladým jednoročiarom, dnes otec rodiny a štastný manžel. Predstavil nás svojej manželke a pyšne nám ukázal svoje deti.

Ako ten čas uteká!

Po večeri zapálili sme si na cigary, nás hostiteľ sa zadíval do dymu, ponoril sa do rozpočienok a hovoril nám:

– Neviem, priatelia moji, či vám prišlo na um, že dnes je tomu práve tridsať rokov, čo strávili sme my štyria zaujímavé Vianoce v jednej sikuškej dedinke nedaleko frontu. Vtedy sa stal... Čo sa stalo? O tom znie táto história.

dedinke blízko frontu, v sedmohradských snevohoch, v malej dedinke, ktorej meno som veru už zabudol, blízko väčšej dediny Sófalu a Szováty. Ubytovaní sme boli v sedliackych domoch, a náhoda tak chcela, že my štyria, ktorí tu sedíme po tridsiatich rokoch v teple, hojnosti a čistote, že my štyria kamaráti, všetci jednorociaci, ubytovaní sme boli v jednej izbe. Bol to chladný príbytok a spávali sme na slame, ktorí sme kládli na udupanú zem. Izba nemala podlahy. Náš domáci bol bohatý sikušký sedliák, mal ženu a dvoje deti, dvanásťročného syna a šestnásťročnú dcérku.

Bolo popoludnie pred Štedrým večerom. Zima bola ukrutná, že šindľe trieskaly na streche. V izbe bolo sice teplo, ale hladní sme boli, že sa to nedá vypovedať. Regiment nemal čo jest a poslednú konzervu, ktorú sme na sviatky vyfasovali, zjedli sme už deň predtým. Sedeli sme okolo stola a mlčali sme, lebo v duchu všetci sme začali domov do rodičovského domu a videli sme našich pod viačným stromčekom. Na tisíc kilometrov sme pocitili vôňu chvojiny a kapustnice.

– Musíme mať niečo k jedeniu na Štedrý večer! – povedal rozhodne Gemerský. – Vezmíme pušky, ideme na vrany.

Za dedinou vinul sa zamrznutý potok a vedla neho na holých vrbach černý sa mračná vrán. Priblížili sme sa k nim na niekoľko krokov a začali sme na ne strieľať z našich manlicheriek. Vystrieľali sme celé zásobníky, ale ani jediná vrana nepadla. Stalo sa len tolko, že vrany poplašené vzlietly, aby sa o minútu zase vrátily.

– Donesieme strojovú pušku! – vydal rozkaz Gemerský. Všetci sme boli pri strojových puškách, a preto nebolo problémom splniť tento rozkaz. Vrátili sme sa do dediny a o krátku chvíľu priniesli sme guľomet, s ktorým vo velkom snehu opatne sme sa priblížili k vránam. Seben bol výborným strecom a preto strieľal on. Spustil celú gurtu, vrany poplašené odletely, ale nie všetky, lebo na bojišti, ako sa hovorí, ostala ležať jedna vrana. Jedna jediná vrana! A ostatné sa už viac nevrátily.

Boly Vianoce, čas radosti a veselosti a možno, že malý Ježiško držal svoje ochranné ruky nad pokolením vrán, ináč sa nedá vysvetliť tento polovnícky neúspech.

Ale predsa sme mali aspoň jedného vtáka na dnešnú smutnú Štedrú večeru.

Hned sme ju vypitvali, ošklbali a začali variť.

Ale vrana sa nedá uvaríť.

Varili sme ju piat hodín, a zdalo sa nám, že čím ďalej ju varíme, tým je tvrdšia, potvora. Podkladali sme drevo ako pod rušeň, ale po piatich hodinách vrana sa nedala ani bajonetom rozsekať. Sliny a slzy zúfalstva a bezmocnosti padaly nám do polievky z vrany, ktorú sme potom vypili a vrani darovali susedným mímometčíkom, aby vraj mali veselý a požehnaný Štedrý večer.

Čo tí s vraniou urobili, nevieme, ale pravdepodobne ju položili na mínu, lebo len tak ju mohli rozdeliť na kúsky.

Na stole bol viačný stromček a na ňom jedna sviečka. Sedeli sme okolo stola bradou podopretou o lakte a dívali sme sa struže do jej kmitavého plameňa, dokiaľ sviečka nedohorela. Tak nám tiekly slzy po tvári ako vosk kvapkal po sviečke. A keď sviečka dohorela, vzdychli sme si zhlobka a šli sme spať na svoju slamu.

*

Ešte sme ani nezadriemali, keď vrzly dvere. A vo dverách sa zjavila postava mladého dievčaťa. Bola to šestnásťročná dcérka nášho domáceho, ktorá, ako sme sa potom dozvedeli, bola smrteľne zamilovaná do nášho Mikuláša Gemerského.

Stála vo dverách ako zjavenie, ako madona. Mala na sebe nejakú košeľu a na rukách, v náručí niečo držala.

– Miklóš! – zašeplala.

Mikuláš sa zodvihol a my s ním.

– Čo je, Marika?

– Nesiem vám trochu masti na viačné sviatky. Trochu bravčovej masti a trochu mamaľigy. Pest, aby naši nepočuli, že som tu.

Položila mať na stôl a k nej kúsok mamaľigy, kukuričného vareného cesta. A potom zmizla.

Predsa je ten Ježiško len dobrý!

Vyskočili sme ako diví a vrhli sa na misu. Masti bolo dosť, ale mamaľigu málo, a veru naše vyhľadnuté žalúdky ľučko prijímaly skoro čistú mať, ako sa to na druhý deň dokázalo práve u nášho priateľa Mikuláša Gemerského.

Druhý deň ráno Gemerský odišiel do Sófalu zohnať trochu chleba. Odhovárali sme ho od tejto cesty, ale sa nedal. Skoro ráno vyrazil a tak sme mysleli, že na poludnie môže sa už vrátiť. Ale prešlo i poludnie a bolo už i neskoro popoludň, a Mikuláša nebolo nikde.

Potom sa sotmelo a Mikuláša nebolo nikde.

Okolo deviatej večer ako by bol niekto zaklopil na dvere. Šli sme sa podívať, a pred dverami, skoro snehom zaspaný, ležal Mikuláš.

Čo sa stalo? Mikuláš v Sófalte zdržal sa s kamarátnmi a neskoro popoludň pustil sa na zpiatočnú cestu. A cestou zakročila bravčová mať, ktorú v noci zjedol. Dostal prudkú zimnicu, ktorá ho zasneženou cestou srazila k zemi, takže posledný kilometer prekonala skoro po kolenačky. Ešte toľko sily mal, že sa dovliekol až k nášmu domu, a tam padol.

Bol bez vedomia, keď sme ho vovliekli do izby. Vzbúrili sme celý dom, zobudili sme gazdu, jeho manželku a jeho deti.

Čo s ním? Chytró do posteľe. A tu sa otvorilo srdce skúpeho sedliaka a dovolil, aby sme ho uložili u nich do posteľ pod mäkkú a teplú periu. Horúci lipový čaj sme liali medzi jeho zuby a až nad ránom podarilo sa nám ho vzkriesiť. Ráno sme hľásili prípad veliteľovi, ale nebolo možné chorého previezť do nemocnice v Parajde, lebo cesty boli úplne zaviate.

*

Druhý deň nás odkomandovali, nuž opustili sme nášho kamaráta. Nemali sme očo obavy, lebo opatrolovala ho mladá Marika. Rozlúčili sme sa s ním a viac sme ho už nevideli. Čo sa s ním ďalej stalo, to nám rozpovedal sám, dnes pod vianočným stromčekom. Po tridsiatich rokoch.

Malá Marika sedela pri jeho posteli niekoľko dní, až sa jeho stav trochu zlepšil. Ba sedela uňho i v noci a vtedy bola s ním sama, lebo rodičia so synom prestáhovali sa do izby, v ktorej sme predtým bývali my.

Jedného dňa Mikuláš sa usmial na Mariku, ktorá bdelala nad jeho posteľou.

– Marika, – povedal jej, – vo sne sa mi zjavil môj strážny aniel a povedal mi, že len tak sa uzdravím, keď ma bozkáš na ústa.

Marika sa začervenala ani pivónia.

– Chceš, aby som vyzdravel? – Chcem, chcem! – zakvínila.
– Tak ma musíš bozkať.

Srdce Marikino začalo šialene trepotáť a na celom tele sa zachvievala.

– A môj strážny aniel i to mi povedal, že ako ma máš bozkať, Marika, zachráň ma! Vezmi mi hlavu do svojich rúk a trochu mi ju zdvihni. Počuješ, Marika!

Marika poslúchla. Vzala jeho hlavu do dvoch svojich útulých rúk a podvihla ju.

– A teraz sa nakloň a bozkaj ma na ústa. Marika, počuješ?

Marika sa sklonila a položila svoje červené pery na jeho ústa. A vtedy ju Mikuláš objal okolo krku, nežne, ale jeho ramená sa pevne sovredy okolo nej tak, že dievčačko hodnú chvíľu nevedelo si odtrhnúť pery od jeho úst.

Druhý deň jej povedal, že strážny aniel sa mu zase zjavil vo sне a povedal mu, že len vtedy vyzdravie, keď Marika si īahne k nemu do posteľ.

Marika zbledla na tieto slová ani smrť. Potom smutne pokrútila hlavou:

– To neurobím...
– Ani vtedy, keby som mal umrieť, a keby si ma mohla zachrániť?
– Ani vtedy. Ale, keď vy umriete, tak umriem aj ja.

Mikuláš sa podíval na túto čistú dušičku a veľmi sa zahanbil. Vzal ju za ruku, ktorú bozkal. A potom sa jej viac ani prstom nedotkol.

O niekoľko týždňov vyzdravel a potom musel odísť.

– Vrátim sa raz po teba, Marika, – povedal jej pri rozlúčke.

Vojna trvala ešte desať mesiacov, až sa monarchia zrútila. Mikuláš nezabudol pravidelne písť malému sedliackemu dievčaťu a ona mu písala tiež. Až potom medzi Slovenskom a malou sikušskou dedinkou postavili dve hranice. Jednu maďarskú a druhú rumunskú...

*

Zdalo sa, že tým sa táto história končí. Mikuláš Gemerský dopovedal, vzdyhol si zhlobku a potom sa napil.

– A čo je ďalej...? – spýtali sme sa ho.

– Čo by bolo ďalej? – usmial sa záhadne.

– Nestrelol si sa viac s Marikou?

– Ale áno. O rok neskôr. Prišiel som do dediny, ale Mariku som nenašiel doma. Rodičia ju poslali do učiteľského ústavu do Aradu. Cestoval som teda do Aradu, a tam som ju požiadal za manželku. Ale ona vtedy pokrútula hlavou a povedala mi, že som ešte mladý a že ona má sa ešte mnoho učiť, aby sa mi aspoň trochu vyrovnila. A preto, aby som počkal štyri roky, až skončí učiteľský ústav, aby som potom prišiel za ňou, keby som ju ešte vtedy miloval.

– A čo ty?

– Ja som o štyri roky šiel za ňou a vzal som si ju za ženu. Toto je moja Marika, moja žena – povedal s úsmevom a ukázal na svoju manželku.

Nepamäťate sa, chlapci, na malú našu Mariku, čo nám pred tridsiatimi rokmi bravčovou, mašľou zachránila reputáciu vianočných sviatkov?

Veru, pamäťali sme sa na Mariku, ale tá Marika mala vtedy šesnásť rokov a tátu tu štyridsaťšesť. Pozerali sme na ňu ako na krásny zázrak z minulosti a zvláštne teplo sa nám rozliaľo po srdciach.

– Vitajte, chlapci, u nás! – povedala, a všetci sme si podali ruky.

O polnoci Marika priniesla hlbokú misu ohromnej polievky. Jej vôňa napĺňovala celú izbu a jej chut bola znamenitá.

– To je polievka z vrán. Je to v mojom dome už tradícia, na každé vianočné sviatky z vrany ješ polievku. Dobrú chut' prajem!

/Z knihy *Zaprášené histórie*, Bratislava 1948/

NESTRÁCAJME NÁDEJ

Viackrát som si na stránkach Života prečítao o tom, čo naši krajania očakávajú od starej vlasti, jej vlády a parlamentu, najmä po posledných volbách. Mnohé z týchto očakávaní sa týkajú nielen nás, ale aj slovenských menších v iných krajinách. Takmer všeobecná je najmä požiadavka dvojitého občianstva, aby sa krajania žijúci vo svete mohli cítiť – po príchode na Slovensko – naozaj ako doma a nie ako každý iný cudzinec. V našom prípade je to tým dôležitejšie, že sme sa ani po zmene hraníc slovenského občianstva nikdy nezrieckli. Odvtedy uplynulo už skoro celé polstoročie a už by bolo načasné túto vec vyriešiť.

Prežili sme obdobie "ludového" Polska, po polštovania našich mien, vytláčania slovenčiny a potláčania národného povedomia. Dočkali sme sa demokratického systému s heslami rovných práv pre každého, ale u nás dole, v obciach a gminách, sa v tejto veci neveľa zmenilo. Vznikajú euroregióny, ale bez nás, aj keď sa týkajú oblastí, v ktorých žijeme. To sa musí zmeniť.

Vieme z dejín o veľkom vystáhovalectve Slovákov za chlebom. Vieme tiež, že napriek dlhodobej odličnosti od vlasti, nezabudli na svoj pôvod a na svoju starú vlast, že sa jej vždy snažili pomôcť, o čom svedčí v Pittsburgskej dohode a iné dokumenty, úsilie M.R. Štefánika a pod. Slováci, aj tu v cudzine, nikdy nestratili nádej na slobodu, na to, že pretrvajú. Nemôžeme ju stratiť ani my, hoci dnešná situácia nie je u nás najpriaznivejšia. Aj pre nás by mali platiť slová, ktoré kedysi povedal veľký slovenský národovec, prvý predsedajúci Matice slovenskej, biskup Štefan Moyzes: "A zaiste ako nad blaho môjho národa nie je mi nič vznešenejšieho, tak ani nad priazeň môjho národa nie je mi nič vyššieho, čo by to bola ihneď priazeň celého sveta".

Myšlienky sa mi vracajú do minulosti, obdobia maďarizácie Slovákov a veľkého národnostného útlaku, ktorý jednako nedokázal v Hornom

Uhorsku vykoreniť slovenského ducha. Nedokázal ho vykoreniť ani v slovenskej menšine v Maďarsku po rozpade monarchie, aj keď ho veľmi naštrbil. Majme aj my takú odolnosť, nestrácajme trpeznosť. Majme skrátku nádej, že svitnú lepšie časy, že sa všetko urovňá.

V jednom z posledných čísel časopisu Slovensko som si prečítao veľmi povzbudzujúce slová predsedu Matice slovenskej J. Markuša, ktorý o.i. povedal: "Matica slovenská sa jasne vyslovuje, že o slovenských krajanov, o naše roztratené komunity sa bude starať ešte viac ako doteraz. Na rokovaní s ministrom zahr. vecí SR p. Kukanom bola dosiahnutá úplná názorová zhoda v otázkach posunutia práv zahraničných Slovákov pokial ide o zelené krajanské karty a urýchlenie priznania im štátneho občianstva. Matica bude nadále aktívna, aby tieto otázky boli úspešne vyriešené".

Kiežby sa tieto slová splnili čo najskôr, aby sme sa v starej vlasti mohli naozaj cítiť ako doma. Ako som už povedal, žijeme v demokratických časoch, keď sa o slobode, rovnoprávnosti a demokracii šermuje skoro na každom kroku. U nás však je to akási čudná demokracia, ktorá polláča národné povedomie menších, a nie vždy rešpektuje pojem tolerancie, ku ktorej stále vyzýva aj sám Sv. otec. Verme, že sa to raz skončí a keď nie my, tak aspoň naše deti sa konečne dočkajú čias, v ktorom menšiny nebudú pre nikoho trŕom v oku.

A.B.

zastihlo tak horúce, bezvetné a slnečné počasie. Poľanu Skrzyczného máme na dosah ruky a veľmi sme si ju obľúbili, aj preto, že nám priopomína rodnu Oravu, či Spiš. Tentokrát sme sa zapojili aj do celosvetovej akcie "Upratuj svet" a vyčistili sme lyžiarsky svah. Odtiaľto máme pekný výhľad na Babiu Horu, ako aj slovenské Tatry, čo sa nám v myslach spája s odvážnymi cestami Cyrila a Metoda, ale aj slovenskými ludovými piesňami.

Organizačné podmienky nás prinútili zúžiť stretnutie na 30 osôb, čo predstavuje asi jednu štvrtinu našich členov. Hlavným kritériom výberu bola aktivita v miestnej skupine. Niektorí účastníci dorazili na miesto určenia o deň neskôr, ale zato s gitárou a veselou náladou. Veľmi milo nám padla návšteva konzula ČR, Ing. Milana Pepinského s manželkou. Napriek rozdeleniu bývalého Československa, máme s touto inštitúciou v Katoviciach pomerne dobré kontakty.

Program otvoril volejbalový turnaj, do ktorého sa zapojil aj náš vzácný hosť. Trval až do večera a športovo naladení krajania mali možnosť využiť aj elektrické osvetlenie, ktoré svedčí o dobrom vybavení volejbalového ihriska. Potom nasledovala Jánosíkovská vatra, ktorá nás hriala až do polnoci. Sprevádzalo ju opekanie klobások, popisanie malinovky, pivečka, ako aj pospevovanie neodlučiteľných slovenských ludoviek: Jednej dcéry mamka, Prečo si neprišiel, Slovenské marničky... Hlavným mottom večerného posedenia sa stala pesnička Slovenská rodňá dedina a nejednému z nás sa pri nej slza v oku zaleskla.

Na druhý deň ráno sme si v rádiu vypočuli slovenskú svätú omšu a vydali sa do Jánosíkovej doliny. Po ceste niektorí nazbierali aj čučoriedky, alebo huby. Loptu za prvé miesto vo volejbalovom turnaji obdržali Mikołowčania, druhé miesto pripadlo krajanom z Tých, a tretie domácim.

Na rozlúčku sme si predsazvali, že sa znova stretneme na Ondreja a vtedy aj vyzbierame predplatné Života na r. 1995.

Od istého času sa naše podujatia konali na vlastné trovy. Tentokrát nám vyšiel v ústrety Mestský úrad v Tychách, ktorý uhradil cestovné, odmenu za 1. miesto vo volejbalovom turnaji, ako aj výdavky spojené s prípravou vatr. Bola to pre nás prvá lastovička nového leta, za čo jej touto cestou úprimne dákujeme.

Na záver by sme chceli pozvať všetkých našich krajanov aj s rodinami, aby zakúsili lyžovačku u nás v Sliezskych Beskydách. Srdečne sa na nich tešíme!

BRONISLAV KNAPČÍK

VE PROSPĚCH KRAJANŮ

Dne 12. července 1994 rozhodli soudci ústavného soudu v Brně, že podmínka trvalého pobytu na území ČSFR, respektive České republiky, pro občany republiky odporuje ústavě a

Účastníci vatr v pred volejbalovým turnajom. Foto: B.K.

Listině základních práv a svobod a zrušili příslušné části ustanovení dvou paragrafů zákona o mimosoudních rehabilitacích z roku 1991. Současně prodloužili termín pro uplatnění restitučních nároků od 1. listopadu 1994 do šesti měsíců pro podání nároků a do roka pro podání žaloby u soudu.

Podnět k ústavnímu soudu podalo 53 poslanců sněmovny ČR. Jak řekl poslanec Marek Benda, rozšíření restitucí se týká několika stovek osob a stát to výrazně finančně nezatíží.

Československý ústav zahraniční, který v uplynulých dvou letech víckrát upozorňoval na diskriminační charakter řady rozhodnutí týkajících se restitucí, s uspokojením přivítal rozhodnutí Ústavního soudu. Krajané, kteří se na Československý ústav zahraniční obráti o pomoc, mohou počítat s tím, že právníci spolupracující s ČSÚZ se ochotně ujmou jejich případů. / Podle Informačního bulletínu ČSÚZ č. 7 a 8 1994 /

Sliezski krajania na lyžovačke v Skrzcznom. Foto. B.K.

OČAKÁVANIE NA LYŽOVAČKU

V decembri už máme spravidla trvalú snehovú prikrývku nielen v Tatrách, na Babej hore a prístupných svahoch malebných Beskydov, ale aj v nižšie položených obciach Spiša a Oravy. Po tohoročnom horúcom lete biela snežná perina úplne mení obraz našich dedín. Nenadarmo sa hovorí, že sv. Martin chodí na bielom koni, že zvestuje začiatok zimy. Vtedy oravské či spišské sane tzv. gnalinky sú už pripravené na cestu do lesa. Aj kôň je obutý do zimnej obuvi, na nohách má podkovy s ostrými šraubami, aby sa neklíza na zamrznutej, zľadovatej ceste. Oravčania či Spišiaci vedia, kedy si môžu zafurmanciť. Keďto podmienky dovolujú, robia to už v decembri, pred sviatkami. Idú do lesa za tmy a za tmy sa aj vracajú. Keď sa ich potom spýtate, kolko je tam snehu, obvyčajne vám odvetia, že sa presypáva. Znamená to, že je vyše kolien, lebo sa im sneh sypal do čižiem. Decembrový sneh je ešte ľahký a dobre sa v ňom pracuje.

Snehový koberec na poliach je súčasne zvestovateľom lyžiarskeho obdobia, na ktoré netreplivo čakajú najmä mladí. Zimné obdobie na Orave a Spiši trvá skoro pol roka, čo sice trápi roľníkov, zato teší deti.

Na lyžovačku nezabúdajú ani naši krajania na Sliezsku. Najviac si obľubili Szczyrk. Vedia, že sú tam dobré lyžiarske podmienky od prvého do posledného snehu. Vedia tiež, že tam, na svahu Skrzczného, čaká na nich "krajanský" vlek, jeden z päťdesiatich v tejto oblasti. Je možno najkratší, ale funguje neprestajne a nachádza sa v atraktívnom teréne. Zo Skrzczného je pekný výhľad aj na Babiu horu a slovenské Tatry. Počas predošej sezóny si tu krajania mohli zalyžovať ešte v máji. A keďže nechceme sklamáť záujemcov, vlek je už dobre pripravený aj na horčú lyžovačku. Aj iné služby.

Cez leto radi navštěvujeme Oravu či Spiš, zato v zime už oveľa menej. Jeden nevelmi

podarený vlek v Jablonke na Orave, aj keď pri ceste, neláká. Napadlo ma, či by po tejto lastovičke niečo podobné, ale atraktívnejšie, nemohlo rozkrútiť aj naša Spoločnosť spolu s redakciou Života Hoci aj na Spiši, kde je podobná situácia. Dobrý príklad nám môže poskytnúť sused Jurgovala – Bukowina Tatrziska, kde sa vleky počítia už na desiatky. Bukowinčania asi dobre na tom vychádzajú, keďže týchto zariadení neubúda, ale príbuda.

Zatiaľ však, kým sa rozvinú aj na Spiši a Orave, pozývame všetkých záujemcov k nám do Szczyrku, na malebný svah Skrzczného. Každý bude spokojný!

BRONISLAV KNAPOČÍK

VYSOKÁ ŠKOLA V NOVOM TARGU

Po niekoľkomesačných prípravách na začiatku októbra bola v Novom Targu otvorená filiálka dvoch vysokých škôl – Vysokej školy ekonomickej v Krakove a Školy podnikania v Nowom Sączu. Úlohou novej pobočky by malo byť vzdelávanie budúcich podnikateľov z územia Spiša, Oravy a Podhalia.

Vzdelávací profil školy je dosť zaujímavý. Prvý stupeň je určený pre absolventov vysokých škôl, ktorí chcú skúsiť štásie v podnikaní. Prenejšie – bude vzdelávať budúcich podnikateľov vo sfére riadenia a marketingu. Štúdium na tejto škole je dvojročné a bude prebiehať takmer každý deň, avšak v popoludňajších hodinách. Veľký náklad sa kladie na výučbu angličtiny. Ako sme sa dozvedeli, jeden rok výučby v tejto, dalo by sa povedať, elitárnej škole stojí až 20 miliónov zl.

Druhý stupeň vzdelávania v novotarskej pobočke je trojročný a bude sa uskutočňovať dialkove. Po jej ukončení by absolvent mal právo pokračovať v dennom magisterskom

štúdiu na materskej škole v Krakove. Samozrejme aj za toto štúdium treba platiť. Ako sme sa dozvedeli, na tento smer sa prihlásilo 57 záujemcov, ale nastupilo len 32.

Začiatok Vysokej školy v Novom Targu nebude ľahký. Ved prednášky sa zatial konajú na lycie a sami prednášatelia musia dochádzať z Krakova a Nového Sącza. Chýba tiež školské počítacové centrum. Pomaly sa však – ako nás na Mestskom úrade v Novom Targu ubezpečovali – všetko dá zvládnúť. (jp)

CHCETE SI DOPISOVAŤ?

Vážená redakcia,

rozhodla som sa Vám napísť, pretože Vás časopis odoberajú moji rodičia už od roku 1970, vďaka milým priateľom z jednej hornooravskej dedinky, ktorých sme kedysi navštívili a strávili tam nezabudnuteľné chvíle. Boli sme aj v Novom Targu, v Zakopanom a Krakove, prekrásnych mestách s neopakovateľnou atmosférou...

Odtedy prešlo už pár rokov. Dnes som vydáta a mám 3 deti vo veku 4, 8 a 10 rokov. Manžel pracuje ako zvárač a ja som momentálne nezamestnaná.

Dnešný svet sa mi zdá akýsi uponáhlaný. Každý hľadá len svoj prospech a nevidí problémy druhých. Sme akoby hodení do dravej rieky a musíme sa snažiť neutopíť sa. Je to kruté, nefudské, vyčerpávajúce. Potrebujeme viac tepla do našich životov, viac lásky a priateľstva medzi ľuďmi na tomto svete.

Preto hľadám dobrých ľudí – mladých manželov, ale môžu byť aj starší, dobrých kamarátov pre moje deti, s ktorými by sme si mohli dopisovať a po čase snád aj vzájomne sa navštěvovať. Môžem ešte dodať, že dve staršie deti rady čítajú a maľujú. Bola by som veľmi ráda, keby sa nám niekto ozval.

ČITATELIA - REDAKCIA * REDAKCE - CTENÁRI

Želám Vám veľa pracovných úspechov, hľavne však zdravia, pohody a lásky.

A.V.
/meno a adresa v redakcii/

Keby nieko mal záujem o túto milú ponuku, čomu by sme sa veľmi tešili, nech napíše do redakcie Života a my všetky listy odovzdáme našej čitatelke zo Slovenska.

REDAKCIA

PORADY A ZASADNUTIA

V dnešnej modernej dobe sa heslu demokracia venuje veľa porád a konferencií, ktorých úlohou je priblížiť tento pojem každému človeku. Diskutuje sa o všeličom, ale neveľmi vidno, aby sa niečo pohlo správnym smerom. Nie každému na tom záleží, aby u nás vládla demokracia.

V posledných rokoch majú miestne samosprávy čoraz väčšiu právomoc. Na svoju činnosť dostávajú od štátu vyššie finančné prostriedky.

Vieme, že na našich dedinách je nedostatok základných škôl, ale aj kultúrnych ustanovizní. Predošlé roky sa pričinili k vytvoreniu rozdielu medzi jednodlivými obcami na Spiši a Orave. Tam, kde mali silnú stránku organizáciu – mali prvenstvo. Dnes peniaze chýbajú všade.

Miestne orgány sa zaoberejú rôznymi problémami, ktoré riešia na svojich poradách. Viackrát už bolo na stránkach našho časopisu poukázané, že kurátoriá sú akési ľahostajné k našej menštine, akoby nevedeli, že tu žijeme. Uplynuli už dlhé roky, za ktoré sa stále ešte nevyriešil problém nedostatku učiteľov slovenského jazyka. Nevyriešila sa otázka vyučovania dejepisu, kde by sa podával pravdivý obraz dejín Oravy a Spiša. Žijeme predsa v demokratickom štáte.

Za posledných 5 rokov som viackrát vystúpil na poradách s účasťou školských predstaviteľov s návrhom, aby boli na školách, kde sa vyučuje slovenčina, vyvesené tabule, označené slovenským štátnym znakom. Tak isto by to malo byť aj na vysvedčeniach. Ostalo však len na sluboch.

V období totality sa zdánlive hlásalo o právach menšíň, ale vieme, že sa pritom plnili zhora nariadené direktívky. Týkalo sa to aj škôl. Riaditeľom mohol byť ten, čo sa riadil podľa pokynov totalitného režimu. Na vedúcich miestach boli ľudia, ktorí mali negatívny postoj k menštine a vyučovaniu nášho materinského jazyka. Nemali za to náhodou nejaké zvláštne prémie?

Všakedy, keď menovali riaditeľa školy, bol na svojom poste až do dôchodku. Aj napriek negatívnomu postojiu k menštine. Máme vrah obdobie demokracie, ale vzťah mnohých učiteľov k slovenčine sa nezmenil, je aj nadálej nepriateľský.

Ústredné orgány školstva by mali mať vplyv na volbu riaditeľov škôl v oblastiach so zmiešaným obyvateľstvom. Mali by to byť šlachetní ľudia, ktorí by okrem šírenia lásky k svojmu rodnému jazyku mali ohľad na deti, ktoré majú slovenskú materinskú reč. Zatiaľ je to práve naopak. Mnohí učitelia odhovárajú deti od slovenčiny a ako argument používajú slová – že so slovenčinou sa nikam nedostanú. Chcel by som, aby sa krajania k tejto problematike vyjadrili.

A.B.

Ponuku pre školské deti na prežitie dvoch týždňov medzi rovesníkmi z domova a zo zahraničia dostal Miestny odbor Matice slovenskej v Jurgove od DMS v Komárne. Bol to už 5. ročník Medzinárodného letného tábora, ktorý pripravili MS Martin, MS Komárno a Škola v prírode Detský raj. Konali sa dva turnusy pre deti a mládež vo veku 10-16 rokov, o ktorých sa staralo 7 vedúcich, lekár a pomocný personál Školy v prírode.

V Medzinárodnom letnom tábore prázdniny trávili deti zo Švajčiarska, Francúzska, Kanady, Cypru a 16 žiakov z Jurgova. Mali tam výnimočne dobré podmienky pre rekreáciu. Každý deň boli organizované výlety do prírody, besedy s pracovníkmi TANAP-u a Horskej služby, zaujímavé súťaže, spoznávanie liečivých bylinky, spoločenské večierky s hudbou a tancom.

Treba podotknúť, že denný režim bol prísnie dodržiavaný, na čo nie všetky naše deti boli zvyknuté. Zvykli si však a domov sa vrátili zdravé, opálené a veľmi spokojné. Ich pobyt v tábore hradili rodičia – stalo ich to 2100 Sk za každé dieťa.

V mene jurgovských detí srdečne ďakujem riaditeľke DMS v Komárne Dr. Zdenke Anettovej za krásnu ponuku a všetkých pozdravujem.

MÁRIA GŁODASIKOVÁ
predsedníčka MO MS v Jurgove

SPOMIENKY NA PRÁZDNINY

Čarokrásne leto, vychádzky do prírody a iné dobrodružstvá sú už dávno za nami, ale jurgovskí žiaci, ktorí strávili dva týždne v Medzinárodnom letnom tábore v Tatranskej Lesnej na Slovensku, ešte stále na to spomínajú.

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 26. septembra 1994 umrel v Nedeci-Zámku vo veku 64 rokov kraján

JOZEF BLACHUT

Zosnulý bol dlhoročným aktivistom našej Spoločnosti, verným čitateľom a propagátorom Života. Odišiel od nás vzorný kraján, dobrý manžel a otec.

Česť jeho pamiatke!

MS KSSČaS v Nedeci-Zámku
a Kacvíne

* * *

Dňa 1. júna 1994 po dlhej a ťažkej chorobe umrel vo Svite na Slovensku vo veku 65 rokov v krajane

METOD BAĎURIK

Zosnulý pochádzal z Nedeca na Spiši. Bol horlivým čitateľom Života. Odišiel od nás dobrý človek, manžel a otec.

Ktorí ste ho poznali, venujte mu tichú spomienku a modlitbu.

Nech odpočíva v pokoji!

Manželka a dcéra

V rámci podpory turistických zájezdov krajjanů do České republiky Československý ústav zahraniční přesvědčil a smluvně zavázal některé ubytovací kapacity v Praze, Staré Boleslaví a Karlových Varech poskytnout ubytování českým krajjanům za zlevněné sazby.

Jsem přesvědčený, že krajane tuto nabídku přivítají a budou využívat s pocitem, že jsou v České republice přijímani jako tuzemci, na které se nevztahuje sazby uplatňované pro zahraniční turisty. Podmínkou ovšem je, že ubytování je zajišťováno prostřednictvím ČSÚZ. (Inf. bull. ČSÚZ, č. 7/94)

OSPRavedlnenie

Ospravedlňujem sa pani riaditelke Marii Bojarczovej z Pekelníka za nepresnú informáciu v Živote č. 8/94, že vyradila slovenské knihy z verejnej knižnice. Mylné som sa totiž domnievala, že spomínaná knižnica sa po prešťahovaní zlúčila so školskou knižnicou, v ktorej slovenské knihy nie sú. Zostáva mi len veriť slovám p. riaditeľky, že slovenská literatúra sa prešťahovala spolu s polškou.

V.J.

Z KALENDÁRA NA DECEMBER

Je to pre záhradkárov súčasť najpokojnejšej mesiaca roka, ale ak počasie len troška vyhovuje, treba dokončiť práce, ktoré sme nestihli urobiť v novembri. Teda možno ešte rozhadzovať hnoj či kompost a rýlovať, samozrejme, ak pôda nezamrzla. Pokračujeme v boji proti myšiam a kladieme otravu (otravené zrno a pod.) všade tam, kde predpokladáme, že by sa tieto hlodavce mohli vyskytovať. Robíme to aj v pivničach a komorách, kde uskladňujeme zeleninu či ovocie a iné plodiny. Nesmieme zabúdať na pravidelné kontrolovanie uskladnenej zeleniny a ovocia, hlúz georgín a iných plodín. Ak sa niečo kazí a hnije, každý takýto kus odstránime. Ak niekomu vŕadne koreňová zelenina, môžeme ju poliať 0,3-0,5 % roztokom manganistanu draselného (hypermangan), ktorý aspoň 2 dni vopred rozpustíme v menšom množstve vlažnej vody. Tak isto možno poliať aj vŕadnú hlúzu georgín a iných kvetín (uložených samozrejme v suchom prostredí), a po obschutní zasypať pieskom, prípadne rašelinou a prikryť fóliou. Ak nám vŕadne ovocie, taktiež ho prikryjeme fóliou.

Skladovanie je náročná činnosť, preto skúsení záhradkári dbajú i o zachovanie vhodnej vzdľsnej vlhkosti (ak je vzduch presušený, polievajú dlážku bud' nechajú odparovať aj väčší kus navlhčenej látky) a teploty, ktorá by sa mala pohybovať od +1° do +6° C. Dôležité je aj pravidelné vetranie skladovacích priestorov.

Majitelia ovocných záhrad v tomto mesiaci tiež dokončujú práce, ktoré nestihli urobiť skôr. Tak napr. keď plánujú na jar výsadbu stromov, jamy pre ne musia kopáť už teraz. Ak nie je príliš

chladno, záhradníci práve teraz režú vrúbky na jarné štepenie – najprv kôstkovitých druhov, potom jadrovín. Po zväzkovaní a označení podľa odrôd treba vrúbky uložiť do vlhkého piesku v debničkách a zakopať v záhradke.

Treba nutne prekontrolovať ploty v záhradkách, najmä pri spodku, či sa niekde nemôžu podhrabáť zajace a každé poškodené miesto opraviť. Totiž počas tuhzej zimy by nám zajace mohli ohrýzť všeiky ovocné stromy. V neoplotených záhradách stromčeky musia mať kmene obalené slanou, čečinou, prípadne prútím a inými chráničmi. Dobre je tiež natrieť kmene vápenným mliekom.

V posledných rokoch sa na našom zeleninovom trhu objavilo viac nových plodín, predtým u nás nestretávaných, ktoré si získali veľkú obľubu. Máme napr. viac druhov papriky dospelovej v Poľsku. Strelávame čoraz viac baklažánov (luľok vajcovitý), ktoré sú malého vzrasťu a majú podobné nároky ako rajčiaky. Z ich plodov možno robiť rezne. Z uhorkovitých sú to napr. patizóny, ktorých mladé plody možno nakladať ako uhorky. Dozreté sa pripravujú ako tekvica. Kto rád experimentuje, mohol by skúsiť dospelovať aj tieto plodiny. Zaujímavá je aj tzv. brokolica, zelenina podobná karfiolu, veľmi bohatá na vitamíny. Keď sa jej ružica, ktorá práve dorastla, vylomí, narastajú odsodu spoza listov ďalšie ružice, a to od včasnej jesene až do zimy. Použiteľná je nielen sama ružica, ale aj jej hrubý a niekedy aj dlhý hlúbik, ba aj listy, najmä do zeleninovej polievky. Za pokus to určite stojí. Ved' ani nie tak dávno siala na Spiši a Orave len ovoš,

jačmeň a trochu žita (na povriesla). Teraz už skoro každý druhý rolník si zaseje aj pšenici, najmä pre vlastné potreby.

Vráťme sa však k nášmu kalendáru. Chovateľia hydin by v decembri mali rozhodne predĺžovať deň umelým osvetlením, čo v prípade slepok má veľký význam pre zvýšenú znášku vajec (skoro podobnú ako v lete). Môžeme to ľahšie dosiahnuť, ak slepok budeme do krímných dávok, najmä večer, pridávať trochu zrnovín. Nesmieme zabúdať, že aj v zime treba dávať slepok vodu a pravidelne ju dopĺňovať. Vajcia sa nemajú v hniezde ponechávať dlho, aby nezmrzli. Steliť treba pomerne často vymieňať, aj keď v zime nie sú tak priaznivé podmienky na rozširovanie choroboplodných zárodkov ako v lete.

Včelári majú v decembri najmenej práce pri včelách. Vo včelnici je relatívny pokoj. Včelstvá sa definitívne stiahli do zimného chumáča, a len tichý pravidelný šesť prezrádza, že žijú. Včelár však z času na čas mal by sa prejsť obdaleč úľov a presvedčiť sa, či včelstvá niečo nevyrušuje, či prudké vetry nezuhodli striešku alebo dokonca neprevrátili úle. Ak sú včelstvá chránené pred otrasmi a hlukom, zimujú dobre. Preto sa treba postarať o to, aby sa v blízkosti úľov nenachádzali hrajúce sa deti, ba ani hydina. Dokonca aj rúbanie dreva na dvore pôsobí na včelstvo škodivo.

Teraz je vhodný čas na opravy a prípravu všetkého, čo budeme v nastávajúcej sezóne potrebovať. Ide medzi iným o rámkyp - zbijeme nové a drôtujueme ich, kým staré čistíme a dezinfikujeme. Môžeme vyzdizifikovať aj stare, ale teraz prázdne úle, aby sme v prípade potreby mali kde uložiť nové roje, ale aj tie po vyrojení. Ide o to, aby sme na novú sezónu boli dobre pripravení, aby nás nič neprekvapilo. (js)

SKÚŠKA ZRUČNOSTI

Hasiči v našich predstavách sú šikovní mladí ľudia, ktorých úlohou je pomáhať blízknym v prípade požiarneho ohrozenia. Na Spiši a Orave niesu vari ani jednej obce, kde by sa nenašla skupinka odvážlivcov – hasičov. Požiarnické tradície častokrát prechádzajú z generácie na generáciu.

Svojú zdatnosť, šikovnosť a zručnosť získavajú požiarinci dlhodobým cvičením a účasťou na rôznych súťažiach a pretekoch. Jedny z posledných boli gminné preteky v Repiskách-Grocholovom Potoku, ktoré sa konali 9. októbra tr. Na Repiskej sa k divu tečúcemu potoku Jurgoščkovi dostavili fajermani takmer z celej bukovinskej gminy, medzi nimi aj z Čiernej Hory, Jurgoša (napriek odpustovej slávnosti) a samozrejme z Repíška. Vzhľadom na nečakaný príchod zimy a teda ťažké povetomostné podmienky, veliteľ Oblastnej požiarnej správy v Zakopanom kpt. Stanisław Bańska po konzultácii so svojimi spolupracovníkmi J. Galicom a J. Kowalczykom, ako aj gminným veliteľom Stanislawom Gorem rozhodli, že hasiči nebudú súťažiť, ale iba predvedú svoju pripravenosť a vyskúšajú náradie pri repíškom potoku. Ako sa ukázalo,

stav náradia bol uspokojivý a hasiči dobre pripravení do boja s požiarmi.

Po pretekoch sa konal spoločný nástup všetkých požiarnych zborov, počas ktorého gminný veliteľ Stanisław Goret odovzdal 25-im najzaslúžilejším požiarnikom medaily, odznaky

Skúška spol'ahlivosti jurgovskej striekačky. Foto.J.P.

zároveň vyznamenania. Medzi vyznamenanými boli aj naši krajania.

Ako uviedol kpt. S. Bańska, repíšské preteky mali preveriť pripravenosť požiarnikov v ťažkom prístupnom teréne. Na záver pretekov sa účastníci stretli pri opekaní klobások. (jp)

Rozprávka zo Zamaguria

O boginke, čo sa Lucka nazývala

Medzi ľudmi v Zálesí sa povráva, že žila raz v jazere boginka Lucka, ktorá svojmu menu hanbu nerobila. Nebola silnejšia, ani škaredšia ako ostatné boginky, ale ľudia sa jej najväčšmi báli, lebo keď uchytilla decko z dediny, tak ho na smrť zmordovala a i do starších ſien sa pustila. Mladšie silnejšie ženy len všeljakými menami poprezyvala. Na potok, pri ktorom prebývala, sa mäloktoľa zo ſien odvážila ísť prať, lebo sa to obyčajne zle skončilo.

Každý rok 13. decembra, na deň Lucie, zohnala Lucka všetky boginky z okolia na potok a prali, rok neprané ſatstvo do poriadku dávali a z vrbiny len plesket a smiech bolo počuť. Taký výskot a krik robili, akoby chceli ľudí svojím vreskom postrašiť a odraťť od chodenia k potoku, aby sa tam, ako je rok dlhý, neukázali a boginkám pokoj dali.

Žena z najkrajnejšieho domu už vyčinanie boginiek a ten vresket nemohla vystať.

– Idem ta, – rozhodla sa, uviazala bielizeň do batôžka a vybraťa sa k potoku.

– Kam ideš? – pristavovali ju susedky.

– Na potok!

– Zle pochodiš!

– Lucka nech si prská, – odvrkla im na to, – a ja si bielizeň medzi boginkami vyperiem. Budem prať, kde ja chceme. A či neviete, že kto na

Luciu spolu s boginkami na potoku šaty vyperie, nikdy nebude chorý?

Zobraťa batôžtek pod ruku a šla k potoku. Postavila sa povyše boginiek tak, aby na zlostnú Lucku videla. Len čo namočila prvú koſeľu a zamútila mydlom vodu, boginky zdvihli hlavy od prania, aby videli, kto sa opovážil medzi ne pŕsiť, a začali pokukovať, ako perie.

Žena sa zdalo, že boginkám pranie nejde, a začala zapárať:

– Kým vy vyperiate, ja už dávno budem doma!

– Len aby to tak bolo, – pohrozila jej Lucka a boginky spokojne prali ďalej.

Gazdinej sa po chvíli zdalo, že jej pranie ſikovne ide, a začala si pospevovať:

– A tá naša Lucka mohla začať včera, nedokončí pranie do večera.

– Len aby si neofutovala, – odvetila Lucka na to podpichovanie a boginky zas spokojne prali ďalej, ešte si pritom aj palec na jednej ruke cmúfali.

Prala žena a prali boginky a vravu už nebolo počuť, prali, len tak voda ſíkala.

Vtom Lucka vykrikla, lebo už aj posledná boginka dožmykala a žena mala pod rukou ešte zó tri nevyprané koſele.

– No vidíš, kto je ſikovnejší!

Nato sa všetky boginky spolu s Luckou pustili do ſeny. Bielizeň jej rozvláčili po zemi a rotrhali na márne kúsky a začali ju vláčiť hore jarkom, dolu jarkom, hore-dolu, hore-dolu.

Darmo žena volala na ratu, susedia boli hluchí, ani na jednom dvore sa človek neukázal, ani len vrátku nevrzli. Už sa zdalo, že ju boginky na Rištoky, kde v dierach prebývali, zavlečú. Vtedy však cinklo na kostolnej veži v dedine – rozkýval sa zvon, a keď dvanásť odbilo, boginky nechali bezbrannú a bezmocnú ženu na pokoji.

Ludia si mysleli, že boginky ženu odvliekli a teraz im niekde v diere varí, a ešte na druhý deň sa báli prejsť okolo potoka.

Keď však okolo desiatej predpoludním popri jej dvore išli a ženu pokrikovať na kury videli, začúdovali sa:

– A čo ty, živá, zdravá?

Žena sa na vystrašených ľudí usmiala:

– Darmo ste sa báli a darmo ma boginky po jarku vláčili sem a tam, nič sa mi nemohlo stať.

– Ako to? – zahanbili sa ľudia, že jej v ďalkej chvíli nepomohli.

– Chránila ma na palci ovinutá handrička a tú boginky nevideli a nepotrhali. Tak!

Viac sa s ľudmi nebavila a o pomoc ich nežiadala, lebo nosila handričkou obviazaný palec, a hoci bola v Zálesí cholera, hoci zúria akákoľvek choroba, jej sa žiadna nepochytila.

A možno by bola žila aj podnes a sama nám o Lucke rozprávala, keby tú handričku nebola raz stratila.

**VIKTOR MAJERIK,
PETER GLOCKO**

K Ježiškovi miláčkovi

1. K Je-žiš-kovi mi-láčko-vi, verné du-še, spiechajme
v jasliach jemu zloženému sŕdečnú česť vzdávajme.

Privítajme, chválu vzdajme Ježišku miláčkovi:

vitaj, mi lí, roztomilý, spievajme Je-žiškovi.

2. Ty si Boh náš a mesiáš, po tebe sme túžili,
už sme tvojho veselého narodenia dožili.
Privítajme...

MILAN RÚFUS

VIANOČNÁ KOLEDÁ

V mestečku Betleme,
v jasličkách na slame
leží to dieťaťko,
na ktoré čakáme.

Anjelik bez krídel,
boží i človečí.
Nikto ho nevidel,
každý ho dosvedčí,
darček mu nesic tam...

A ja mu do dialky
srdicčko posielam
namiesto hrkálky.

Malíř a tři červená jablka

Byl jeden malíř, a ten měl oči jako nebe a obličeji plný vrásek od smíchu. Miloval lidi a ze všech lidí měl nejraději děti. Proto pro ně maloval obrázky. Seděl v ateliéru, namáčel štětec do barev a maloval kočky, psy, papoušky a taky holčičku Dorotku, a kolem něj na svých rezavých tlápkách tiše přecházel jeho kamarád v samotě – kokršpaněl Andy.

Když se Andymu zdálo, že malíř pracuje příliš dlouho, drcnul do něj čenichem a bylo to, jako by mu řekl: "Přestaň na chvíli, už musíš být unavený. Pojd si se mnou radši povídat." A malíř mu odpověděl pohledem, že ví, ale že musí ještě domalovat Dorotce mašli a také, jak za oknem padá sníh.

"Ale vždyť on opravdu padá," řekl mu psí řečí Andy, "copak sis nevšiml? Jen se podívej!"

A opravdu, venku plují mezi holými větvemi obrovské bílé vločky. Ti choucnou se kladou na řínsu, na stromy a na plot. Jako by chtěly zasypat celou Zemi, myslí si malíř. To už budou brzy vánoc...

Prokristapána, vánoc! vyleká se. Vždyť já musím do vánoc odevzdat obrázky pro novou knížku! A zas honem bere štětec do ruky.

Venku, přímo před oknem, se na dlouhé jabloňové věti houpou tři červená jablka, a v té bílé záplavě svítí také malá červená slunce. Jsou tak krásná, že je musím namalovat, rozhodl se malíř a sáhl štětcem do červené.

Krásku a radost se lidé nemají nechávat pro sebe. Já ji dám dětem právě do téhle knížky. A namaloval tři červená jablka za zasněženým oknem. Druhý den ráno byla větev prázdná a svět kolem dočista bílý.

Je tu nějak smutno, pomyslel si malíř a podíval se na obrázek s jablčkou. A hned mu bylo veselí.

Vánoce byly přede dveřmi, když dokončil práci. Všechny ilustrace pěkně srovnal do desek, oblékl si kabát, na hlavu nasadil kšiltovku a vyběhl na ulici.

"Kam jdeš?" zeptala se ho holčička Terezka.

"Nesu do nakladatelství obrázky. Ukážu ti je, chceš?" Přikývla.

"Tenhle jsi určitě namaloval v naší zahradě, vid? Ten je ze všech nejvěselejší. A nejhezčí," ukázala na červená jablka.

A malíř najednou věděl, že se mu knížka podařila, a že jeho obrázky potěší všechny děti. Jeho oči byly v tu chvíli modřejší než nebe a vrásky na tváři bys mu nespochytal. Když přecházel křižovatkou poblíž nakladatelství, pořád se ještě usmíval a dokonce si i potichounku pískal...

MAGDALENA PROPPEROVÁ

JIŘÍ ŽÁČEK

LISTONOŠ

Listonoši,
přines nůž plnou psaní –

čeká na ně
jedna stará paní.
Vem si kožich,
beranici,
projdi závěje –
přines aspoň pohlednici,
ať se usměje!

VESELO SO ŽIVOTOM

Oto sa naradostený vrátil zo školy.

– Konečne ma učiteľ pochválil,
– oznamuje už na prahu matke.
– A čo povedal?
– Že som slohovú úlohu napísal
ako doktor s päťdesiatročnou
praxou. Presne takým rukopisom.

– Ivanka, chceš praženicu?
– Áno, ale bez vajec!

Petrík kupuje každý deň v lekárni tabletky na schudnutie.

– To je iste pre mamičku, – hovorí lekárnik.

– Nie, to je pre moje zajačiky,
lebo keby niekterý z nich stučnel, ocko by ho zarezał.

* * *

Povzdychol si Lacko:

– Keby už bolo po Vianociach,
potom už nebudem musieť byť dobrý.

* * *

– Mamička, dnes sa nemusím kúpať.

– Prečo, Miško?

– Snívalo sa mi, že som spadol do jazera.

* * *

– Šofér prešiel sliepku, zanesol ju do najbližšieho dvora a pýta sa chlapca: – Je to vaša sliepka?

– Nie, my také palacinkové nemáme.

* * *

– Kam ideš, Janko?

– Ale, na jahody.

KAREL KILIAN

MOJE ZIMNÍ PŘÁNÍ

Dlouhý kopec
k sáňkování,

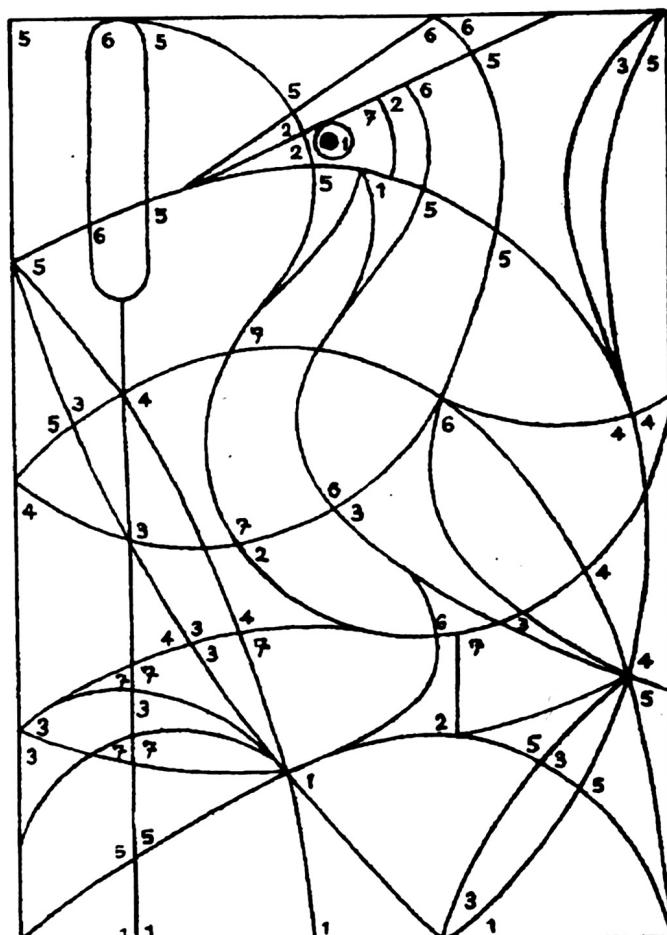
zamrzlý rybník
s jiskřicím ledem,

buchta s rozinkami

ČO JE NA NAŠOM OBRÁZKU?

Viete čo je na našom obrázku? Keď nie, zoberte si farbičky a postupne farebne pomaľujte očíslované políčka. Nuž teda políčko číslo jedna pomaľujte na žltá, 2 – oranžové, 3 svetlozelené, 4 – tmavozelené, 5 – modré, 6 – hnedé, 7 – ostanie biele. Pozrite sa teraz na obrázok. Už viete, čo je na ňom?

Z najkrajších malieb októbrového čísla Života sme tradične vyžrebovali troch výhercov. Sú to: Marek Devera z Fridmana, Agneša Knaperková z Jablonky a Krzysztof Kowalczyk z Varšavy.

NÁVRAT VELKÉHO MAJSTRA

Bol rok 1968, rok Olympijských hier v Mexiku, na ktorých reprezentantka bývalej ČSSR V. Časlavská vybojovala v športovej gymnastike až 6 medailí (4 zlaté). Práve sa končila prvá séria pästiarskych súbojov, keď sa na olympijskom ringu objavil mohutný americký čiernoch, majster USA v najtažnej hmotnosti kategórii GEORGE FOREMAN, aby si zmeral sily s asi o štvrt metra nižším a ovela ľahším poľským pätiarom Lucjanom Trelorem. Po urputnom boji vyhral vtedy sotva 19-ročný Foreman, ale len tesne na body. Ďalšie stretnutia, aj to o zlatú medailu, vyhral už presvedčivejšie – knokautom. Odvtedy uplynulo vyše 26 rokov a George Foreman – až sa nechce veriť – ešte stále vystupuje na ringu.

Vítazstvo na olympijskom turnaji otvorilo pred mladým pätiarom cestu medzi profesionálov, cestu k sláve a peniazom. V tom čase kráľom ringov v najtažnej hmotnosti kategórii bol slávny Cassius Clay (neskôr známy ako Muhammad Ali). Keď mu však organizácia WBC vzala titul majstra sveta, na majstrovský trón nastúpil Jimmy Ellis a po ňom Joe Frazier – obaja velkí pätiari. Foreman nechcel byť horší a úporne sa prebíjal stále vyššie a vyššie, až napokon začal súperiť s najlepšimi. V roku 1973 došiel konečne šancu bojať o titul majstra sveta s Joem Frazierom. Nepremánil ju – svojho súpera zdolal presvedčivo, aj keď na to potreboval až 15 kôl.

George Foreman mal veľmi silný úder, znamenitú obranu a veľkú odolnosť na údery. Potvrdil to niekolkokrát v boji s veľmi silnými

súpermi, keď obhajoval svoj titul. Keď sa však M. Ali po niekolkoročnej prestávke vrátil v r. 1974 na ring, nastúpil v Kingshase proti nemu. Dlho bojoval ako rovný s rovným, ale nakoniec podľahol v 8. kole majstrovstvu Aliho. Bol to pre Foremana veľký otrás a zvratný moment v jeho živote. Zdalo sa, že porážka ho zhabila snahy byť najlepším. Zmenil sa a na box zabudol, čo prekvapilo všetkých. Začal totiž hlásať slová vieri a stal sa kázateľom, venoval sa práci pre iných ľudí. Získal si veľkú obľubu, no na ľahko ako na pätiara svet úplne zabudol.

Medzitým v profesionálom pätiarstve nastala doba nových majstrov, akým bol međziný Mike Tyson. Aj keď nereprezentovali tak technický box ako napr. Ali či iní dňavni majstri, ich popularita mimoriadne vzrástla, tým viac, že televízia a tri hlavné pätiarske organizácie skoro každé druhé stretnutie ohlasovali ako zápas storočia. Išlo predsa o veľké peniaze, ktoré zväčšili aj počet uchádzačov o majstrovský titul. Keď v takejto situácii 40-ročný G. Foreman vyhlásil, že proti dnešným majstrom má veľké šance úspešne zabojať a o majstrovstvo sveta – nikto to nebral väčne. Nikto neveril jeho rutine, znamenitej obrane a ešte stále veľkej sile. Nikto neveril v jeho úspech, aj keď v prvých súbojoch po návrate začal vyhľadať. Ľudia videli, že bojoval s menej skúsenými súpermi, že vesa pribral a už nie je taký rýchly a pohyblivý ako kedysi.

Foreman však hovoril väčne, potreboval peniaze pre svojich chudobných, o ktorých sa staral. Preto keď v r. 1993 bol stanovený termín stretnutia o titul majstra sveta v súťaži WBO,

G. Foreman (sprava) počas stretnutia

každý bol zvedavý, ako sa skončí jeho boj s veľkou nadejou bielych, skoro o 20 rokov mladším Tommym Morrisonom. Prehral, ale až po tvrdom, 15-kolovom boji. Každý chváli jeho stále veľké pätiarske schopnosti, znamenitú kondíciu, vieru vo víťazstvo. Získal si obrovský aplauz a úctu súperov.

Prednedávnom, 5. novembra tr., George Foreman nastúpil v Las Vegas k svojmu hádam najdôležitejšiemu stretnutiu o titul majstra sveta s držiteľom tohto titulu Michaelom Moorerom. A stal sa zázrak. Na očiach skoro 70 miliónov televíznych divákov 45-ročný Foreman bojoval ako za svojich najlepších čias. Bol sice o niečo pomalší, ale so svojim skoro dvakrát mladším súperom vyhral tým najpresvedčivejším spôsobom – knokautom už v 10. kole. Po dvadsaťtich rokoch sa stal opäť majstrom sveta. Neuveriteľné, ale pravdivé. Vari môže niekto povedať, kam siajajú ľudské možnosti?

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

LINDA RONSTADTOVÁ

Je to vynikajúca americká vokalistka, ktorá do čias, keď sa na estrádach zjavila Madonna a Whitney Houstonová, bola vyššie desať rokov najpopulárnejšia na americkom kontinente. Avšak na rozdiel od Madony mala lepší hlas a Whitney predčí bohatstvom interpretačných štýlov.

Výsledkom skoro 30-ročnej speváckej kariéry L. Ronstadtovej je 28 albumov a nespočetné množstvo singlov, ktoré vyšli v náklade vyššie 40 mil. výliskov (9 z nich sú platinové platne). K najznámejším patria: *Heart Like A Wheel*, *Prisoner in Disguise*, *Greatest Hits*, *Simple Dreams*, *Living In The USA and Mad Love*. Okrem toho sa L. Ronstadtová môže pochváliť siedmimi cenami Grammy, jednou Akadémie Country Music a nomináciou do Oscara. Poznamenajme, že väčšinu jej nahrávok tvoria skladby v štýle "mäkkého" kalifornského rocka, ako aj v štýle

country and western, ktoré pripravovala v hlavnom meste tejto hudby, v Nashville. Jej špecialitou sú najmä nové úpravy klasíkov skorého rock and rolla ako napr. *You're No Good* alebo *Blue Bayou*.

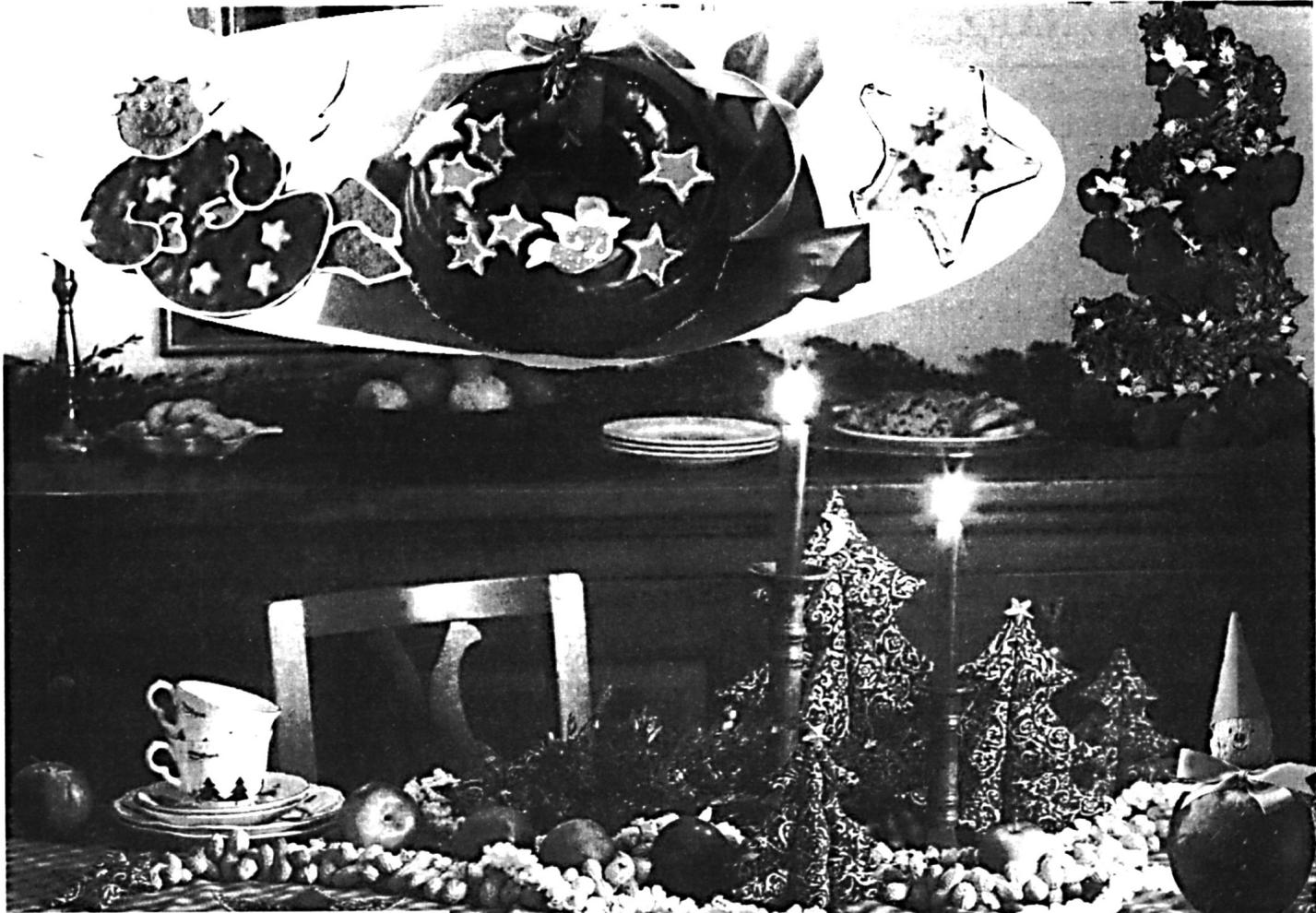
Trvalé miesto v dejinách populárnej hudby si L. Ronstadtová získala skrízením oboch štýlov – rytmického rocka s typickými pre country melodickými nástrojmi, najmä huslami a havajskou gitarou. Najlepšou ukázkou takejto hudby je jej platňa *Silk Purse*, ktorá bola vypredaná, napriek vysokému nákladu, v priebehu dvoch týždňov. Rovnako úspech mal i album *Trio*, ktorý nahrala spolu s legendárnymi interpretkami country Dolly Partonovou a Emmyleou Harrisovou.

O rozsiahlych záujmoch L. Ronstadtovej svedčia aj nahrávky troch albumov s džezovými štandardami. Svoju všeobecnosť ako vokalistka dokázala i vystúpením na Broadwayi v operete Gilberta a Sullivana *Pirati z Pencance* a v slávnej opere Pucciniho *Bohème*. Keďže Linda pochádza z miešaného nemecko-mexického manželstva, prejavilo sa to i v zaujímavej *Canciones De Mi Padre*, v ktorej využila strhujúce motívy hudby mariachi.

Prednedávnom, po vyššie päťročnej prestávke, vyšla L. Ronstadtová nová kompaktná platňa, ktorá spája viaceré prvky z jej hudobnej kariéry.

Hlavným motívom platne, nazvanej *Winter Light*, je reinterpretácia klasíkov rocka 60. rokov, folklóru z mexicko-texaského pohraničia, ale aj súčasnej hudby, ktorú reprezentuje o.i. titulná balada. Môže vyhovieť i najnáročnejším poslucháčom. (f)

VIANOČNÉ VŠELIČO

Atmosféra studeného decembra nám pripomína, že dlhočakávané sviatky pokoja a pohody sú už tu.

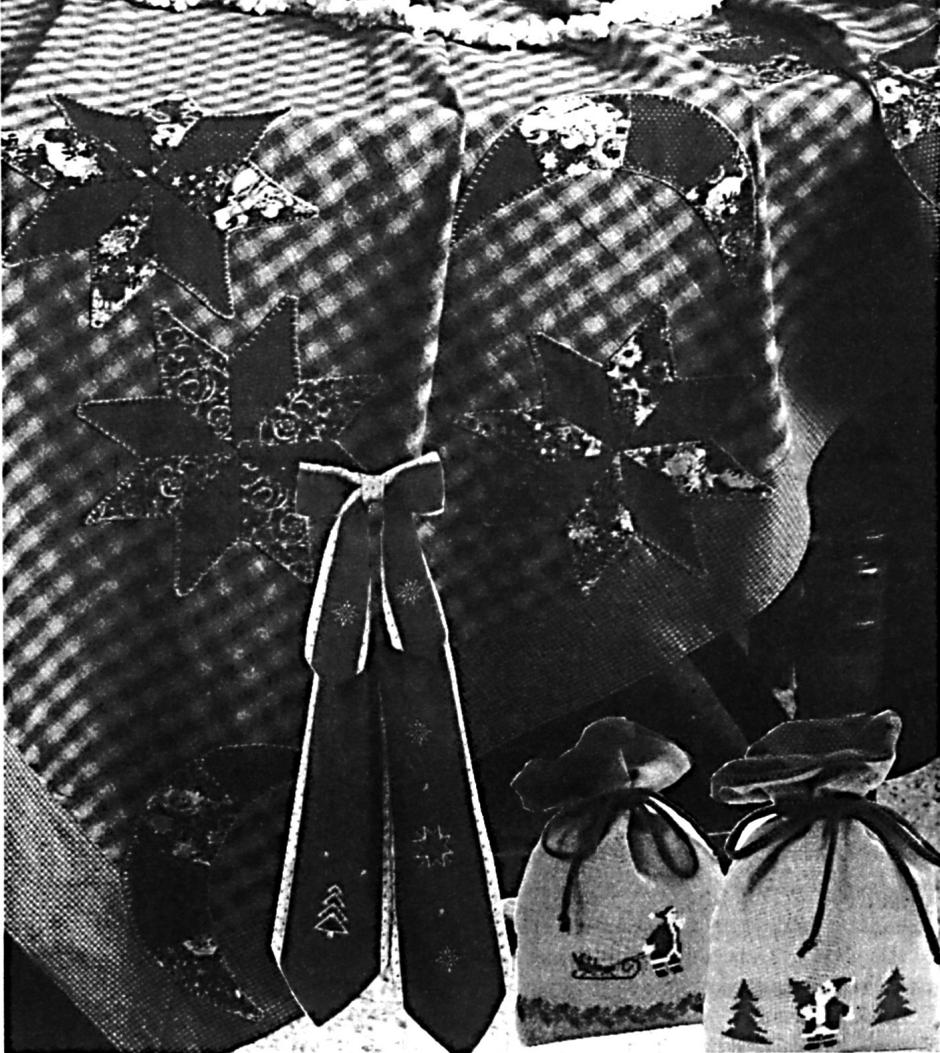
Vianoce majú rady nielen deti. Všetkým sa spájajú s nevšednou atmosférou hýriacou trblietavými farbami a plnou nezvyklých vôní. Aby ste aj vy a vaše rodiny, milé čitatelky, prežili tohorčné vianočné sviatky bohatšie a plnšie, skúste si domácnosť, ale hlavne svatočný stôl, pridať nevšednými ozdobami. Vďačné vám za to budú hlavne deti, ktoré si Vianoce z detstva odkladajú v pamäti na dlhé roky. A okrem toho, vám iste ochotne pomôžu.

Prevládajúcim ozdobným motívom je betlehemská hviezda a usmiaty mesiačik, ktoré prišváme na obrus, zlatisté a striebリスト vešiame na vianočný stromček, alebo nimi zdobíme väčšie rastliny v kvetináčoch. Vyrobené z marcipánu, alebo kandizovanej pomarančovej kôry, dodávajú aj tomu najobyčajnejšiemu perníku neopísateľnú chut. Ten, na našom obrázku, je ešte poliaty čokoládou a posypaný farebnými cukričkami.

Neodmysliteľnou súčasťou Vianoc sú anjelikovia. Nielenže "prinášajú" detom v krásnych vyšívaných vreckách darčeky, ale vnášajú do domácností "bežskú" atmosféru.

A práve takú praje všetkým našim čitateľom aj naša redakcia.

V.J.

WĘTERYNARZ

ROZPOZNANIE CHOREGO ZWIERZĘCIA

Wczesne rozpoznanie choroby, ustalenie przyczyny zachorowania i szybkie rozpoczęcie leczenia ma duże znaczenie dla dalszego przebiegu choroby, a przy chorobach zaraźliwych często zabezpiecza przed rozprzestrzenieniem się zarazy. Zwierzę jest zdrowe, gdy wszystkie jego narządy pracują normalnie. Ma wtedy apetyt, normalnie trawi, normalnie oddaje kal i mocz, oddycha spokojnie i równo, serce bije rytmicznie. W czasie wysiłku zwierzę oddycha szybciej, wzmagając się również praca jego serca. Zwierzę zdrowe, wypoczęte i syte ma wygląd rześki. Oznaki zdrowia są inne u każdego gatunku zwierzęcia. Przejawiają się one różnie w zależności od rasy i typu, indywidualnych cech zwierzęcia a nawet warunków wychowu i pielęgnowania.

Doświadczony hodowca, który dobrze zna swoje zwierzęta i obserwuje je codziennie, nie powinien mieć trudności w rozpoznananiu zwierząt chorych. Każda zmiana w zachowaniu się zwierzęcia powinna być powodem do zastanowienia się, czy mu coś nie dolega, czy czasami nie jest chore. Z chwilą, gdy któryś z narządów zacznie pracować nieprawidłowo – zwierzę choruje. Nieprawidłowa czynność jed-

nego narządu odbija się ujemnie na pracy innych narządów a więc i na sprawności całego organizmu, podobnie jak sprawność maszyny zależy od prawidłowej pracy najdrobniejszych i zdawałoby się mało ważnych jej części składowych.

Każdy wie, że chorobę poznajemy po pewnych, właściwych jej objawach. Towarzystą im przeważnie bóle. Dla przykładu wystarczy sobie przypomnieć bóle brzucha przy chorobie przewodu pokarmowego czy też bóle zęba w przypadku jego zepsucia się. Bywają i inne objawy, niekoniecznie bolesne, jak na przykład wyciek z nosa przy katarze, kaszel i tym podobne. Są to objawy typowe, dokładnie wskazujące na schorzały narząd. Nie zawsze jednak sprawa przedstawia się tak prosto. Choroba przejawia się zwykle różnymi zmianami i w różnych częściach ciała a wtedy jej rozpoznanie jest trudne, niekiedy nawet dla doświadczonego lekarza. Pierwsze objawy choroby to inne niż zwykle zachowanie się zwierzęcia, brak apetytu oraz chęci i sił do pracy, szybkie męcenie się. Są to tak zwane objawy ogólne, na podstawie których można stwierdzić, że zwierzę jest chore. Rodzaj choroby można jednak ustalić dopiero po przeprowadzeniu szczegółowego badania. Jak już wspomniano, każda choroba ma inne objawy. Umiejętność rozpoznawania ich jest szczególnie ważna, jeśli się weźmie pod uwagę, że zwierzę nie umie się poskarżyć, gdy mu coś dolega. Objawy choroby mogą być wyraźne, rzucające się w oczy, jak na przykład zachowanie się konia

przy kolkach, lub też ledwo dostrzegalne i dające się zauważać dopiero po dłuższej obserwacji, na przykład chudnięcie krowy przy gruźlicy. Trudność w rozpoznawaniu choroby polega również na tym, że niektóre objawy mogą występować przy różnych chorobach. Dlatego rodzaj choroby można określić dopiero na podstawie wszystkich objawów oraz po rozważeniu okoliczności i przyczyn, które ją wywołyły.

WSZAWICA OWIEC

Przyczyną choroby jest pasożyt – wesz żyjący na skórze. Wszystko żywią się krwią zwierzęcia. Nakluwając skórę powodują silne jej swędzenie. Zarażenie zdrowych sztuk następuje przy stykaniu się bezpośrednio z zawszynymi zwierzętami oraz przez przedmioty i ściółkę, z którymi miały one styczność. Owce nie pielęgnowane i brudne łatwiej chorują na wszawicę, u zwierząt czysto utrzymywanych oraz przebywających w czystych pomieszczeniach występuje ona bardzo rzadko. Zawsze sztuki są niespokojne, drapią się, gryżą, ocierają o pobliskie przedmioty, tracą apetyt i chudną. Młode zwierzęta są bardzo wrażliwe na wszawicę. Jeżeli dużo wsys znajdują się na skórze zwierzęcia to może dojść do wypadania włosów, wycieńczenia a nawet śmierci. Należy zaznaczyć, że u każdego gatunku zwierząt występuje inny gatunek wszys i na przykład owca nie zaraża się od konia lub świni i odwrotnie. Przy wszawicy można stosować wszystkie środki stosowane przy świacie. Zabiegi należy przeprowadzić pow-

ZUZKA VARÍ

ČO NA VIANOČNÝ STÔL?

ŠOŠOVICOVÁ POLIEVKA SO SUŠENÝMI SLIVKAMI. Rozpočet: 350 g šošovice, 150 g sušených sliviek, 80 g oleja, 50 g hladkej múky za záprážku, 100 g mlieka, ocoť, soľ, cukor.

Prebranú a namočenú šošovicu dárime variť do vody. K napoly uvarenej pridáme sušené slivky a dovaríme do mäkká. Z oleja a múky priravíme svetlú záprážku, rozriedime ju mliekom, vlejeme do polievky s chvíľou povaříme. Nakoniec polievku ochutnáme octom soľou a cukrom.

PSTRUZI PEČENÍ NA GRILU. Rozpočet: 4 menší pstruzi, sůl, špetka mletého pepře, 2-3 lžice jemně prosáhlé strouhané, 5 lžic oleje, citrón.

Očistěné vykuchané pstruhu opálachneme a osušíme, osolíme a posypeme pepřem. Na povrchu je potřeme olejem a obalíme ve strouhané. Grilujeme po obou stranách na míříce rozhřátého grilu potřené olejem. Podáváme s opékánými brambory a zeleninovým salátem.

VIANOČNÝ ZEMIAKOVÝ ŠALÁT. 750 g zemiakov, 200 g šunky, 1 kyslá ryba, 1 cibuľa, 2 kyslé uhorky, 2 vajcia uvarené na tvrdlo, soľ, mleté čierne korenie, ocoť, 200 g majonézy.

Zemiaky uvaríme v šupke, vychladnuté ušupeme a pokrájame na malé kocky. Pridáme

ostatné suroviny, takisto pokrájané na malé kocky, osolíme, okoreníme, okyslíme a dobre premiešame. Potom všetko zalejeme ochutenou majonézou, znova premiešame a necháme odležať niekoľko hodín.

RAGOUT Z RYBY PO MOSKEVSKU. Rozpočet: 750 g ryby, 70 g oleje, 2 mrkv, 2 petržele, kousek celeru, 3 lžice fazolových lusků, 5 rajčat, středně velká cibule, sůl, pepř, 4 zrnka nového koření, bobkový list, zelená petrželka.

Očistěnou a opálachnutou rybu nakrájíme na malé filety, každý kousek přeřízneme napůl a odstraníme páteř. Hrubě nastrouhanou zeleninu osmažíme na části oleje v kastrole, přidáme drobně pokrájené fazolové lusky, bobkový list a nové koření, podlijeme vařící vodou a dusíme asi 20 minut pod pokličkou. Vlijeme zbytek oleje, vložíme osolenou a opeřenou rybu a dusíme dalších 30 minut. Ke konci přidáme oloupaná rajčata nakrájená na dílky. Rybu podáváme obloženou zeleninou a posypanou zelenou petrželkou, s rýží a salátem.

PSTRUH NA MANDLIACH. Rozpočet: 1 kg pstruhov, soľ, hladká múka, 140 g masla, 1 dl sladkej smotany, 70 g oprážených mandlí.

Vypitavé a umyté pstruhu osolíme, poprášime múkou, vložíme do panvice s roztopeným maslom a opekáme z každej strany asi 5 minút. Opečené pstruhu preložíme na zohriatu misu. Do masla v panvici přidáme smotanu a mandle, které jsme předtím ošupali, pokrájali na tenké rezance a oprážili. Všetko spolu trochu povaríme a teplou omáčkou polejeme pstruhu.

Podávame s opečenými zemiakmi alebo so zemiakovými kroketami.

TELECI ŘÍZKY S PAPRIKOU PO ITALSKU. Rozpočet: 3 velké cibule, 120 g uzeného bůčku, 2 lžice oleje, 600 g telecí kůty, lžice mouky, 3/4 sklenice bílého přírodního vína, 3 lusky sladké papriky, 3 velká rajčata, sůl, pepř.

Bůček nakrájíme na kostičky, vyšíváme v kastrolu, přidáme olej a napůl překrojené cibule. Zružovíme, přikryjeme a dusíme několik minut na mírném ohni. Vyndáme bůček a cibuli. Umyté a osušené maso nakrájíme na plátky, naklepeme a obalíme v mouce. Na horkém tuku prudce osmažíme na obou stranách, zalijeme víinem a dusíme 20 minut. Oloupaná rajčata nakrájíme na dílky, papriku na proužky. Vymicháme s cibulí a škvarky, přidáme maso. Přikryjeme a dusíme asi 30 minut, až maso a paprika budou měkké. Podláváme trochu vody. Podáváme s rýží nebo smaženými brambory a salátem.

SVIATOČNÝ MORIAK. Rozpočet: 3 kg moriaka, soľ, mleté čierne korenie, údená slanina.

Plnka. Droždie veľkosti vlašského orecha, 100 g múky, 2 vajcia, 100 g opráženej strúhané, vnútornosti z moriaka, 1 lžička majoránu, citrónová kôra, 1 malá cibuľa, trocha karfiel, zelená petržlenová vŕba, 3 lžice kyslej smotany.

Očisteného moriaka osolíme, znútra potrieme korením a šlachy zo stehien vytiahneme. Potom ho naplníme pripravenou plnkou, zašíjeme a položíme na pekáč prsami nahor. Obloženého slaninou pečieme asi 3 hodiny. Pred dospelenoslaniu odstráňme. Počas pečenia moriaku často polievame vypečenou šťavou.

tórnio po 14 dniach w celu zabicia wszyscy wyległy z jaj. Jednocześnie z leczeniem zwierząt trzeba przeprowadzić odwzorzenie pomieszczeń i sprzętów, z którymi stykali się chore zwierzęta. Wszyscy znajdują się poza skórą zwierzęcia giną w ciągu 10 dni. Nie wpuszczając zwierząt do pomieszczeń przez 10 dni można więc wyniszczyć w nich wszyscy. Utrzymywanie zwierząt w jasnych, suchych i czystych pomieszczeniach zapobiega zarażeniu się zwierząt wszam.

CHOROBY OKRESU CIĄŻY

Krwawienie z dróg rodnych – zdarza się w okresie cielności, częściej jednak po porodzie. Następuje ono na skutek upadku lub uderzenia zwierzęcia albo po brutalnym odejmowaniu lózyska. Jeżeli krwotok jest niewielki, należy na okolicę krzyża przykładać gumowy worek z lodem lub zimną wodą albo szmatę zmoczoną zimną wodą. Przy większym krwotoku trzeba wezwać lekarza.

Obrzęki u ciężarnych krów – zdarza się, że w ostatnim okresie ciąży serce krowy jest osłabione. Wtedy wskutek utrudnionego krążenia krwi na tylnych nogach, wymieniu i podbrzuszu powstają ciasnotowe obrzęki. Skóra w miejscach obrzęku jest napięta i błyszcząca. Cielną krowę należy codziennie wypuszczać na spacer, gdyż w czasie ruchu krew lepiej krąży i wtedy obrzęki ulegają wessaniu.

HENRYK MĄCZKA

Plnka. Droždie roztopíme v troche vlažnej vody, nalejeme do mýky, pridáme vajcia, strúhanku, vnútornosti posekané nadrobno, majórán, postrúhanú citrónovú kôru, posekanú cibuľu, karí, posekanú petržlenovú vňať, smotanu a všetko spolu vypracujeme.

MÚČNIKY

ŠTEDROVEČERNÝ KOLÁČ. Rozpočet: 400 g polohrubej mýky, 150 ml mlieka, 60 g masla, 50 g práškového cukru, 20 g droždia, 2 žlúky, citrónová kôra, šúpka soli.

Plnky:

- 110 g orechov, 40 g cukru
- 100 g maku, 60 g cukru, 5 g masla
- 150 g tvarohu, 40 g cukru, 4 g masla, 1 žlútok, sneh z 1 bielku, hroznienka
- slivkový lekvár

Z prísad vypracujeme cesto a necháme vysnúť. Potom ho rozdelíme na 5 bochníkov. Zo štyroch postupne rozvalkáme plátky. Prvý uložíme do vymastenej väčšej tortovej formy a potrieme ho slivkovým lekvárom. Prikryjeme druhým plátkom cesta, na ktorý dáme orechovú plnku. Preložíme tretím plátkom, ktorý potrieme makovou plnkou. Štvrtý plát potrieme tvarohovou plnkou a na vrch poukladáme mriežky, ktoré sme si urobili z piateho bochníka. Pečieme v dobre vyhriatej rúre. Plnky pripravíme zmiešaním uvedených prísad.

PRAWNIK

DO WOJSKA NA RATY

Skrócenie zasadniczej służby wojskowej z 18 do 12 miesięcy, zniesienie przywileju jedynych żywicieli rodziny, czyli odraczania, a w praktyce nieodbywania służby wojskowej, i ustalenie górnego limitu czasu, na jaki będzie się powoływać rezerwistów na ćwiczenia – to istotne zmiany proponowane przez MON w projekcie ustawy o obowiązku wojskowym i powinnościach obronnych. Ma ona zastąpić nowelizowaną już 21 razy ustawę z 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP.

Polskie służby zbrojne, mimo że udział w nich zawodowych podoficerów, chorążych i oficerów zwiększa się, nadal będą bazować na żołnierzach z poboru. Jego organizacja i kwalifikowanie do wcielenia ma przejść z kompetencji ministra spraw wewnętrznych do zakresu działania ministra obrony narodowej. Wymaga tego – utrzymują projektodawcy – pogłębienie fachowego nadzoru nad przebiegiem poboru do wojska.

Zasadnicza służba wojskowa ma trwać nie jak dziś – 18, lecz 12 miesięcy – powiedział płk Zbigniew Śpiewak, zastępca dyrektora Departamentu Prawnego MON. Ale żołnierze będący w wojsku w dniu wejścia ustawy w życie, odbędą ją w wymiarze, na jaki zostali powołani. Niektórzy poborowi będą mogli służyć w wojsku na raty, np. rolnicy byliby powoływani tylko na zimę, by nie zaniedbywać gospodarstw. Do czynnej służby będzie się wcielać najwyższej 24-latków; obecnie wiekiem granicznym dla poboru jest 28 lat.

Skrócenie służby zasadniczej do roku pociągnie za sobą konieczność zwiększenia o połowę liczby wcielanych do wojska osób – ocenia MON. Z tego też względu proponuje się znacznie ograniczyć możliwości udzielania odroczeń. Zniknie m.in. kategoria jedynych żywicieli rodziny, którzy ze względu na konieczność utrzymania najbliższych uzyskiwali odroczenia. Wedle projektu budżetu państwa miałby przejść na siebie ten obowiązek, a świadczenia dla żołnierzy mających rodziny na wyłącznym utrzymaniu wyplacaliby dowódcy macierzystych jednostek. Instytucja odroczenia nie zniknie jednak całkiem; będzie ono przysługiwać na opiekę nad członkami rodziny do 16 lat albo inwalidami I grupy oraz na dokończenie nauki w szkole każdego typu, ale tylko w systemie dziennym.

Nie będzie już możliwości powoływanego w nieskończoność na ćwiczenia rezerwistów, co dotyczyło zwłaszcza żołnierzy rzadkich specjalności. Łączny czas ćwiczeń

wraz z odbytą wcześniej służbą zasadniczą albo przeszkoleniem nie przekraczałby 21 miesięcy.

Zostanie utrzymana możliwość odbycia zastępczej służby wojskowej przez osoby, którym pójść do wojska zabraniają przekonania i poglądy. Trwałyby ona nie – jak obecnie – 24, ale 21 miesięcy. Właściwie do jej przyznawania byłaby komisja ds. służby zastępczej przy wojewódzkich urzędach pracy, instancją odwoławczą zaś – komisja centralna przy Urzędzie Pracy. Obywanie służby zastępczej byłoby także możliwe w jednostkach wojskowych, ale bez przymuszenia do noszenia broni i posługiwania się sprzętem wojskowym. Osób, które zaliczyły tę służbę, nie będzie się powoływać na ćwiczenia rezerwy.

Nowa ustanowiona natomiast przepisy o charakterze ustrojowym – m.in. kompetencje prezydenta i ministra obrony narodowej wobec sił zbrojnych – z którymi projektodawcy chcą zaczekać do uchwalenia konstytucji. W osobnych ustawach zostanie też uregulowane funkcjonowanie wojskowych służb informacyjnych, żandarmerii i obrony cywilnej.

WOLNIEJ I WEDŁE TARYFY

Zastąpienie dotychczas stosowanych dokumentów rejestracyjnych pojazdów nowymi, bardziej odpornymi na podrabianie, obniżenie dopuszczalnej prędkości w obszarach zabudowanych do 50 km/godz. i wprowadzenie taryfikatora mandatów za wykroczenia drogowe – to najistotniejsze propozycje zmian w prawie zaproponowane przez Radę Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego.

Najpowaźniejsze zmiany mają dotknąć prawo o ruchu drogowym. Wprowadzenie nowych dokumentów rejestracyjnych – z tzw. książeczką wozu, w którą wpisywana byłaby historia auta, a więc jego kolejni właściciele i sposób użytkowania pojazdu – ma utrudnić legalizowanie kradzionych samochodów. Zaosztrzone mają być kryteria przyznawania praw jazdy, m.in. podniesiony minimalny wiek kierowców i zmieniony system ich szkolenia. Rozważa się przywrócenie możliwości odbierania praw jazdy na zawsze.

Na poprawę bezpieczeństwa ruchu ma wpłynąć rozciagnięcie jazdy na światłach mijania także na październik, a być może nawet na cały rok. Z kolei obniżeniu dopuszczalnej prędkości w obszarze zabudowanym do 50 km/godz. ma towarzyszyć większa elastyczność w stosowaniu wyższych limitów prędkości na drogach miejskich – jeśli tylko będą spełniać warunki bezpieczeństwa.

Wprowadzenie taryfy mandatowej oznacza ustalenie stawek za poszczególne wykroczenia drogowe. Proponuje się "ostentacyjne represjonowanie" najcięższych przewinień, jaskrawo naruszających bezpieczeństwo na drogach.

HVIEZDY O NÁS

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

V začínajúcim sa vztahu mal by si byť viac diplomatický. Urputnosťou v týchto dňoch môžeš iba stratiť. Aj v stykoch s ľuďmi v tvojom okolí by bolo dobre si uvedomiť, že nielen ty môžeš mať pravdu. Kompromis môže byť v tomto období tvojou výhrou. Možné sú starosti s mladšími osobami.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

U mnohých vodnárov stúpne fyzická aktívita. Preto možno očakávať úspech v takej činnosti, kde je potrebná telenská energia, napr. v športe. Zvýšenie súťaživosti, túžba dosiahnuť úspech a bojová nálada budú u teba prevládať. V partnerskom vzťahu tvoja snaha dominovať nebude ani prijatá s pochopením.

RYBY (19.2.-20.3.)

V tomto období by si mal byť veľmi opatrný s peniazmi a inými cennosťami. V tvojom okolí sa môže vyskytnúť človek, ktorý by ťa o ne rýchlo pripravil. Mnohí budú veľmi obetaví a môžu na svoju veľkú túžbu doplatiť. Na cestách nebude príliš dôverčivý k neznámym ľuďom.

BERAN (21.3.-20.4.)

Nad rozumom asi prevážia city a tak sa ti rejme nebude dať v racionálnom uvažovaní. Mnohých môže zaskočiť väčšia náladovosť, rýchlejšie striedanie smútku s radosťou. Keď máš pred sebou väčšie existenčné rozhodnutie, buď obozretný. Možno by sa splatio ho odložiť. Krátkodobé ľubostné vzplanutie bude mať neočakávaný priebeh.

BÝK (21.4.-20.5.)

Začiatok mesiaca môže byť pojmenovaný mrzutostou s nadriadeným alebo inou osobou, ktorá by pre Ťa mala byť autoritou. Onejšho sa však všetko urovná a mnohých sa zmocní optimistická nálada. Rad smelých plánov do budúcnosti sa začne realizovať, čo ťa bude povzbudzovať aj vo vybavovaní úradných záležostí.

PANNA (24.8.-23.9.)

Priči vcelku kludnejšie dni, v ktorých by ťa nič neprijemné nemalo stretnúť. Mohol by si využiť kladné vplyvy na stretnutia s novými, neznámymi ľuďmi. Vyber sa do spoločnosti, kde môžeš nadviazať rad perspektívnych kontaktov. Keď sa na Ťa obráti priateľ s prosbou, snaž sa mu vyhovieť.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Kladné vplyvy pre myslenie – bystré uvažovanie, správne závery, zlepšenie pamäti. U mnohých sa prejaví prílišná zvedavosť, ktorá nemusí byť príjemná najbližšiemu okoliu. Keď sa v týchto dňoch vydáš na cestu, nebudeš ľutovať. V partnerskom vzťahu zatúžiš po zmene, prejavia sa odstredive tendencie.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Tam, kde nastačí rozum, ne-pomôžu štastné náhody. Jednako však v týchto dňoch by nebolo dobre príliš riskovať v komplikovaných vyjednávaniach a peňažných záležitostach. Nákup, ktorý by si v týchto dňoch uskutočnil, by nemusel byť tak výhodný, ako sa ťu spočiatku zdalo. V láske by malo byť šťastie na tvojej strane.

RAK (22.6.-22.7.)

Zlepší sa tvoja fyzická kondícia a životná energia. Avšak pozor, aby si neuvioleným a impulzívnym konaním nespôsobil škodu. Dôležité otázky si ešte raz premysli, bud tiež opatnejší pri manuálnej činnosti – vďaka väčšej impulzívnosti je väčšia pravdepodobnosť úrazu. Možnože najdeš niečo, čo si volakedy stratil.

ŠKORPIÓN (24.10.-23.11.)

Nastanú dni, v ktorých bude prevažovať racionálne, chladné myslenie. Aj ťa, ktorí inak dávajú prednosť citom, môžu sa v najbližších dňoch prikloniť na stranu rozumu. Preto mal by si tieto dni využiť na najrozmanitejšie rokovania a úradné záležitosti. V lúbostrnom vzťahu však počítaj skôr s ochladením.

LEV (23.7.-23.8.)

V týchto dňoch ti bude najlepšie v rodinnom prostredí. Mimo neho ťa ovládne pocit neistoty a u citliviejsích jedincov aj úzkosťi. V partnerskom vzťahu, v ktorom to už dlhši čas škrípalo, sa všetko obráti k lepšiemu. Aj vztah k deťom sa môže zlepšiť – lepšie pochopíš ich potreby a želania.

STRELEC (24.11.-21.12.)

V týchto dňoch by si sa mal vydáť na cestu alebo si ju aspoň naplánovať. Doma zrejme neprežijes nič mimoriadne inšpirujúceho, naviac sa zdá, že na domácej scéne ľahko vyvoláš konflikt. Možné je stretnutie s človekom, ktorý sa na dlhší čas zapíše do tvojho života. Čaká ťa akýsi spor s príbuzenstvom.

NÁŠ TEST

Pořád by sedelo u televize

Nejlépe test poslouží těm, kdo mají doma školáka, ale klidně si ho udělejte, i když jste sami už škole odrostli. Vlastně jsme všichni odrostli nějaké škole a tak nám neuškodí dozvědět se, zda se na televizi díváme ke své škodě příliš často, anebo ke svém užitku právě tak akorát.

Dítě (přítel, manžel, dcera) se dívá neustále na televizi. Přijde, zapne aparát, odhadí kabelu a už sedí v křesle a zírá. Neučí se, nesmeje se, nic doma nepomůže. Jak se zachováte?

- Aparát vypnu, dítě od něj odeženu a poručím mu, aby si dalo svoje věci do pořádku a udělalo úkoly. Pokud jde o manžela, dceru či příteli, vyčtu jim, že je pro ně televize přednejší než cokoliv jiného.
- Dohodneme se jen na určitých programech. Bud' je budu vybírat já, pokud jde o dítě, nebo střídavě, pokud jde o dceru, manžela či příteli.
- Nechám každého, ať se dívá nač chce. Jednou ho to omrzí. Co stačím, udělám za ně, co nestáčím, nechám tak.

4. Sednu si k nim a budeme se dívat spolu. To platí ve všech případech. Když přijde o večeři, nebude to moje vina.

5. Ať se každý dívá na co chce a jak chce dlouho, ovšem úkoly a jiné domácí povinnosti musí mít hotové.

6. Zeptám se, proč ho zajíma právě tento program. Rozmlouvím mu to, když se dívá jen z nudy.

7. Budu se dítě (manželovi, příteli, dceří) více věnovat. Můžeme číst a vyprávět si o tom, můžeme plést, háčkovat, hrát si se stavebnicí, zpívat...

8. Jakmile dívání se na televizi překročí určitou mez, odstavím televizi nebo pokoj zamknou. Budu riskovat raději neshody, než zdraví svých nejbližších.

9. Navrhnu kompromis. Jednou se budu dívat já s ostatními, jednou oni se budou se mnou věnovat jiné činnosti.

10. Neudělám nic, sama nejradiji pořád sedím u televize.

11. Dítě potrestám, když mne neposlechně. Na manžela, dceru či příteli přestanu mluvit.

12. Zamyslím se, čím to je, že všechny láká televize víc, než cokoliv jiného. Třeba něco dělám zásadně špatně.

13. Budu hledět co nejdříve koupit ještě jeden aparát, aby se každý mohl bez rušení dívat na program, který ho zajíma.

MENO VEŠTÍ

TOMÁŠ. Jasné, veselé a dobroprajné meno. Spravidla má tmavé, hnedé, alebo tmavohnedé vlasy, urastenú, vysokú a štíhlú postavu a sivé, čierne, prípadne modré oči. Je to typ dobrého a citlivého človeka, veľkého dobráčiska, ktorý prejavuje starostlivosť o všetkých ľudí okolo seba. Občas sa stáva, že Tomáš prežíva osobnú tragédiu: máva totiž mladšiu sestru alebo brata, niekedy aj troch súrodencov, ktorí sú často trochu krajší a nadanejší ako on, aj keď oveľa menej pracovití. Kedže sú fyzicky chúlostivejší a občas chorlavejú, rodičia im venujú oveľa viac pozornosti, starostlivosti, ba aj lásky. Tomáš to chápe a statočne to znáša, ale vnútorene veľmi trpí.

Tomáš má od detstva veľa kamarátov a všetci – spolužiaci, priatelia a učitelia ho majú veľmi radi, predovšetkým za jeho živú povahu, veselosť a nápaditosť. Učí sa pomerne dobre a tak nie div, že základnú a strednú školu absolvuje dosť ľahko. Často študuje na vysokej škole, najmä keď pochádza z lepšie situovanej rodiny. Je dobrým odborníkom, znamenitým organizátorom a starostlivým šefom. Má veľké úspechy u žien, ale jeho city sú stále. Hľadá lásku a priateľstvo, kým krásu ženy je už o vždy až na druhom mieste.

Tomáš je humanista a máva umelecké nadanie. Obyčajne sa stáva hercom, novinárom, lekárom, inžinierom, prípadne dôstojníkom. Starostlivý a pozorný manžel a otec. Žení sa pomerne neskoro s veľmi milou, múdrovou, dobrou a inteligentnou ženou. Ich manželstvo je šťastné, manželia žijú v láske a vzájomnej dôvere. Tomáš je veľmi šikovný a podnikavý, dobre zarába a dokáže pomerne rýchlo zbohatnúť. Najšťastnejšie obdobie prežije medzi 30. a 40. rokom života. Najhoršie obdobie v Tomášovom živote je medzi 6. a 17. rokom, keď zažije najviac príkorí. Občas trpí na neurózy, choroby srdca a zažívacieho traktu. Napriek tomu sa spolu s manželkou dožíva vysokého veku. V pamäti priateľov sa zapíše ako vynikajúca osobnosť, človek milujúci svojich blížnych a žijúci pre nich. (jš)

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podlávat se občas do snáře. Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Koňském ocase – vyznamenání.

Kongresu (účasti na něm) – vyznamenání tě očekávají.

Konkurzu – bohatství nebo pýcha.

Konservách – hlad, bída.

Konvalinkách – dárek od milé osoby.

Konvici – dobré poselství.

Kopřívach – učiníš neprozretelný výrok; trhati je – budeš jednat ukvapeně; sednout si do nich – budeš pomlouván.

Kopírování – zažijes velikou změnu.

Kopí – nenávist a nepřátelství.

Kopytech do střeviců – budeš vážen; zvířecích – dozvíd se příjemně.

Korunovaci – pýcha předchází pád.

Koroptvích – stavíš vzdutné zámky; stříleti je – budeš zaskočen; jistí je – zchudneš; mnoho jich viděti – zdnánlivé štěstí.

Koruna na hlavě viděné – budou na tebe činěny nájezdy; nosit ji – bohatství; z květin – nezkažená radost; zlaté nebo stříbrné – dar.

Korálech – budeš mít utrpení.

Koření – nepříjemnosti; jistí je – je ti záviděno.

Kořenech stromu – zlá, žena, špatný vliv; klopýtati přes ně – při svých činech nedbáš potřebné opatrnosti.

Kořincích: – jistí je – kvetoucí zdraví; hrabati je – sporý zisk.

Kose – nebudeš mít žádné těžkosti.

Kosení – nebudeš mít bídu.

V jednej americkej škole se učiteľ ptá žáka:

– Višli pak, Smithi, že Washington byl v tvém věku již nejlepším žákem školy?

– Vím, ale jestlipak víte, pane učiteli, že ve vašem věku už byl prezidentem Spojených států?

Na lekársku pohotovosť privezú dve ženy – vodičky.

– Autonehoda? – pýta sa službukanajúci lekár.

– Nie, pobili sme sa kvôli stopárovi.

Muž sa vracia domov nad ránom. Žena ho víta:

– Tak čo? Všade dobre, doma najlepšie?

– Nie je to celkom tak. Ale bolo to jediné miesto, kde je ešte otvorené.

– Co se stalo s tvým pa-pouškem?

Když jste už patřičně odpovědi zathli, zjistěte si kolik za ně získáváte bodů: 1. – 0 b., 2. – 4 b., 3. – 2 b., 4. – 1 b., 5. – 3 b., 6. – 4 b., 7. – 4 b., 8. – 0 b., 9. – 3 b., 10. – 1 b., 11. – 0 b., 12. – 4 b., 13. – 0 b.

5 bodů a méně: Zeptejte se někdy, co se v rodinách dělávalo po večerech, když nebyla televize. Vaše rodina by se asi rozpadla. Zamyslete se více nad svými televizními zálibami a nad chováním dítěte (manžela, přítele, dcery). Snad je to u vás pohodlnost, snad se bavit ani neumíte, že to necháváte jen na televizi. Faktum je, že máte alespoň jakési všeobecné znalosti díky televizi, zato se společenským chováním je to u vás na nule.

6-9 bodů: Není to s vámi tak zlá, jen trochu jednostranné. Zkuste to nejdříve s dítětem. Nabídněte mu více možností, věnujte se mu, zeptejte se ho na jeho starosti, pomozte mu je řešit (to platí i o manželovi, dceři, příteli). Mluvte s nimi o tom, eo jste viděli i o dalších možnostech mimo televizi.

10 a více bodů: Vy určitě nebudete kúpať druhý aparát. Televize vám slouží jako informátor a jako jeden ze zprostředkovateľů zábavy, ale rozhodně ne jako jediný. Nejste jejím otrokem a proto je vám k užitku. Máte dobré rodinné zázemí a dokážete se bavit i jinak.

KNIEŽA RAINIER, vládca miniatúrneho štátu Monaco, má 71 rokov, a preto by veľmi rád po 45 rokoch odovzdal panovanie do rúk svojho syna. Ale 33-ročný Albert sa nechce ženit. Vyhovuje mu život v spoločnosti herečiek, modeliek a iných krásnych

dievčat. Ak by nemal deti, vyhasol by rod Grimaldiovcov, ktorého korene siahajú do 13. storočia. Knieža Rainier má už 139 šľachtických titulov – čo predstavuje európsky rekord. Rainier nemôže odovzdať panovanie dcérám, lebo mu to nedovoľuje dynastický zákon. A okrem toho je známe, že mu robia starosti: Karolina je vdova a mladšia Stefania má dve nemanželské deti... V Monaku sa povráva, že knieža je čoraz viac unavený a každá dvorská ceremonia je preňho trápením. Ak si náhodou zdriemne, čo sa mu tiež stáva, ostražitý Albert ho diskrétnie budí. Knieža už ani nehráva svoj obsúbený golf a všetok čas trávi na prechádzkach po zámockých záhradách plných kvetov. Na fotografii: Knieža Rainier s Albertom a synmi princezny Karoliny

NOVÁ GENERACE GRIMALDICH. V poslednej době se ve státe Monaco dějí divné věci. Změna daňového zákona způsobila odchod bohatých občanů, v kasině už nikdo neprohrává celý majetek, nanejvýš několik set franků. Monaco též těžce neslo smrt kněžny Gracie Patricie, bývalé filmové hvězdy Grace Kellyové, nedávnou tragickou smrt manžela princezny Karoliny, neustálé potíže s princeznou Stefanií a její svazek s Dianou Ducruat, ochranářem a bývalým obchodníkem rybami, trestaným za rvačky a narušený pořádku. Loni se Stefanií narodil syn, a letos dcera princezny a Ducruata Pauline Grace.

Knieža Monaka Rainier neudržoval žádné styky s "marnotratnou" dcerou a nemanželským zetem. Skutečnou senzací se proto stala jeho návštěva, spolu s princeznou Karolinou, v porodnické klinice u mladé matky. Konec konců v rodině Grimaldich už bývaly mezaliance a ve středověku Grimaldi byli piráti. V rodokmenu nové generace rodu se pravděpodobně objeví obchodník rybami.

CHLAPEC Z LIVERPOOLU SA STAL MILIARDÉROM. Paul McCartney s milou chlapčenskou tvárou bol najmladším členom svetoznámej skupiny Beatles. Dnes je pánom v stredných rokoch. 52-ročný Paul je veľmi bohatý a povráva sa, že dokonca bohatší ako kráľovná Alžbeta II. Hodnota jeho majetku je odhadovaná na poldruha miliardy dolárov.

Len v 93. roku mu hity napísané pre skupiny Beatles a potom pre Wings priniesli 50 miliónov. Meno McCartneya môžeme nájsť aj v knihe Guinnessových rekordov – predalo sa 1,2 miliardy jeho platní. V tlači sa píše, že každá Paulova platňa sa premieňa na zlato. Ale McCartney sa nerád chváli svojim bohatstvom. Už 25 rokov je ženatý s fotografkou Lindou a spolu s ňou a deťmi bývajú na veľmi peknej farme. Jedinou drahou "hračkou" je jeho súkromné lietadlo.

Bývalý "chlapec z Liverpoolu" žil, až kým sa stal slávny, vo veľmi skromných podmienkach. Preto teraz veľa peňazí venuje na verejné ciele. Vefkou sumou podporuje Liverpool Institut, ktorý pomáha umelecky nadaným deťom a mládeži z jeho rodného mesta. McCartney sa taktiež živo zaujíma o ochranu životného prostredia a finančne podporuje organizáciu Greenpeace. Ale býva marnotratný, keď ide o jeho deti – nedávno usporiadal dcérke narodeniny za 100 tisíc dolárov.

McCartney nie je jediným boháčom medzi ľuďmi show businessu. Na druhom mieste je Tom Jones, potom Phil Collins a Elton John, ale všetci oveľa "chudobnejší". Niet sa preto čo čudovať, že Angliačania, ktorí predtým snívali, aby sa ich syn stal advokátom, profesorom alebo vynikajúcim lekárom, sa dnes tešia, keď sú ich deti v nejakej hudobnej skupine. To prináša najväčší zisk. Na fotografii: Paul McCartney so ženou

HAD VLEZL DO PUSY jedenáctiletému ázerbajdžánskemu děvčátku jménem Matanent, které sbíralo na zahradě rajčata a usnulo přitom v trávě. Na klinice v hlavním ázerbajdžánském městě Baku se již chystali

dítě operovať, když jednu ze zdravotních sester napadlo zkusiť výplach žaludku. Zkusili, a hned s první zpáteční porcí tekutiny vyšplouchl do umyvadla také 65 centimetrů dlouhý plaz. Odborníci určili, že jde o mírně jedovatou kavkazskou zmiji kočičí. Její ušknutí prý není smrtelné, kdyby ale zůstala v žaludku déle a jed se dostal do krve, mohlo být s holčičkou zle. Lékaři se jen podivovali – z dětských útrob už tahali hřebíky, kliče, jehly, špendlíky, odznaky a podobné předměty, ovšem zmije se jím zprvu zdala jako přece jen příliš dlouhé sousto.

SMUTNÝ PRÍBEH. Tí, ktorí sledujú v televízii tenisové turnaje vedia, že medzi víťazmi, ale aj porazenými, niet už Monika Selešovej. Ešte nedávno bola gracióznou kráľovnou kurtov a dnes je zanedbanou ženou, ktorá svoju nadhváhu skrýva pod širokým oblečením. Tragédia Moniky Selešovej sa začala vo chvíli, keď ju napadol s

nožom v ruke psychicky chorý Nemeč Partch. Od nešťastia v Hamburgu už uplynulo 16 mesiacov a Monika sa tenisovej rakety ešte nedotkla. Trápia ju vidiny a bojí sa, že Partch (ktorý chcel takýmto spôsobom zničiť súperku Steffi Grafsovej) ju môže znova napadnúť. A čo, keď to urobí niekto iný? Partch bol odsúdený na 2 roky väzenia, ale trest mu zrušili a je na slobode. Proti neustálemu strachu Monika bojuje jedením. Pribrala už 12 kg a zostarla o 10 rokov. Keď sa nedávno objavila v Londýne, bola na nepoznanie. Bývalá tenisová hviezda, ktorá bola v období prepadnutia na vrchole športovej slávy, je dnes pod stálym dozorom psychológa a psychiatra. Ľudia z tenisovej branže už pochybujú, či sa jej kedykolvek podarí získať stratenú pozíciu... Na fotografii: Monika Selešová – ešte na kurte

V BEVERLY HILLS, štvrti hollywoodských hercov ponúkali kedysi na predaj dom po zosnulom hercovom Rockovi Hudsonovi. Celých 18 mesiacov sa však nenašiel ani jeden kupec. Herec totiž roku 1985 zomrel na AIDS. Napokon dom hluboko pod cenu kúpil režisér John Lindis. Postupne ho však nechal celý zbúrať. Vyhlásil, že do tohto domu by ho nikto neprišiel navštíviť. A tak o niekoľko rokov nezostal z domu po smrti známeho herca, ani kameň na kameni.

Vo Fridmane. Foto: B.K.

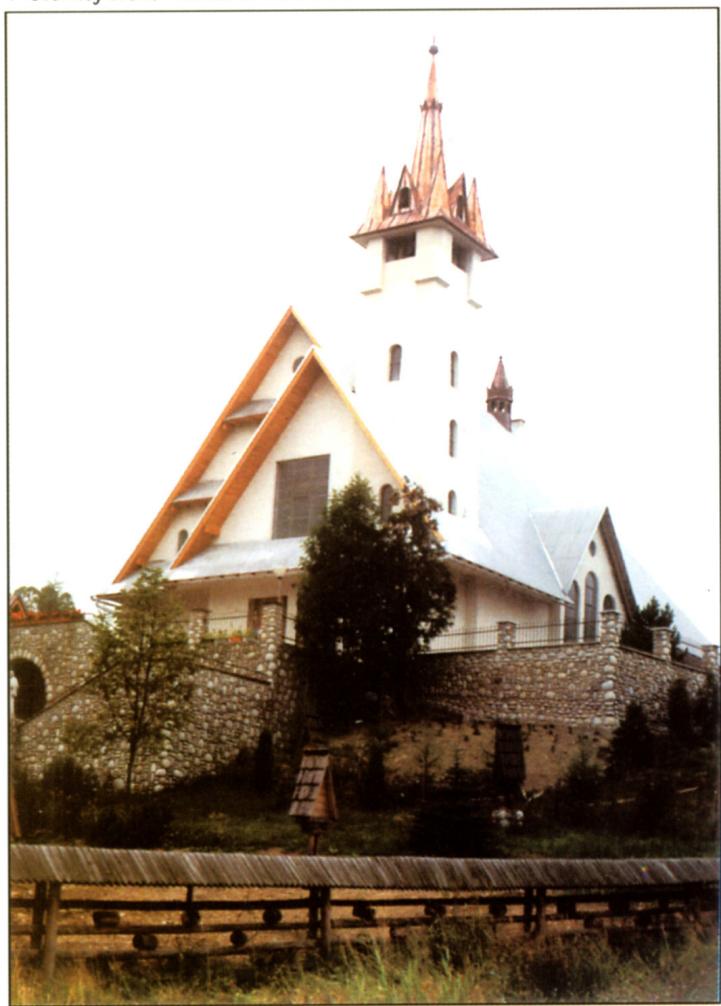

V Lapšanke. Foto: J.P.

V Čiernej Hore-Záhore. Foto: J.P.

SPIŠSKÉ KOSTOLY

V Repiskách-Brijovom Potoku. Foto: B.K.

Pohled na Tatry v zimě

DRUKARNIA

WYKONUJE WYSOKIEJ JAKOŚCI, SZYBKO
I PO UMIARKOWANYCH CENACH m.in.:

FOLDERY, KATALOGI, PROSPEKTY, SKRYPTY,
ETYKIETY, BIULETYNY, AKCYDENSY, ULOTKI

PONADTO PROPONUJEMY USŁUGI W PEŁNYM ZAKRESIE:

PRZYGOTOWALNI OFFSETOWEJ
INTROLIGATORNI - ZSZYWANIA BROSZUROWEGO
KOMPUTEROWEGO SKŁADU TEKSTÓW I GRAFIK
SITODRUKU

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSKCiS 31-150 Kraków, ul. św.Filipa 7/4 tel./fax 34-11-27